

**Urednica:
Monja Šuta-Hibert**

Prevenција vršnjačkog i rodno utemeljenog nasilja:
Jačanje partnerstva nastavnika i roditelja

PRIRUČNIK

Sarajevo, 2017

Impressum:

“Prevenција vršnjačkog i rodno utemeljenog nasilja u školi: Jačanje partnerstva nastavnika i roditelja”

PRIRUČNIK

Nakladnik: TPO FONDACIJA SARAJEVO

Urednica: Monja Šuta-Hibert

Autorice i autori: Amra Delić, Šejla Džanan, Edna Haznadarević, Berminka Hrelja, Mario Hibert, Nermina Kravić, Melisa Mizdrak, Amela Petričević i Elma Softić-Kaunitz

Lektura: TPO Fondacija

DTP i dizajn: Šejla Dizdarević

Tisak: Dobra knjiga

Tiraž: 300 primjeraka

www.tpo.ba

Sarajevo, 2017. godina

CIP - Katalogizacija u publikaciji

Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo

364.632:373.3(497.6)(035)

37.06:364.632(497.6)(035)

305-055.1/.2-053.5:364.63]:373.3(497.6)(035)\\ .

PREVENCIJA vršnjačkog i rodno utemeljenog nasilja : jačanje kompetencija nastavnika i roditelja / [autorice i autori Amra Delić ... [et al.] ; urednica Monja Šuta-Hibert. - Sarajevo : TPO Fondacija, 2017. - 157 str. : ilustr. ; 30 cm

Životopisi autora/ica: str. 151-153. - Bibliografija: str. 155-157

ISBN 978-9926-422-10-3

1. Delić, Amra

COBISS.BH-ID 24733702

SADRŽAJ

PREDGOVOR	5
UVOD	7
ULOGE I ODGOVORNOSTI: ŠKOLA, NASTAVNIK/CA, RODITELJ/ICA	9
Odgoj naše djece	9
Što je to obitelj?	10
Životni ciklusi obitelji	11
Stilovi roditeljstva	15
Utjecaj roditeljskog odgojnog stila na dijete	17
Faktor (ne)funkcionalne obitelji	18
Uloga i odgovornosti škole u odgoju djece	18
Partnerstvo ili suradnja	19
Zajedničke odgovornosti roditelja i škole	20
Prijedlog radionica za rad nastavnika s roditeljima	23
ZAKONSKE OSNOVE I UPORIŠTA KOJA PROPISUJU I PREPORUČUJU AKTIVNU SURADNJU ŠKOLE, NASTAVNIKA I RODITELJA	37
Kvalitetno partnerstvo škole i roditelja	37
Uloga rukovodstva škole u kreiranju suradnje škole i roditelja	40
Uloga nastavnika i roditelja u postizanju partnerstva	41
Uspješna partnerska suradnja škole i roditelja	44
Nastavnici u odnosu s roditeljima	45
Roditelji u odnosu s nastavnicima	46
Prijedlog radionica za rad nastavnika s roditeljima	49
JAČANJE KOMUNIKACIJE RODITELJA I NASTAVNIKA	73
Komunikacija ili razgovor?	76
Pojmovnik pozitivne dvosmjerne komunikacije	79
Asertivna komunikacija	83
Prijedlog radionica za rad nastavnika s roditeljima	84
NAJČEŠĆI OBLICI NASILJA UNUTAR I OKO ŠKOLE	97
Rodno utemeljeno nasilje	97
Najčešći oblici rodno utemeljenog nasilja	98
Pregled ključnih pojmova	99
Suradnja škole i roditelja u rješavanju problema rodno utemeljenog nasilja u školi	100
Prijedlog radionica za rad nastavnika s roditeljima	102

Vršnjačko nasilje u školi	110
Oblici nasilja među djecom u školi	110
Tko su žrtve?	111
Tko su počinitelji nasilja?	112
Suradnja škole i roditelja u rješavanju problema vršnjačkog nasilja u školi	114
Prijedlog radionica za rad nastavnika s roditeljima	118
Vršnjačko nasilje na internetu	122
Koncept otvorenosti	122
Participacija i socijalizacija na internetu	123
Primjeri online nasilja	125
Karakteristike online nasilja	127
Cyberbullying pojmovnik	128
Kako prepoznati simptome online nasilja?	129
Kako se zaštititi?	130
Sigurnosne preporuke za društvene medije	130
Nekoliko mitova o cyber zlostavljanju	133
Suradnja škole i roditelja u rješavanju problema online nasilja	134
Prijedlog radionica za rad nastavnika s roditeljima	139
RODITELJSKE DVOJBE I SAVJETI: Pogled iz druge perspektive	145
Koliko su roditelji spremni za školu?	145
Prijedlog radionica za rad nastavnika sa roditeljima	
ŽIVOTOPISI AUTORA	151
LITERATURA	155

PREDGOVOR

Početak školske 2016/2017. godine TPO Fondacija je počela realizaciju projekta "Vršnjačko i rodno utemeljeno nasilje u školi". Veliko nam je zadovoljstvo naglasiti da su uvodne aktivnosti ovoga projekta bile realizirane u smjeru uspostavljanja čvrstog partnerstva kako sa Ministarstvom za obrazovanje, znanost i mlade Županije Sarajevo, Ministarstvom obrazovanja, znanosti, kulture i športa Hercegovačko-neretvanske županije i Ministarstvom obrazovanja, znanosti, kulture i športa Županije Središnja Bosna, tako i s nastavnicima i pedagogima trideset različitih osnovnih škola iz navedenih županija.

Uspostavljena suradnja je rezultirala nizom održanih sastanaka strateškoga planiranja na kojima su zajedničkim radom definirane aktualne potrebe i programske aktivnosti koje se realiziraju u okviru ovog trogodišnjeg projekta. Jedna od njih je jačanje nastavničkih kompetencija za uspostavljanje i očuvanje produktivne suradnje s roditeljima. Svi naši partneri su se, bez izuzetka, izjasnili da je to jedan od nezaobilaznih segmenata rada u procesu podizanja svijesti, prevencije i sprječavanja vršnjačkog i rodno utemeljenog nasilja u školi osobito zbog činjenice da u Bosni i Hercegovini još uvijek ne postoji zadovoljavajući broj obrazovnih inicijativa, didaktičkih materijala i radionica na ovu temu.

U namjeri da svjesno preuzmemo ulogu pažljivog/e slušatelja/ice, pouzdanog/e partnera/ice i aktivnog/e realizatora/ice, TPO Fondacija je zaslužna za objavljivanje ovoga Priručnika koji je nastao zahvaljujući sinergijskome djelovanju deset stručnjaka iz oblasti obrazovanja, pedagogije, psihologije, psihijatrije, informacijsko-komunikacijskih znanosti, itd. Njihovi autorski prilozi i prikupljeni modeli radionica za rad s roditeljima ponudili su neke od mogućih odgovora na pitanja koja se tiču **međusobne uloge i odgovornosti škole, nastavnika i roditelja, zakonskih osnova i uporišta koja propisuju i preporučuju njihovu aktivnu suradnju te općenito jačanja komunikacije roditelja i nastavnika. Autori su se također potrudili svim čitateljima pružiti osnovne informacije o najprisutnijim oblicima nasilja nad učenicima u školi i prijedloge na koji način školska zajednica i roditelji mogu zajednički djelovati u oblasti prevencije i sprječavanja ovih društvenih problema.**

Potrebno je naglasiti da ovaj Priručnik predstavlja početnu i uzlaznu stepenicu na putu ka izgradnji ne samo bolje suradnje između nastavnika i roditelja, već i snažne i pozitivne školske zajednice. Iskreno se nadamo da ćemo zajedno s našim brojnim partnerima iz formalnog i neformalnog sektora istrajati na ovome putu i zajednički svjedočiti boljem i pravednijem obrazovanju za svu našu djecu.

Posebnu zahvalnost dugujemo učenicima koji su u okviru međunarodne kampanje "16 dana aktivizma protiv rodno utemeljenog nasilja" oslikali veliki broj ilustracija predstavljenih u ovome Priručniku i time ga dodatno učinili jedinstvenim.

Također zahvaljujemo **Emini Jusufbegović**, stručnoj suradnici Ministarstva obrazovanja, znanosti, kulture i športa HNŽ-a, **Ivici Augustinoviću**, višem stručnom suradniku za poslove i zadatke predškolskog odgoja i obrazovanja i osnovnog školstva Ministarstva obrazovanja, znanosti, kulture i športa Županije Središnja Bosna kao i

Melisi Mizdrak, stručnoj savjetnici u Ministarstvu za obrazovanje, znanost i mlade Županije Sarajevo, koji su svojim zalaganjem i posvećenošću omogućili uspješnu integraciju predloženih sadržaja u postojeći obrazovni sustav.

Na kraju unaprijed zahvaljujemo svim nastavnicima, pedagogima, roditeljima, ali i učenicima koji neće dopustiti da ovaj obrazovni materijal ostane neiskorišteni izvor informacija.

Monja Šuta-Hibert

UVOD

Svrha Priručnika je stjecanje znanja, vještina i kompetencija potrebnih za uspostavu i realizaciju pozitivne komunikacije i suradnje školskog rukovodstva, nastavnika i roditelja radi prevencije i smanjenja rodno utemeljenog, vršnjačkog i nasilja na internetu. Priručnik predstavlja samo dio aktivnosti koje se realiziraju u okviru projekta "Vršnjačko i rodno utemeljeno nasilje u školi" u Županiji Sarajevo, Hercegovačko-neretvanskoj te Županiji Središnja Bosna. U nastojanju da se problemu nasilja u školi pristupi smisljeno i sveobuhvatno, brojni suradnici, nastavnici, psiholozi i pedagozi su inzistirali da učinkovit put prevencije i smanjenja nasilja podrazumijeva uspostavljanje i osnaživanje kvalitetne suradnje školskih djelatnika i roditelja učenika.

Suradnja s roditeljima je zajednička aktivnost roditelja i školskih djelatnika s ciljem stvaranja uvjeta za kvalitetan razvoj uspješnog i sretnog djeteta, a sukladno njegovim/njezinim sposobnostima i mogućnostima. "Proces međusobnog informiranja, savjetovanja, učenja, dogovaranja i druženja čini temelj suradnje s roditeljima koja rezultira dijeljenjem odgovornosti za djetetov razvoj i dobrobit djeteta"¹.

Škola je mjesto gdje se svi žele osjećati sigurno i zaštićeno. To je zajednica u kojoj bi trebali vladati ljubav, topla međuljudska komunikacija i briga za sve članove. Istovremeno to je i mjesto gdje se podjednako posvećuje pozornost obrazovnim postignućima te emotivnome razvoju djece kako bi se osjećala dijelom školske zajednice. Važna zadaća škole je kontinuirano poticanje roditelja na suradnju te jačanje međusobne komunikacije. U interakciji nastavnik/ca - roditelj/ica nije samo važno da se nastavnici usavršavaju, educiraju, pronalaze adekvatna rješenja i pomažu roditeljima u odgoju djece, već je iznimno važno da i roditelji usavršavaju vlastita znanja i roditeljske kompetencije budući da tek tada možemo govoriti o ravnopravnom partnerskome odnosu.

.....
¹ Maleš, D., Od nijeme potpore do partnerstva između obitelji i škole, Društvena istraživanja, 1(21), Zagreb, 1995, str. 62.

PROBUDI
POKRENI
PROMIJENI

Učiti djecu kako se
računa je važno, ali je najvažnije
učiti ih šta/što se računa.

Autor: Neven Misaljević

ULOGE I ODGOVORNOSTI: ŠKOLA, NASTAVNIK/CA, RODITELJ/ICA

Priredile: Šejla Džanan, Edna Haznadarević, Berminka Hrelja i Amela Petričević

ODGOJ NAŠE DJECE

Preporuke za ostvarivanje što bolje partnerske suradnje između škole, roditelja i učenika sadržane su, prije svega, u ostvarivanju otvorene komunikacije od povjerenja u kojoj sve strane – uvijek u prvome planu – nastoje ostvariti dobrobit za dijete tj. učenika/cu. Kako bi se roditelji ostvarili kao aktivni sukonstruktori kurikuluma usmjerenog na dijete, nužno je njihovo pedagoško obrazovanje.

Svako dijete je drukčije, jedinstveno. Obitelj je prva društvena sredina u koju dijete dolazi, a značaj obiteljskog odgoja je nemjerljiv i nezamjenjiv. Stoga roditelji imaju najvažniju ulogu u psihofizičkom razvoju djeteta.

Jedan od uvjeta uspješnog obiteljskog odgoja je zrelost roditelja: moralna, psihička i društvena. Većina stručnjaka se slaže da su pozitivni odgojni poticaji presudni za produktivne procese učenja, rad i život uopće.

NAŠI SVAKODNEVNI IZAZOVI...

Svaki/a roditelj/ica bi trebao/la promišljati o sljedećim pitanjima:

- » Kako pravilno razumjeti potrebe djeteta? Jesu li su moji odgojni poticaji sukladno njegovim/njezinim potrebama?
- » Jesu li moja djela i odgojne metode u najboljem interesu za dijete?
- » Koliko vremena kvalitetno provodim s djetetom?

Aдекватna interakcija s roditeljima doprinosi socioemotivnom razvoju djeteta. Osobito je važno da ono ima sigurnu emocionalnu vezanost i osjećaj pripadanja obitelji koja će biti temelj i poticaj za sigurno istraživanje sredine i adekvatno emocionalno vezivanje sa drugima.

Dijete koje raste u sigurnoj i suportivnoj obitelji razvija pozitivnu sliku o sebi, lakše ostvaruje društvenu interakciju, sigurnije je u novoj sredini te će vjerojatno imati bolje razvijene socijalne vještine i empatiju. Adekvatna slika djeteta o sebi povezana je s uspješnom interakcijom sa drugima tijekom cijeloga života.

Možemo izdvojiti nekoliko temeljnih zadataka i činjenica koji su važni za roditelje i odgajatelje, općenito:

1. Roditelji/odgajatelji su model djetetu, ono čuje i radi ono što mu odrasli kažu da je ispravno
2. Roditelji/odgajatelji su dužni osigurati opću brigu za dijete, kao i adekvatne uvjete za psihofizički rast i razvoj djeteta
3. Roditelji/odgajatelji su učitelji djeteta – oni mu/joj prenose znanja, navike, vještine i pripremaju ga/ju za život
4. Roditelji/odgajatelji trebaju razumjeti i odgovoriti na dječje potrebe sukladno njegovom/njenom razvojnom dobi
5. Roditelji/odgajatelji bi trebali odgoj djeteta uspostaviti na principu dosljednosti
6. Roditelji/odgajatelji trebaju u djetetu poticati razvoj pozitivne slike o sebi
7. Roditelji/odgajatelji trebaju u djetetu poticati razvoj svijesti o pripadnosti (kroz obitelj, skupinu vršnjaka, školsku zajednicu, športsku skupinu, itd...)

ŠTO JE TO OBITELJ?

*“Regeneracija čovječanstva mora poći od obitelji...
Samo bolji čovjek kao osnova čovječanstva može popraviti
čovječanstvo.”*

(Vilhem Štekel)

Obitelj nije samo spona između biološkog i društvenog, nego i osnova na kojoj je ljudsko društvo nastalo. Stoga se ono i izgrađuje u neprekidnom odnosu s “tom malom primarnom, lice u lice okrenutom skupinom.”²

Iako spada u red najmanjih skupina, obitelj u sebi ujedinjuje različite strane i oblike ljudskog života. S društvenog stajališta obitelj vrši bitnu posredujuću funkciju od koje zavise društveno-kulturni kontinuitet, stabilnost i opstanak svake društvene zajednice. **“U obitelji kao društvenoj skupini odvijaju se dva značajna procesa: proces prirodne reprodukcije i proces društveno-kulturne reprodukcije. S druge strane, obitelj posreduje između dva totaliteta: osobe i društva. S aspekta antropološkog, socijalno-psihološkog i društveno-kulturnog razvoja osobe, obitelj predstavlja nezamjenjivu odgojnu sredinu.”**³

Obitelj se razvija, baš kao i društvo u cjelini. Naizgled je uvijek ista, a uvijek drukčija u pokušaju da odgovori zahtjevima koje pred nju postavljaju određeno vrijeme, prostor i društveni sustav.

Iako je danas izgubila mnoge nekadašnje funkcije: ekonomsku, društvenu, obrazovnu, zdravstvenu, radnu, religijsku, itd. obitelj je i dalje zadržala osnovne pretpostavke zbog

.....
2 Janković, J., Pristupanje obitelji, Alinea, Zagreb 2004, str. 13.

3 Čatić, R., Slika o sebi djece nepotpunih i potpunih porodica, Planjax, Tešanj, 1997, str. 7.

kojih je bila i ostala nezamjenjiva. “To prvenstveno podrazumijeva pružanje osjećaja pripadnosti, ljubavi i poštovanja među članovima, kao i sigurnost i stabilnost – sve segmente koje nitko drugi na takav način ne može ‘ugrađivati’ u osobnost djeteta.”⁴

U teoriji i praksi je moguće razlikovati dva pristupa definiranja obitelji:

1. “Obitelj se određuje kao biološka skupina koju čine roditelji i maloljetna djeca koji žive u zajedničkom domaćinstvu, tj. najčešće kao nuklearna obitelj
2. Obitelj se definira kao skupina ljudi čiji su odnosi uređeni zakonom kao što su ženidba, udaja i nasljeđivanje, a precizno članstvo u jednoj obitelji varira zavisno od okolnosti”⁵

Prva definicija je tradicionalno primijenjena među znanstvenicima koji su se bavili obitelji i obiteljskim odgojem, a vezuje se za paradigmu koja je vladala do kraja 19. stoljeća. Druga definicija odražava model obiteljske organizacije poimane znatno fleksibilnije, kojom se nastoji obuhvatiti varijetet obiteljske organizacije s kojim je društvo suočeno od početka 20. stoljeća do danas.

Prema Harivenu obitelj je društvena organizacija koja se neprestano mijenja te, kao živo jedinstvo, prolazi kroz različite cikluse. “Teorijski pristupi jednog dijela pedagoških istraživanja obitelji se zasnivaju na pojmu obiteljskog ciklusa u kome se povezuje vremensko-procesualna dimenzija obitelji s njenim strukturalno-funkcionalnim i interakcijskim odlikama. Način obiteljske organizacije mijenjao se onako kako je to društvu bilo najkorisnije. Ovim su određivane funkcije, forma i unutarnja organizacija obitelji. Dakle, obiteljska organizacija se oblikuje prema uvjetima života koji dominiraju u određenom društvu i u određenom vremenu.”⁶

Pašalić-Kreso obitelj razumijeva kao: “...jedinstven socijalni sustav u kojem je pripadništvo bazirano na kombinaciji bioloških, legalnih i afektivnih veza.”⁷

Oblici ponašanja suvremene obitelji su veoma raznoliki i predstavljaju široku teritoriju koju tek treba istražiti. “Iako ne postoje dvije identične obitelji, postoje neki oblici dinamike koji su – kao i kod individualne dinamike – svojstveni životnom razvoju svih obitelji. Potrebno je da znamo što je univerzalno u strukturi i funkcijama obitelji i potrebno je da znamo kako obiteljski procesi zavise od kulture.”⁸

ŽIVOTNI CIKLUS OBITELJI

Putanja kojom prolazi obitelj ima kružni oblik i označava se kao životni ciklus obitelji. On počinje stvaranjem braka kao samostalne zajednice ili odvajanjem od roditelja što bi bio korak ka samostalnosti i samoodgovornosti. Imajući u vidu stalne potrebe prilagođavanja obiteljskih struktura promjenjivim potrebama članova obitelji, svaka razvojna faza predstavlja svojevrsan izazov koji je potrebno savladati. Ti izazovi i

4 Pašalić-Kreso, A., Koordinate obiteljskog odgoja, prilog sistemskom pristupu razumijevanja obitelji i obiteljskog odgoja, Jež, Sarajevo, 2004, str. 34.

5 Pašalić-Kreso, A., Koordinate obiteljskog odgoja, prilog sistemskom pristupu razumijevanja obitelji i obiteljskog odgoja, Jež, Sarajevo, 2004, str. 37.

6 Čatić, R., Slika o sebi djece nepotpunih i potpunih porodica, Planjax, Tešanj, 1997, str. 7.

7 Pašalić-Kreso, A., Koordinate obiteljskog odgoja, prilog sistemskom pristupu razumijevanja obitelji i obiteljskog odgoja, Jež, Sarajevo, 2004, str. 41.

8 Ekermen, N., Psihodinamika porodičnog života, NIO Pobjeda, Titograd, 1987, str. 380.

potrebe zavise od individualnih karakteristika članova obitelji, kao i njihovog uzrasta. Jedni imaju potrebu za većom ljubavlju i nježnošću, drugi za većom disciplinom i kontrolom ponašanja, dok treći imaju potrebu da se više angažiraju u školskim zadacima tražeći talente djece, stimulirajući ih za napredovanje i sl. “Razvojne faze u životnom ciklusu obitelji su najbolji test njene sposobnosti prilagođavanja promjenama i zahtjevima koji joj se postavljaju. Poznavanje ovih faza pomaže nam da procijenimo kapacitet obitelji, da predvidimo kako će se razvijati u sljedećoj fazi i kada se može očekivati obiteljska kriza.”⁹

Životni ciklus obitelji je prirodni proces koji pokreće obitelj na put rasta, razvoja i promjena.

“Faze životnog ciklusa obitelji su:

- 1. Zasnivanje partnerskog odnosa**
- 2. Obitelj s malim djetetom**
- 3. Obitelj s predškolskim djetetom**
- 4. Obitelj sa školskim djetetom**
- 5. Obitelj s adolescentom**
- 6. Obitelj iz koje odlaze djeca**
- 7. Postroditeljska obitelj**
- 8. Obitelj koja stari**

Neki autori ovome pridaju još dvije faze životnog ciklusa obitelji a to su:

- 9. Mlada nezavisna osoba**
- 10. Razvod”¹⁰**

Zasnivanje partnerske veze odnosno braka obuhvata vremensko razdoblje **od početka zajedničkog života partnera do rođenja prvog djeteta**. U ovoj fazi partneri uspostavljaju strukturu i pravila odnosa što je osnova narednih životnih ciklusa. Uče da žive u zajedništvu izgradnjom njima svojstvenog stila komunikacije, organizacije i podjele obveza, odgovornosti i uloga. Uvažavanje potreba i privatnosti se traži i ostvaruje postavljanjem međusobnih, ali i granica prema obitelji porijekla te okolini. Ukoliko se partneri ne uspiju prilagoditi na zajedništvo, to bi moglo dovesti do krize koja se može razriješiti razilaženjem i razvodom ili rođenjem djeteta, što stvara privid rješenja i prenosi probleme u narednu fazu.

Obitelj s malim djetetom je faza koja se može smatrati najzahtjevnijom. Dobijanjem nove uloge – one roditeljske – od partnera se očekuje zadovoljenje zahtjeva koje ona donosi. S druge strane traži se održanje partnerskog odnosa uz redefiniranje granica u odnosu na obitelji porijekla koje su, također, dobile nove uloge.

Obitelj s predškolskim djetetom je razdoblje **od treće do pete godine djeteta, odnosno do polaska u školu**. Partneri se učvršćuju u ulozi roditelja odgovarajući na sve odgojne potrebe djeteta i na njegovu socijalizaciju. Roditelji preuzimaju

.....
⁹ Đorđević, A., Životni ciklus porodice <http://psihoterapijsketeme.rs/2011/zivotni-ciklus-porodice/> (25.2.2017)

¹⁰ Goldner Vukov, M., Porodica u krizi, Medicinska knjiga, Zagreb, Beograd, 1988, str. 46.

odgovornost modela za identifikaciju, kako kao zasebne osobe, tako i svojim odnosom.

Obitelj sa školskim djetetom je faza koja počinje djetetovim **polaskom u školu i traje do ulaska u pubertet**. I ova faza životnog ciklusa je potencijalno krizna točka. Obitelj postaje osjetljiva na povratne informacije koje dobija od nastavnika, stručnih suradnika, roditelja druge djece, itd. Te informacije se mogu tumačiti kao vrednovanje djeteta, pa roditelji preispituju svoj odgojni utjecaj i udio u izgradnji djetetove osobnosti. Očekuje se prilagođavanje na zahtjeve vanjske sredine i sposobnost adaptacije i djeteta i roditelja na nove uvjete. Poteškoće koje se mogu javiti u vezi školovanja djeteta (problemi u učenju, stjecanju radnih navika, nasilje i sl.) mogu biti i maska neriješenih partnerskih i roditeljskih konflikata iz prethodnih faza. Roditelji trebaju imati mnogo strpljenja s djetetom koje tek stiče osnovna znanja, ali i dovoljno upornosti i dosljednosti da bi dijete ušlo u zdrav odnos prema radu i odgovornosti.

Obitelj s adolescentom je faza **od djetetovog ulaska u pubertet i traje do njegovog/njenog izlaska iz obitelji**. Karakterizira je potreba za reorganizacijom cijelog sustava, hijerarhije, raspodjele moći i uloga, kao i potreba za što propustljivijim granicama u odnosu na vanjski svijet. Ovu fazu bi trebala odlikovati povećana fleksibilnost roditelja u odnosu na veću nezavisnost djece i to kako u njihovim pogledima na život, tako i u ponašanju. Razvojno-specifični, između težnje za odrastanjem i dječje potrebe za roditeljskom zaštitom i brigom, emotivni naboj je ono što karakterizira obiteljske odnose. Neusklađenost roditeljskog i vanjskog sustava može biti izvor problema i razvoja simptoma i kod adolescenta/kinje i roditelja.

Obitelj iz koje odlaze djeca je faza životnog ciklusa kada je **najstarije dijete napustilo roditeljski dom, a najmlađe se sprema da ga napusti**. Svi članovi se suočavaju s odvajanjem, što je izvor stresa čak i kod obitelji koje su lako prelazile iz faze u fazu. Način na koji djeca odlaze iz obitelji porijekla je bitan za njihovo osamostaljivanje,

sposobnost za budući nezavisni život i odnos sa roditeljima. Postupanje sa djecom kao odraslim osobama je novi kvalitet odnosa.

Postroditeljska obitelj je faza u kojoj su **sva djeca napustila roditeljski dom** i u kojoj su **partneri ponovo okrenuti jedno drugom**. Pred njima je zahtjev za reorganiziranjem zajedničkog života, ponovnim prilagođavanjem i preispitivanjem njihove bliskosti. Ukoliko su zadaci prethodnih životnih ciklusa zadovoljeni i riješeni, ova faza može biti izvor zadovoljstva i mogućnosti. Ukoliko, pak, nisu to može dovesti do sukoba među partnerima, udaljavanja, razilaženja, itd.

Obitelj koja stari je faza koja u sebi nosi neminovnosti kao što su odlazak u penziju, pitanja ekonomske egzistencije, bolest, **smrt jednog/e partnera/ice**, itd. pa samim tim i izgradnju drukčijeg odnosa s djecom i obostranom potrebom za adaptacijom na ovakve okolnosti.

Životna faza **Mlada nezavisna osoba**, koja se u našoj kulturi često preskače, je izuzetno važna. To je prilika da se iz roditeljskog doma ne pređe odmah u novi obiteljski dom, već da mlada osoba neko vrijeme živi samostalno i nezavisno što pruža velike mogućnosti za samorazvoj. Na ovaj način osoba dobija vlastiti prostor i vrijeme da razvije osobnost, otkrije svoje stvarne potrebe, zanimanja, želje i sklonosti. Time sigurnije i spremnije ulazi u partnerski odnos, s pretpostavkom za lakše i potpunije ispunjavanje zahtjeva početne i svih narednih faza životnog ciklusa obitelji.

Zbog učestalosti **Razvoda**, on je često neizostavan dio životnog ciklusa obitelji. Partneri koji nisu imali djecu se suočavaju s revizijom identiteta, preispitivanjem i iznalaženjem funkcionalnog nastavka emotivnog života. Razvod govori o prekidanju partnerskog odnosa, ne roditeljskog, stoga obitelj s djecom postoji i nakon razvoda. U pravilu se očekuje da partneri ne zanemare i ne zlorabe djecu u procesu razdvajanja već da roditeljstvo bude prioritetno u odnosu na njihovo osobno nezadovoljstvo i emotivne teškoće s kojima se suočavaju. Na taj način roditelji aktivno pomažu djeci da što bezbolnije prođu kroz ovu krizu.

Svaka faza životnoga ciklusa obitelji može potencijalno biti izvor problema i može kulminirati do pojave određenih simptoma. Izazivači stresa mogu biti horizontalni – razvojni stres vezan za aktualne događaje koji utječu na pojedinca/ku i obitelj, **kao i vertikalni** – koji se vezuju za obiteljske odnose, sustave vrednovanja i obrasce ponašanja koji se prenose generacijama. **Križanje horizontalnog i vertikalnog stresora se osobito odražava na obitelj.**

Pri rješavanju navedenih poteškoća, emocionalne, relacijske, razvojne ili društvene prirode, školsko osoblje svojim znanjem i vještinama može pomoći u cilju potpunijeg, kvalitetnijeg i lakšeg odgovora na zahtjeve i izazove životnog ciklusa obitelji.

Poznavanje gore navedenih razvojnih ciklusa je od iznimne važnosti za sve aktere odgajateljskog procesa. Razina sposobnosti razumijevanja svake od ovih faza može značajno utjecati na pozitivnu komunikaciju i suradnju između nastavnika i roditelja.

Ove životne faze su bitne jer nam pomažu da osvijestimo i analiziramo fazu naše vlastite obitelji – teško da možemo razumjeti druge dok ne razumijemo i upoznamo sebe.

STILOVI RODITELJSTVA

“Čovjekov najveći genetički dar je njegova ogromna sposobnost da uči od sredine koja ga okružuje.”

(D. Morris)

Tema mnogih istraživanja u zadnjih nekoliko desetljeća jeste utjecaj odnosa roditelj – dijete na razvoj djeteta. Istraživanja pokazuju da je odnos između roditelja i djeteta temelj uspješne socijalizacije i razvoja zdrave osobnosti. “Stil roditeljstva predstavlja pozadinu u kojoj se ostvaruje konkretna interakcija između roditelja i djeteta, kao i sam način primjene odgojnih postupaka. Točnije, riječ je o konstelaciji roditeljskih stavova prema djetetu koja određuje emocionalnu klimu u kojoj se odvijaju konkretni oblici roditeljskog ponašanja.”¹¹

Jedno od najpoznatijih djela posvećeno proučavanju roditeljskih stilova je klasičan rad Diane Baumrind, koja je na osnovu proučavanja ponašanja predškolske djece i njihovih roditelja ustanovila kako se roditeljsko ponašanje može uglavnom opisati kroz tri stila i to: “autoritarni, autoritativni i permisivni”¹² te da se vrlo rijetko mogu javiti još dva: indolentni i odbijajući stil koji se svrstavaju u kategoriju najneuspješnijih roditeljskih stilova. Stilovi obuhvaćaju dvije dimenzije roditeljstva:

- » **Roditeljska responsivnost (toplina i potpora)**
- » **Roditeljska zahtjevnost (kontrola, disciplina i nadzor)**

Na osnovu ova tri dominirajuća stila roditeljstva, B. Koloroso pravi razdiobu na tri tipa obitelji:

- » **“Obitelj s osloncem (autoritativni roditelji)**
- » **Obitelj s krutom strukturom**
- » **Obitelj tipa meduze (permisivni roditelji)”¹³**

AUTORITARNO RODITELJSTVO

“Autoritarno roditeljstvo, prije svega, karakterizira izrazita restriktivnost. Ovakvi roditelji su skloni određivati što djeca čine ili ne čine te uspostavljati vrlo često kruta (nefleksibilna) pravila. Autoritarni roditelji kontroliraju većinu odluka koje se donose unutar obitelji. Takvi roditelji trasiraju obiteljske ciljeve, ali kada nagrađuju i kažnjavaju, vrlo često ne vode računa o reakciji djece, zbog čega postupci prema djeci nose u sebi izraženu crtu proizvoljnosti. Autoritarni roditelji ne dopuštaju nikakvu nedoumicu u pogledu toga tko je zadužen za određivanje granica ponašanja, discipliniranje ili što očekivati od ukupne obiteljske dinamike. Oni su uglavnom restriktivni, očekuju striktno pokoravanje, rijetko ili nikada ne objašnjavaju zašto je nužno prihvatiti pravila koja su često povezana s primjenom sile, kaznama i prinudama, neosjetljivi su prema mišljenju djece, očekuju da dijete uvijek bezuvjetno prihvati naredbe i poštuje autoritet. Zbog toga je autoritarni stil uvijek na granici konfrontacije na relaciji roditelji – djeca. Takvi roditelji su izravni i ne ostavljaju mnogo prostora za dvojbe. Posvećeni

.....
¹¹ Keresteš, G., Agresivno i prosocijalno ponašanje školske djece u kontekstu ratnih zbivanja: provjera posredujućeg utjecaja roditeljskog ponašanja <http://www.darhiv.ffzg.hr//> (26.10.2009)

¹² Pašalić –Kreso, A. Koordinate obiteljskog odgoja, prilog sistemskom pristupu razumijevanja obitelji i obiteljskog odgoja, Jež, Sarajevo, 2004, str. 211.

¹³ Coloroso, B., Deca to zaslužuju, Beoknjiga, Beograd, 2006, str. 29.

su vremenskim odrednicama u kojima određeni zadaci trebaju da budu ispoštovani ne ostavljajući prostora za rasprave i razgovore u slučaju da naredbe nisu u zadatom roku ispoštovane. Oni inzistiraju na poslušnosti kao centralnoj vrlini koja bi kod djece trebala biti razvijena i izražena pri čemu se akcent stavlja na obveze ali ne i prava. Kada određuju pravila, norme i vrijednosti, nisu spremni na razgovor ili diskusiju o eventualnim razlikama u mišljenju. Na osnovu brojnih istraživanja doznajemo da su djeca odgajana autoritarnim stilom najčešće potištena, nesretna, ranjiva na stres i nerijetko neprijateljski nastrojena prema drugim osobama.”¹⁴

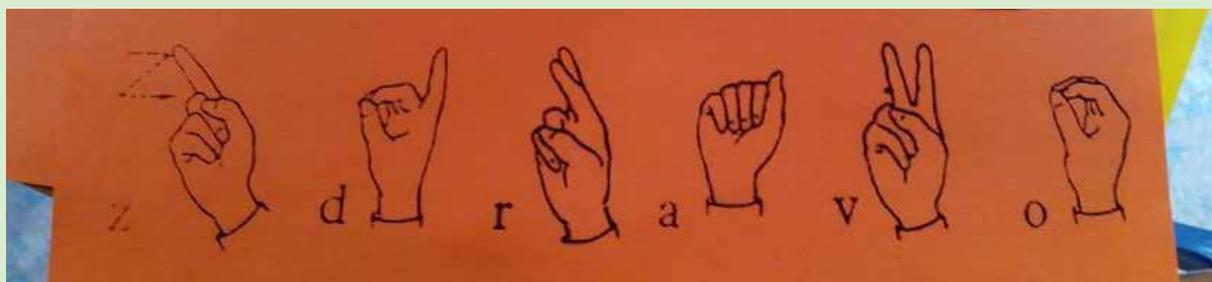
AUTORITATIVNO RODITELJSTVO

“Autoritativni roditelji uključuju svoju djecu u donošenje obiteljskih odluka, dopuštaju djeci da sama donesu odluke, aktivno ih usmjeravaju, podržavaju i pomažu u tome, iz čega proilazi građenje obiteljskih odnosa u terminima timskog, kooperativnog i međusobnog pomaganja. Zahvaljujući ovakvom roditeljskom stilu, cjelokupna obitelj je uključena u postavljanje ciljeva i zajedničko rješavanje problema. Ovakav pristup generira konstruktivniju unutarobiteljsku atmosferu i povoljniju komunikaciju između njezinih članova. Autoritativni roditelji ostavljaju djeci mogućnost slobode izbora (s akcentom na dobro i bolje), pri čemu se ne gubi iz vida da takva sloboda podrazumijeva i određena kućna pravila, poštovanje normi, u najkraćem, balans između međusobnih obveza i prava. Na taj način ostaje dovoljno prostora za fleksibilnost u građenju odnosa, ali kroz obostrano uvažavanje određenih normi. Takvi roditelji su odgovorni, osjećajni, predusretljivi i pažljivi prema dječjim potrebama. Disciplina je u ovakvom stilu shvaćena kao nužni međusobni dogovor o pravilima ponašanja i redu.

Autoritativni roditelji u svakom problemu vide novu šansu za poticanje i unapređenje obiteljskog zajedničkog duha i harmonije, pri čemu se naglasak stavlja na ‘mi’, te na procese zajedničkog donošenja odluka. Istraživanja pokazuju da su djeca izložena ovom roditeljskom ponašanju emocionalno zdravija i uravnoteženija te iskazuju prijateljski odnos prema drugima.”¹⁵

PERMISIVNI STIL RODITELJSTVA

“Podrazumijeva najniži stupanj uključenosti i uplitanja u rast i razvoj djece i njihov odgoj. Ovakvi roditelji mogu biti topli, ali sa labavim odnosom prema djeci i roditeljskim obvezama. Oni postavljaju relativno malo zahtjeva, dopuštaju djeci potpunu slobodu u izrazu vlastitog mišljenja, osjećanja i raspoloženja, ne nadgledaju dječje aktivnosti, ne primjenjuju čvrstu kontrolu nad ponašanjem djece. Istraživanja su pokazala kako su djeca permisivnih, popustljivih roditelja vrlo često impulzivna, agresivna, buntovna i sa izraženom potrebom da dominiraju nad drugima.”¹⁶

14 Alić, A. Roditeljski stilovi, Takvim, Rijaset islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2009, str. 126.

15 Alić, A. Roditeljski stilovi, Takvim, Rijaset islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2009, str. 127.

16 Alić, A. Roditeljski stilovi, Takvim, Rijaset islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2009, str. 128.

UTJECAJ RODITELJSKOG ODGOJNOG STILA NA DIJETE

Mnogo je istraživanja o utjecaju različitih stilova roditeljskog ponašanja na dječje ponašanje i razvoj. Pokazalo se da se autoritativan stil može povezati s najpoželjnijim razvojnim ishodima kod djece.

“**Autoritativan stil** se povezuje s većom **kompetentnošću, samopouzdanjem, nezavisnošću, s većim akademskim uspjehom i odgovornim ponašanjem**. Djeca su obično znatiželjna, puna energije, kreativna, prijateljski raspoložena prema drugima te obično razvijaju pozitivna vjerovanja o sebi i o svom postignuću.

Djeca autoritarnih roditelja pokazuju puno više problema u ponašanju. **Teško se prilagođavaju različitim socijalnim situacijama, nepovjerljiva su, agresivna, čudljiva i lako se uzrujaju. Češće su povučena, lošeg raspoloženja, uplašena, nesretna te im nedostaje spontanosti u ponašanju.**

Permisivni roditeljski stil dovodi do **agresivnog i impluzivnog ponašanja kod djece**. Djeca su češće nezrela i slabije se snalaze u situacijama u kojima se susreću s autoritetima.”¹⁷

U istraživanju koje je obuhvatalo petogodišnje praćenje 3.400 obitelji, Amato i Fowler (2002) su došli do zaključka da postoji “srčika” ispravnog roditeljskog postupanja s djecom koja vrijedi bez obzira na obiteljsku strukturu, obrazovanje roditelja, ekonomsku moć roditelja, etničku pripadnost ili spol djeteta. Najuspješniji odgojni rezultati postižu se u obiteljima u kojima je prisutna ta zajednička “srčika”, a to je visok stupanj roditeljske potpore, velik roditeljski nadzor i odsutnost roditeljskog kažnjavanja.

Istraživanje koje su radili Deković i Janssens (1992) pokazuje da se djeca autoritarnih roditelja češće rabe agresiju kao stilom ponašanja. Posljedica autoritarnog roditeljskog stila je niska razina prosocijalnog, a visoka razina agresivnog i samodestruktivnog ponašanja. Autoritarni odgojni stil rezultira odbačenošću djeteta od vršnjačke skupine, dok autoritativni odgojni stil rezultira visokom razinom socijalne kompetencije.

“Roditeljstvo se – kao najkompleksniji zadatak odraslog čovjeka – odnosi na niz procesa koji se sastoje od zadataka, uloga, pravila, komunikacija i međuljudskih odnosa koje odrasli ostvaruju u kontaktu sa svojim djetetom. Od roditelja se očekuje hrabrenje i vođenje kroz životni razvoj u svoj njegovoj složenosti – kognitivni, socijalni, emocionalni, moralni, seksualni, duhovni, kulturni i obrazovni aspekt. Cilj odgoja je pripremiti dijete da postane član društvene zajednice.”¹⁸

Bez obzira kojoj ćemo se klasifikaciji roditeljskog stila prikloniti sasvim je jasno da su roditeljska toplina, briga i potpora odnos koji je pozitivan i poželjan u odgoju dok su kazna, zahtjevnost i zanemarivanje odnos koji je nepoželjan i ima negativne posljedice za razvoj djeteta. U dječjoj dobi efekti su vidljivi u vršnjačkim interakcijama. U odrasloj dobi su vidljive posljedice na osobnost i ponašanje pojedinca/ke.

.....
17 Vasta, R. Haith, M. Miller, S. Dječija psihologija, <http://www.darhiv.ffzg.hr//> (26.10.2009)

18 Rabađija, M., Suradnja dječijeg vrtića i obitelji, <https://repozitorij.ufzg.unizg.hr/islandora/object/ufzg%3A72/datastream/PDF/view> (25.10.2017)

FAKTOR (NE)FUNKCIONALNE OBITELJI

“Dijete je dobro iz kakve obitelji dolazi.”

“Gori su mi roditelji nego učenik.”

Što je normalnost u obitelji i kakve su to “normalne” obitelji? Svaki odgovor biće samo djelimično točan. Jedino što se može ustanoviti jeste svijest o činjenici da je svaka definicija normalnosti obitelji socijalni konstrukt koji bi trebao uzeti u obzir i neprekidnu promjenu gledišta o obitelji u svijetu koji se razvija.

Termin “normalno” nema uvijek isto značenje. Sustav vrijednosti, naše osobno iskustvo i profesionalna orijentacija utiču na viđenje normalnosti. Tako se u jeziku nedovoljno razlikuje riječ “normalno” od riječi “zdravo”, “tipično” ili “funkcionalno”.

Procjenjujemo li prečesto neku obitelj kao nefunkcionalnu, dajemo li sud lako, od čega polazimo i zašto tako lako izričemo unaprijed negativan stav?

Koncept funkcionalne obitelji prečesto se koristi za definiranje normalne obitelji. Pod funkcionalnošću obitelji obično podrazumijevamo da se obiteljski odnosi mogu upotrijebiti u dostizanju ciljeva. To bi podrazumijevalo i osjećanje blagostanja i povezanosti među članovima obitelji. **Procjena je li funkcionalna ili ne zavisi od ciljeva koje obitelj postavlja sebi i uključuje: sustave vrijednosti, životne cikluse i zadovoljenje ekonomskih potreba.** Znači li to da je obitelj u kojoj djeca ne postižu dobar uspjeh u školi disfunkcionalna? Termin disfunkcionalan se odnosi na obiteljske obrasce u kojima se ne ispunjava zadatak nego dolazi do pojave simptoma ili nezadovoljstava. U takvu okruženju članovi obitelji uglavnom jedni druge optužuju za nastanak problema.

U kontekstu obrazovanja, i škola može biti jedan od razina disfunkcionalne obitelji i zato se intervencije glede obitelji moraju adresirati širim sustavima.

ULOGA I ODGOVORNOSTI ŠKOLE U ODGOJU DJECE

Kao što je u prethodnim poglavljima naglašeno, odgojni proces predstavlja sustavni organiziran ciklus kojim se izgrađuju različite osobine osobnosti, stavovi, pogled na život i svijet te karakterne i moralne, radne i društvene vrijednosti. Za odgoj se može reći i da je razvoj samosvijesti, samostalnosti, samopoštovanja i samokritičnosti. To je holistički i cjeloživotni proces usvajanja znanja, vještina i vrijednosti. Zajednički ciljevi odgoja i obrazovanja su omogućavanje svakom djetetu da razvije svoje pune potencijale koji obuhvataju razvoj niza vještina i sposobnosti.

Nastavnik/ca ostavlja najbolji odgojni efekt na dijete redovnim i produktivnim odnosom s roditeljima. Očekivanja od djece su visoka. Gdje god dijete boravi očekuje se da bude odgojeno, da se lijepo ponaša, odnosno da ima razvijene socijalne vještine, itd. Paradoksalno, i roditelji i školski plan i program jako malo pozornosti posvećuju razvoju socijalnih vještina kod djece. One su iznimno važne za razvoj odnosa djeteta prema sebi, s drugima i okolini u kojoj živi. Kada bi pretrpani školski planovi i programi više pozornosti posvetili oblasti odgoja i obrazovanja, osobito kod djece nižih razreda, to bi bila istinska i sustavna prevencija svih oblika nepoželjnih ponašanja koja se u zadnje vrijeme javljaju kod učenika. Ukoliko djeca nemaju usvojene gore navedene vještine, nastavnici trebaju mnogo više vremena za upravljanje procesima učenja, a problemi u oblasti socijalne interakcije se vremenom

povećavaju. Socioemocionalne vještine se razvijaju i uče primjerima ponašanja i življenja odraslih, različitim vrstama poučavanja, samim odnosom, komunikacijom te uvažavanjem nastavnika prema učeniku/ci. Proces ide i obrnuto, komunikacijom jednih prema drugima unutar škole, itd. Učenik/ca koji/a uči i živi s takvim uzorima će manje i lakše doživljavati događaje iz okoline ili školskog ambijenta kao stresne, rjeđe će se osjećati povrijeđeno u odnosu s vršnjacima a probleme koji se događaju između njih doživljavat će kao rješive i privremene.

Kada govorimo o školi kao ustanovi koja treba omogućavati svestran odgoj osobe i predstavlja neizostavan dio života svakog djeteta, potrebno je raditi na njenom unapređenju, obrazovanju i razvoju kompetencija uposlenika kako bi se što lakše posvetili odgojnoj funkciji zaštitom mentalnog zdravlja djece, ali i samih uposlenika škole.

PARTNERSTVO ILI SURADNJA?

U poimanju i zagovaranju partnerstva obitelji i škole nema mjesta različitim ciljevima i zadacima u odgoju. Partneri imaju ista zanimanja, iste ciljeve u procesu realizacije različitih odgojno-obrazovnih zadataka koji će ih približavati zajednički ustvrđenim težnjama i vrijednostima. U ovom procesu ne bi trebalo otvarati prostor za međusobne optužbe ili generiranje krivice, baš kao ni pripisivanje zasluga samo jednoj strani.

Partnerstvo teži da ostvari prvenstveno one ciljeve koji su u interesu djeteta. Ono se bazira na potpunoj otvorenosti i iskrenosti obje strane i zbog toga je partnersko susretanje roditelja, obitelji i škole vrijednije i dragocjenije nego formalna suradnja.

Međusobnim poštivanjem i partnerstvom obitelji i škola najbolje uvažavaju i brinu za potrebe djeteta. Roditelji motivirani za partnerstvo sa školom znaju kako podstaći dijete da bude marljivije i pažljivije prema školskom radu i da se ne zadovoljava osrednjim uspjehom te kako mu razviti radne navike, zadovoljavati radoznalost, podržavati izražene potrebe za kreativnošću i razvijati osjećaj sigurnosti i povjerenja u školi i obiteljskom okruženju. Jednostavno rečeno, njihovi interesi se susreću na liniji interesa samog djeteta.

ZAJEDNIČKE ODGOVORNOSTI RODITELJA I ŠKOLE

- » Ostvarivanje prethodno dogovorenih ciljeva
- » Postignuti uspjeh u školi
- » Uvažavanje – poštovanje
- » Iskrena i jasna komunikacija
- » Razumijevanje
- » Usuglašavanje
- » Zajedničko planiranje i odlučivanje

Suradnja obitelji i škole doprinosi aktiviranju i osposobljavanju roditelja za pedagošku djelatnost, omogućuje im uvid u ono što škola radi, koliko joj je i kako moguće pomoći. Škola omogućuje roditeljima uvid u rezultate, propuste i nastojanja te ih upoznaje s reformama koje se vrše u školi, kako bi ih oni shvatili i prihvatili. Isto tako im ukazuje na nužnost rješavanja svih odgojnih problema sukladno ciljevima i zadacima školstva.

Bez prisne, sadržajno bogate i planski usmjerene suradnje obitelji i škole ne može biti govora o punom uspjehu u odgoju mladih, svestrano obrazovanih, stvaralačkih i slobodnih osobnosti.

“Glavne prednosti uspostavljenog partnerstva školske zajednice i roditelja:

- » Povoljan utjecaj na učenje te bolji uspjeh i ponašanje
- » Stalno praćenje rada i razvoja učenika
- » Zajedničko i uspješnije sagledavanje i otklanjanje eventualnih poteškoća koje usporavaju razvoj
- » Sprječavanje raznih oblika preddelikventnih i delikventnih ponašanja.”¹⁹

Zajednički kontinuirani rad ima prednosti za nastavnike, roditelje i djecu. Nastavniku/ci i roditelju/ici omogućava stjecanje kompletnije slike o djetetu, čime će dobiti informacije o:

- » “Ponašanju djeteta u školskoj/obiteljskoj sredini
- » Motivima (potrebe, interesi, želje) učenika/ce
- » Sposobnostima
- » Radnim navikama

.....
¹⁹ Pašalić-Kreso A., Koordinate obiteljskog odgoja, prilog sistemskom pristupu razumijevanja obitelji i obiteljskog odgoja. Jež, Sarajevo, 2012, str. 365.

- » Načinu učenja i stjecanja znanja
- » Eventualnoj darovitosti učenika/ce, i sl.

Prednosti za učenike:

- » Imaju bolje ocjene i veću prolaznost
- » Više prisustvuju nastavi
- » Imaju više motivacije i samopouzdanja
- » Manje posežu za drogama i alkoholom

Neki od mogućih faktora koji se tiču roditelja a utječu na nedovoljnu suradnju:

- » Nekim roditeljima je potrebno ohrabrenje da dođu u školu
- » Neki roditelji u školu dolaze samo po pozivu
- » Neki roditelji sa sobom nose negativna iskustva iz razdoblja vlastitog školovanja što stvara atmosferu u kojoj je nemoguće razviti partnerski odnos
- » Neki roditelji smatraju da im učitelji ne pružaju dovoljno pozornosti.”²⁰

Stavovi nastavnika i roditelja prema partnerstvu

Dosadašnja iskustva u ovoj oblasti pokazuju da ima mnogo profesionalaca koji vjeruju u zajednički rad sa roditeljima, ima mnogo onih koji su već ostvarili zapažene rezultate u uključivanju roditelja u rad škole, ali da postoji i ona kategorija nastavnika koji žele roditelje zadržati na odgovarajućoj distanci. Međutim, kvalitetni programi koji omogućavaju građenje partnerstva sa obitelji moraju zadovoljiti niz nužnih pretpostavki kako bi se u sadašnjim uvjetima razvili, dugoročno opstali i dali svoje rezultate. Ovaj proces je postupan i zahtijeva vrijeme i strpljenje, ali prije svega uvjerenje u nužnost stalnog nastojanja da se dođe do jedinstvenog djelovanja i preklapanja sva tri segmenta života djeteta (obitelj, škola, zajednica). Neki od uvjeta koji omogućavaju ovaj proces jesu:

- » **“Prepoznavanje i uvažavanje uloge roditelja kao prvih i najvažnijih odgajatelja djece i najvažnijeg resursa u odgojno-obrazovnom procesu**
- » **Vjerovanje da roditelji trebaju biti ravnopravni partneri u procesu odgoja i obrazovanja njihove djece**
- » **Kreiranje dugotrajne strategije i operacionog plana razvijanja partnerstva na razini cijele škole pa i društvene zajednice**
- » **Iniciranje i pokretanje niza različitih aktivnosti kako bi svi roditelji imali priliku da se osjete uključenim i dobrodošlim bez obzira na porijeklo, stupanj obrazovanja, nacionalnu i religijsku pripadnost**
- » **Osiguravanje uvjeta da svaka aktivnost, metoda i oblik rada s obitelji oslikava poštovanje, prihvatanje, otvorenost i spremnost na dijalog**

.....
20 Pašalić-Kreso A., Koordinate obiteljskog odgoja, prilog sistemskom pristupu razumijevanja obitelji i obiteljskog odgoja. Jež, Sarajevo, 2012, str. 370

- » Formiranje stručnog tima koji bi pružao potporu, dalje razvijao strategiju i evaluirao proces stvaranja partnerstva
- » Permanentno obrazovanje nastavnika i drugih profesionalaca za primjenu različitih metoda i oblika rada sa roditeljima, razvoj vještina komunikacije i obrazovanja odraslih
- » Kontinuitet u radu i stalno nastojanje da se na različite načine uključe roditelji, u školi, na radnom mjestu ili kod kuće.”²¹

Elma Nukić, Gimnazija Živinice, Živinice

.....
21 Pristup partnerstvu roditelja i odgojno-obrazovnih ustanova <https://element.hr/artikli/file/1915> (23.10.2017)

PRIJEDLOG RADIONICE ZA RAD NASTAVNIKA SA RODITELJIMA

ULOGA RODITELJA I ŠKOLE U ODGOJU DJECE²²

Ciljevi radionice:

- » Pomoći roditeljima da razvijaju interes za osobine svoje djece i njihov emocionalni i društveni razvoj
- » Pomoći roditeljima u pravilnome odgoju djece (učenje, pravilan odnos prema starijima, zabava i aktivan odmor)
- » Približiti roditeljima različita shvaćanja o roditeljskoj ljubavi
- » Pojasniti pojam roditeljskog autoriteta
- » Potaknuti suradnju roditelja i škole

Materijal za radionicu:

- » papir A4
- » flomasteri
- » prezentacijska ploča
- » natpisi DA i NE
- » listići sa pitanjima
- » hamer papir
- » listići sa porukama u "TI" obliku
- » po jedan primjerak "Dječjeg memoranduma roditeljima"
- » naljepnice u boji

TIJEK RADIONICE

1. Uvod u radionicu (10 minuta)

Predstavljanje

(Ciljevi, plan rada, uvodna igra)

2. Glavni dio (65 minuta)

a.) Što znam o svom djetetu?

b.) Kakvo dijete želim?

c.) Razgovor u "ja" obliku

.....
 22 Radionica je preuzeta iz publikacije: "Priručnik za rad vijeća roditelja", Udruga naša djeca
 Dostupno na: <http://www.nasadjeca.org/attachments/article/14/Prirucnik%20za%20rad%20Vijeca%20roditelja.pdf>

d.) Kako motivirati i dijete i roditelja za efektivniju suradnju?

e.) Barometar stavova

DA – NE

f.) Moj odgojni način

g.) Što mogu učiniti za budućnost svog djeteta?

3. Završni dio (15 minuta)

“Dječji memorandum roditeljima”

Završna igra

Zaključci, procjena i dogovor za sljedeću radionicu

Uvod (10 minuta)

Predstavljanje teme i sudionika radionice. Voditelj/ica se treba predstaviti i reći nešto o sebi, predstaviti temu, ciljeve, način rada i vrijeme trajanja radionice. Treba zamoliti sudionike da poštuju pravila dobre komunikacije i aktivnoga slušanja, a ako bude potrebno, tijekom radionice, skupina može uspostaviti i nova pravila. Voditelj/ica treba zamoliti sudionike da napišu na naljepnice svoja očekivanja od radionice, zalijepi ih na hamer papir, a voditelj/ica će ih pročitati i napomenuti da će na kraju radionice zajednički napraviti analizu jesu li očekivanja ispunjena. Kako bi se sudionici međusobno upoznali i stvorili grupnu povezanost, dobro raspoloženje i motivaciju, voditelj/ica će izvesti vježbu “Upoznavanje” ili vježbu “Priča o meni i mojoj obitelji kroz crtež”.

Upoznavanje!

Voditelj/ica će zamoliti sudionike da sjednu poredani ukруг. Nakon toga pozivat će ih da kažu svoje ime, nešto o sebi (svoje osobine, što vole raditi u slobodno vrijeme i dr.), kao i o svojoj ulozi odgajatelja/roditelja/staratelja. Voditelj/ica treba prvi/a početi s predstavljanjem, a nakon toga dati riječ osobi koja sjedi do njega/nje.

Priča o meni i mojoj obitelji kroz crtež

Voditelj/ica će zamoliti sudionike da na popis papira A4 nekim svojim simbolom nacrtaju svoju obitelj (to može biti cvjetić, srce, krug ili što sudionik/ca želi). Voditelj/ica treba napomenuti da crtež nitko neće ocjenjivati, da to mogu biti i simboli, ali je važno ono što će nazočni govoriti o svom crtežu! Kada završe crtež, voditelj/ica će zamoliti jednog/u po jednog/u sudionika/cu da se predstavi i kaže nešto o svojoj obitelji.

Glavni dio (65 minuta)

Voditelj/ica treba kratko predstaviti sudionicima osnovne napomene o odgoju u obitelji i školi, o načinima odgoja (Priručnik), a zatim kratko opisati ciljeve vježbi koje slijede. (Ciljevi: skrenuti pozornost roditeljima o tome da je važno koliko znaju o svojoj djeci, kako s njima komuniciraju, kako da ih motiviraju, koliko imaju vremena za razgovor, da se interesiraju za osobine svoje djece i njihov emocionalni i društveni razvoj.)

a.) Što znam o svom djetetu?

Voditelj/ica će podijeliti sudionicima listiće s pitanjima i zamoliti ih da napišu odgovore:

1. Kakve su boje oči vašeg djeteta?
2. Koji broj cipela nosi vaše dijete?
3. Kakve su, uglavnom, ocjene vašeg djeteta?
4. Kakvo je zdravstveno stanje vašeg djeteta?

Nakon toga će roditelji prezentirati što su napisali.

Pretpostavka je da većina roditelja zna točno odgovoriti na ova pitanja. Voditelj/ica im priopćuje da su, nema sumnje, svi dobri roditelji. Ali, ako roditelj/ica zna čemu se raduje njegovo/njeno dijete, čega se boji, u što vjeruje, a u što sumnja, vrijednosti koje uvažava dijete, onda je sigurno da ima dodatne kompetencije.

Sljedeća aktivnost treba potaknuti roditelje na razmišljanje koliko zaista poznaju svoje dijete.

Voditelj/ica kaže učesnicima da se sjete:

- Što voli moje dijete?

.....

- Čega se boji?

.....

- Koje vlastite vrijednosti poštuje?

.....

- Što cijeni kod drugih?

.....

- Što smatra svojom slabošću?

.....

- Što očekuje od Vas?

.....

Roditelji će, zatim, prezentirati svoje odgovore.

Nakon toga voditelj/ica pita:

- Je li vam bilo teško sjetiti se odgovora?
- Ima li netko tko ne može odgovoriti na ova pitanja?

(Voditelj/ica napominje, da ukoliko ima roditelja koji se ne mogu sjetiti odgovora, onda se ti roditelji trebaju potruditi i iz razgovora sa svojim djetetom saznati odgovore.)

b.) Kakvo dijete želim?

Sudionike treba podijeliti u skupine. Svaka skupina treba odgovoriti na pitanje:

Kakvo dijete želim?

(Napomena: pretpostavka je da svaki/a roditelj/ica želi pametno, strpljivo, vrijedno, pouzdano i pristojno dijete.)

Nakon što skupine ponude odgovore na pitanje kakvo dijete žele voditelj/ica postavlja pitanje: Jeste li se ikada upitali kakvog roditelja želi vaše dijete?

Slijedi diskusija koju će zaključiti voditelj/ica:

Najbolji smo roditelji kada “popravljamo” sebe. Ako želimo biti dobar/a odgajatelj/ica, onda prvo moramo izgraditi vlastitu osobnost. Dobar/a roditelj/ica ne izmišlja osobine kojima bi prilagodio svoje dijete, nego nastoji pomoći djetetu u razvijanju postojećih osobina. Uzimajući u obzir da su sudionici radionice dobri roditelji, koji žele biti još bolji, trebaju poboljšati i neke svoje osobine, kako bi postigli to što žele. Mogu biti:

- Jasniji, tolerantniji, strpljiviji, pouzdaniji, pravedniji...

(Napomena: roditelji trebaju dopuniti rečenicu.)

c.) Razgovor u “JA” obliku

Voditelj/ica kaže da djetetu treba govoriti, kada god je to moguće, u “ja” umjesto “ti” obliku. To znači da djetetu treba govoriti o vlastitom doživljaju, osjećaju i razmišljanju. Kad govorimo u “ti” obliku najčešće prigovaramo, napadamo, pa se dijete brani, što vodi sukobu. “Ja” govor nudi dijalog.

Naprimjer, ovako prigovaramo:

“Kakve su ti ocjene? Od tebe nikada neće biti ništa. Ti si izgubljen slučaj.”

A ovako bi trebalo govoriti:

“Zabrinjavaju me tvoje loše ocjene. Kako ti mogu pomoći da ih popraviš?”

Svaka skupina (formirana u prethodnoj vježbi) dobija po jedan primjer rečenice koji treba izgovoriti u “ja” obliku.

Primjeri:

- » Ti si drzak/a i bezobrazan/a. To više neću podnositi.
- » Lijen/a si i neodgovoran/a. Tako nikada nećeš uspjeti.
- » Kako to razgovaraš sa bratom? Zar se ne stidiš?
- » Opet su ti stvari u neredu. Nikada se nećeš naučiti redu.
- » Kosa ti je grozna. Izgledaš užasno.
- » Nikada ništa ne uradiš kako treba.

Kada završe rad u skupini, predstavnik/ca predstavlja primjer koji je ta skupina dobila za zadatak. Sudionici trebaju pratiti izlaganje predstavnika skupina i pomoći u formulaciji rečenice u "ja" obliku.

d.) Kako motivirati i dijete i roditelja/icu za efektivniju suradnju?

Voditelj/ica govori da je jedno od najčešćih pitanja koje roditelji postavljaju: "Moje dijete neće da uči. Što da radim?" Na takvo pitanje nema univerzalnog odgovora. Sve ljude, pa tako i djecu, možete prisiljavati, ucjenjivati, prijetiti im, kažnjavati, podmićivati, ali ih ne možete tako motivirati. Kod djece treba razvijati općeljudske vrijednosti. Treba im pružiti mogućnost da sami biraju.

Istodobno roditelj/ica mora preispitati svoje stavove, ponašanja i uključenost u razvoj motivacije kod djece. Je li roditelj/ica dao/la od sebe najbolje da pomogne djetetu u učenju?

Preporuke:

Pokažite zanimanje za ono što vaše dijete uči u školi.

Slušajte ga pažljivo i strpljivo.

Pitajte ga što je učilo iz pojedinog predmeta.

Pohvalite ono što zna vaše dijete, a vi ne znate.

Zamolite ga da vam to pokaže.

Odvojite vrijeme za kreativne aktivnosti s djetetom.

Naučite od svoje djece kako rukovati računarom.

Razgovarajte s djecom o događajima iz škole koji nemaju vezu s ocjenama.

Organizirajte zajedničke (roditelji i djeca iz odjeljenja) izlete, utakmice, odlaske u kino.

Pronađite vrijeme da učite jedni (roditelji) od drugih (djece).

Voditelj/ica zajedno sa sudionicima komentira navedene preporuke, odnosno, pita:

- » Ponašate li se sukladno preporukama?
- » Kakva su Vaša iskustva?
- » Kako su djeca reagirala?
- » Jeste li otkrili neke nedostatke u suradnji s djecom?
- » Što biste kod sebe promijenili radi motivacije djece za učenje?
- » Ocjenjujete li sebe kao roditelja/icu koji/a djeluje motivirajuće na djecu?

e.) Barometar stavova DA - NE

Barometar stavova je metoda mjerenja jačine stava (suglasnosti ili protivljenja) s nekom tvrdnjom. Suglasnost/protivljenje u odnosu na tvrdnju može se iskazati, primjerice, brojevima (od jedan - najslabija do pet - najjača). Može se iskazati i izrazima poput nikad, rijetko, uvijek, itd.

U jednom dijelu prostorije voditelj/ica zalijepi papir na kojem je napisano DA, a na drugom NE. Voditelj/ica čita jedno po jedno pitanje, sudionici saslušaju pitanje i po svom mišljenju odaberu stranu i stanu ispod natpisa DA ili NE.

Pitanja:

1. Kad ste posljednji put razgovarali sa svojim djetetom usredotočeno i sa zanimanjem?

a.) Danas	DA NE
b.) Prošle sedmice	DA NE
c.) Prošlog mjeseca	DA NE
d.) Uvijek tako razgovaram	DA NE
e.) Nikada tako ne razgovaram	DA NE

Kada se sudionici opredijele za jednu ili drugu stranu voditelj/ica zamoli da prokomentiraju koji su bili razlozi za opredjeljivanje (DA ili NE). Kako to promijeniti nabolje?

2. Procijenite zaslužujete li pohvalu? **DA NE**

f.) Moje odgojne metode

Voditelj/ica treba sudionicima podijeliti upitnik "Moje odgojne metode" (1. Prilog).

Interpretacija rezultata - nakon popunjavanja upitnika voditelj/ica kaže da dvije tvrdnje s najvećim zaokruženim brojem daju kombinaciju dominantnih metoda odgoja:

- » Tvrdnja mjeri brižnost
- » Tvrdnja mjeri ravnodušnost
- » Tvrdnja mjeri zahtjevnost
- » Tvrdnja mjeri popustljivost

Slijedi rasprava o rezultatima upitnika.

g.) Što možete učiniti za budućnost svoga djeteta?

Voditelj/ica daje grupama zadatak:

Napišite na papirima odgovor na pitanje:

- Što bi život mog djeteta učiniti vrijednijim, a potaknulo njegov emocionalni i društveni razvoj?

Nakon rada svaka skupina će prezentirati svoje odgovore.

Voditelj/ica treba napomenuti da roditelj/ica mora naučiti svoje dijete da:

1. Zadovoljava vlastite duhovne potrebe na najbolji mogući način
2. Preuzme odgovornost za vlastite izbore
3. Poštuje pravila sredine u kojoj živi
4. Može mijenjati samo sebe i da je gubljenje vremena i energije nastojati promijeniti druge
5. Nastoji iz svega izvlačiti lijepo i pozitivno, ma kako god loše izgledalo na prvi pogled
6. Sve što je na zemlji postoji s nekim razlogom i da se prema svima i svemu treba odnositi s poštovanjem, kakvo očekujemo i za sebe (nemoj nikada nikome učiniti nešto što ne bi želio/la da netko učini tebi).

Završni dio

a.) Završna igra “Dječji memorandum roditeljima”

Voditelj/ica će podijeliti sudionicima “Dječji memorandum roditeljima” (3. Prilog).

Zamoliti će jednog/u sudionika/cu da odabere jednu poruku iz Memoranduma, pročita ju naglas i otvori diskusiju o njenom značenju. Voditelj/ica izabere još nekoliko sudionika koji žele pročitati još neku od poruka i nakon diskusije im napominje da je važno u odgoju djece slijediti ove poruke:

b.) Procjena

Svaki/a sudionik/ca u nekoliko rečenica opiše koliko mu/joj je radionica pomogla i hoće li nešto promijeniti u svom dosadašnjem odnosu prema djetetu? (Napomena: sudionici svoje komentare mogu zapisati na naljepnice i zalijepiti na prezentacijsku ploču).

Voditelj/ica će upoznati sudionike s anketnim pitanjima za roditelje (4. Prilog) i objasniti značaj provođenja ankete među učenicima i nastavnicima. Na kraju radionice voditelj/ica će podijeliti sudionicima materijal “Odgoj djece u obitelji i školi”. (2. Prilog)

IZVOR: “Priručnik za rad vijeća roditelja”, Udruga Naša djeca

Dostupno na:

<http://www.nasadjeca.org/attachments/article/14/Prirucnik%20za%20rad%20Vijeca%20roditelja.pdf>

1. PRILOG

Moje odgojne metode

Pažljivo pročitajte sljedeće tvrdnje i iskreno procijenite svoj način odgajanja djeteta, zaokruživanjem jednog broja na skali od 1 (najlošije) do 5 (najbolje).

		Nikada	Rijetko	Ponekad	Često	Gotovo uvijek
1.	Mislim da sam brižan/a roditelj/ica koji/a svom djetetu daje puno topline.	1	2	3	4	5
2.	Mislim da sam roditelj/ica koji/a djeci ne pokazuje svoje osjećaje i koji/a prepušta djeci da sami brinu o svojim stvarima.	1	2	3	4	5
3.	Mislim da sam zahtjevan/a roditelj/ica koji/a kontrolira djecu, postavlja jasna pravila i očekuje od djece da ih poštuju.	1	2	3	4	5
4.	Mislim da sam popustljiv/a roditelj/ica koji/a ne kontrolira djecu i daje djeci previše slobode	1	2	3	4	5

2. PRILOG

Odgoj djece u obitelji i školi

Za pravilan odgoj nužno je osigurati:

- » Vrijeme za igru (zabava)
- » Vrijeme za učenje (rad)
- » Vrijeme za odmor

Ne zaboravite!

Dijete uči igrajući se i igra se učeći. Roditelj je roditelj i nitko ne može djeci zamijeniti roditeljsku ljubav. Djeci treba pružiti vlastiti primjer. Nužno je učiti o odgoju djece. Djeci ne treba govoriti što da rade, već im pokazati kako da rade.

Kakav treba biti odgoj u obitelji?

- » Pravilan odgoj nije samo odgoj za učenje i pravilan odnos prema starijima, već i odgoj za zabavu, razonodu i aktivan odmor.
- » Roditeljski dom treba biti topao kutak u kome će se dijete sigurno osjećati i gdje će se intelektualno i kulturno razvijati.
- » Djecu treba uključiti u svakodnevni obiteljski život te aktivnosti poput zajedničkog planiranja i rada, izleta te razgovore o urađenim poslovima...

Kako dijete gleda na život kroz prizmu obiteljskog života, u obitelji pravi prve životne korake, započinje proces socijalizacije, uspostavlja prve kontakte, uči se komunicirati, prihvata navike kulturnog ponašanja, roditelji moraju imati autoritet.

Autoritet roditelja podrazumijeva:

- » Autoritet na temelju sile
- » Autoritet na temelju odstojanja
- » Autoritet na temelju pedanterije
- » Autoritet na temelju mudrovanja
- » Autoritet na temelju ljubavi
- » Autoritet na temelju dobrote
- » Autoritet na temelju prijateljstva

Kojemu tipu pripadate?

Loš (neodgovarajući) autoritet roditelja izaziva loše posljedice po mladu osobu – dijete gubi vjeru u sebe i traži druge izlaze kao: provalne krađe, laži, tučnjave, konzumiranje alkohola, droge, cigareta, itd. Objasnit ćemo neke tipove autoriteta i njihove karakteristike, kako bi roditelji prepoznali kojem tipu autoriteta pripadaju ili imaju li uopće autoritet.

AUTORITET NA TEMELJU POŠTOVANJA

Roditelj/ica poznaje i zadovoljava potrebe djeteta i svoje potrebe.

Postoje međusobno uvažavanje, poštovanje i ljubav.

Dijete i roditelj/ica se osjećaju sigurno jer se znaju pravila i granice koje su realne i svima prihvatljive.

AUTORITET NA TEMELJU SILE

Roditelj/ica zadovoljava svoje potrebe.

Ne poznaje i zanemaruje potrebe djeteta.

Roditelj/ica ima moć: nagrađuje i kažnjava.

Dijete se boji jer su pravila preteška ili nisu poznata, a granice su krute i opasno je ne slušati.

Dijete se brani, sve više pruža otpor (tvrdoglavost, bijes, udaranje, bježanje, "neću").

BEZ AUTORITETA

Roditelj/ica zanemaruje svoje potrebe, ispunjava sve želje djeteta i ne poznaje mu prave potrebe.

Dijete ima moć da radi što hoće – roditelj/ica se plaši, nesiguran/a je.

Dijete se osjeća nesigurno i nervozno jer ne postoje pravila, granice, putokazi.

Pravilan odgoj uključuje i autoritet nastavnika. Ključ za uspostavu dobre suradnje u razredu je učeničko prihvatanje da nastavnik/ca ima pravo usmjeravati ponašanje učenika i njihov napredak u učenju. Ukoliko nastavnik/ca nema autoriteta koji se ogleda u upravljanju i usmjeravanju aktivnosti učenika, nastavne aktivnosti ne mogu se uspješno provoditi u razredu. Nastavnički autoritet treba organizirati i usmjeravati proces sticanja znanja učenika, a ne poslužiti samo kao izvor nadmoći nastavnika. Uspostava autoriteta nastavnika uglavnom ovisi od četiri najvažnija obilježja:

- » Iskazivanju nastavnikova statusa
- » Kompetentnom podučavanju
- » Organizacijskom nadzoru
- » Uspješnom rješavanju neposlušnosti učenika

Veliki dio autoriteta nastavnika/ce potječe od njegovog/njenog statusa. Nastavnik pokazuje svoj status ako se ponaša opušteno, sigurno i samopouzđano, a to može postići glasom, držanjem tijela, izrazom lica i gledanjem učenika u oči.

Drugi najvažniji izvor nastavničkog autoriteta je kompetentna poduka. Ako nastavnik/ca pokaže učenicima da vlada znanjem o nekoj temi ili predmetu, da ga /ju interesira i da može stručno organizirati nastavne aktivnosti, tada će učenici poštovati njegovo/njeno umijeće podučavanja. To će, s pravom, potvrditi da nastavnik/ca upravlja ponašanjem učenika.

Treći najvažniji izvor autoriteta nastavnika/ce je njegov/njen organizacijski nadzor u učionici. Kako bi se aktivnosti odvijale uspješno, nastava mora početi na vrijeme, učenici trebaju biti uključeni u aktivnosti, a prijelazi iz jedne u drugu aktivnost neprimjetni.

Najvažniji aspekti organizacijskog nadzora uključuju uspostavu jasnih pravila ponašanja i očekivanja glede ponašanja učenika te nametanje stajališta nastavnika u situaciji kada izbije sukob.

Nastavnik/ca može pomoći učenicima i u rješavanju njihovih međusobnih sukoba i problema. Uloga nastavnika/ce je da potakne pravu komunikaciju između sukobljenih strana. On/a treba omogućiti svakom/oj učeniku/ci da iskaže svoje viđenje onoga što se desilo, što je tada osjećao/la i što misli da se može učiniti.

Poželjan roditeljski autoritet i autoritet nastavnika/ce, imaju najznačajniju ulogu u odgoju djece jer će to dovesti do djetetovog usvajanja poželjnih vrijednosti i obrazaca kulturnoga ponašanja.

Kako odgoj djece prate i uspjesi i porazi, navest ćemo i neke faktore za otklanjanje neuspjeha u školi:

- » Poticanje razmišljanja, umjesto učenja napamet
- » Razvijanje osjećaja za disciplinu, umjesto izricanja kazni
- » Bolje osmišljavanje nastavnoga procesa i unošenje relevantnosti u nastavni proces
- » Kreiranje uvjeta za učenje u kojima djeca mogu do najviše razine ostvariti izgradnju svoga identiteta
- » Pronalaženje postupaka i sredstava motivacije i uključenosti djeteta u proces nastave i učenja
- » Pružanje pomoći djeci da izgrađuju odgovorno ponašanje
- » Izgrađivanje uvjeta u kojima će roditelji i faktori društvene zajednice biti uključeni u rad škole

Zato je dobro i:

- » Isticati pozitivne primjere (uzori u mjestu u kojem dijete živi ili u književnosti, športu, muzici)
- » Planirati vrijeme za učenje
- » Planirati vrijeme za gledanje televizije, spavanje, itd.

3. PRILOG

Dječji memorandum roditeljima

- » Nemojte me maziti. Veoma dobro znam što želim. Ja vas samo iskušavam.
- » Nemojte se bojati biti strogi, to mi se sviđa i pokazuje gdje mi je mjesto.
- » Nemojte sa mnom postupati putem sile. To me uči da se samo sila uvažava. Radije ću reagirati na upute.
- » Nemojte biti nedosljedni, to me zbunjuje i tjera da bježim od svake obveze.
- » Nemojte obećavati, možda nećete moći održati obećanje, pa ću izgubiti vjeru u vas.
- » Ne vjerujte mojim provokacijama kada govorim i činim stvari samo da vas rastužim, mogao/la bih pokušati doći do još koje "pobjede".
- » Ne žalostite se previše kada kažem da vas mrzim, ne mislim ozbiljno, ali želim da zažalite zbog onoga što ste mi učinili.
- » Nemojte da se osjećam manjim nego što jesam, zbog toga ću glumiti "velikog lafa".
- » Ne činite umjesto mene stvari koje mogu učiniti sam/a, zbog toga se osjećam kao beba, a mogao/la bih vas početi doživljavati kao slugu.
- » Ne dopustite da moje loše navike privuku svu vašu pozornost, to me samo ohrabruje da nastavim s njima.
- » Ne ispravljajte me pred drugima, bit ću mnogo pažljiviji/a ako sa mnom razgovarate tiho i nasamo.
- » Ne raspravljajte o mom ponašanju za vrijeme svađe, ne znam zašto onda loše čujem i nisam sklon/a suradnji. Možete poduzeti potrebne mjere, ali raspravu odložite za kasnije.
- » Nemojte mi držati pridike, iznenadili biste se kako dobro znam što je pravo, a što krivo.
- » Ne dajte da imam osjećaj kako su moje pogreške zapravo grijesi, moram naučiti grijesiti, a da se ipak ne osjećam zlim/om.
- » Nemojte stalno prigovarati, ako to budete radili, morat ću se početi praviti gluh/a.
- » Ne zahtijevajte objašnjenje za moje ponašanje, ponekad zbilja ne znam zašto sam nešto učinio/la.
- » Ne precjenjujte moje poštenje, lako me je zastrašiti pa počnem lagati.
- » Ne zaboravite da volim eksperimentirati, ja iz toga učim pa vas molim da budete strpljivi.
- » Nemojte me štititi od posljedica, moram učiti na vlastitom iskustvu.

- » Ne obraćajte previše pozornosti kad sam lakše bolestan/a, mogao/la bih početi uživati u lošem zdravlju ako mi to bude donosilo veliku pozornost.
- » Ne odbijajte me kada tražim odgovore na uobičajena pitanja. Ako me odbijete, vidjet ćete da ću prestati ispitivati, a informacije tražiti negdje drugdje.
- » Nemojte odgovarati na smiješna ili besmislena pitanja. Ako budete odgovarali, uvjerit ćete se da samo želim da se bavite mnome.
- » Nemojte mi govoriti da ste idealni i nepogrešivi, s takvima je tako teško živjeti.
- » Ne brinite zbog toga što smo tako malo zajedno, važno je kako smo zajedno.
- » Nemojte da moja strahovanja postanu vaša tjeskoba, tada ću se još više uplašiti. Pokažite da ste hrabri.
- » Ne zaboravite da ne mogu odrasti bez mnogo razumijevanja i potpore, zaslužena pohvala ponekad izostane, ali prijekor nikada.
- » Tretirajte me kao svoje prijatelje, pa ću i ja biti vaš/a prijatelj/ica. Upamtite, više učim iz primjera nego iz kritika.

I pored svega, mnogo vas volim! Volite i vi mene...

Zadatak poslije radionice

Radi poboljšanja komunikacije između roditelja i škole uradite anketu za potrebe Vijeća roditelja.

a.) Pitanja za roditelje:

1. Što bi pomoglo poboljšanje učenja vašeg djeteta/djece u školi?
2. Što bi se moglo uraditi da vaše dijete bude zadovoljnije školom koju pohađa?
3. Što biste vi najviše voljeli da promijenite glede škole?

b.) Pitanja za učenike:

1. Što bi pomoglo poboljšanju vašega učenja u školi?
2. Što bi se moglo uraditi kako biste bili zadovoljniji školom koju pohađate?
3. Što biste vi najviše voljeli promijeniti glede vaše škole?

c.) Pitanja za nastavnike:

1. Što bi pomoglo promicanju učenja učenika u vašoj školi?
2. Što bi se moglo uraditi kako bi vaši učenici bili zadovoljniji školom koju pohađaju?
3. Što biste vi najviše voljeli promijeniti glede škole?

Uporediti rezultate anketiranja!

PR BUDI
P KRENI
PR MIJENI

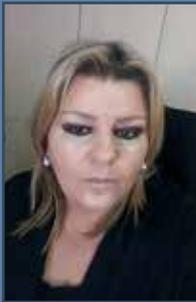
*Pravila bez njegovanja dobrih odnosa
rezultiraju pobunom, a njegovanje dobrih odnosa
bez pravila vodi u kaos/kaos.*

Autor: Neven Misaljević

ZAKONSKE OSNOVE I UPORIŠTA KOJA PROPISUJU I PREPORUČUJU AKTIVNU SURADNJU ŠKOLE, NASTAVNIKA I RODITELJA

Priredile: Berminka Hrelja, Melisa Mizdrak i Amela Petričević

KVALITETNO PARTNERSTVO ŠKOLE I RODITELJA

Jedno od najvažnijih pitanja suvremene nastave je pripremiti, omogućiti i realizirati suradnju škole i obitelji.

Škola kao odgojno-obrazovna ustanova i specifičan oblik organizacije, posljednjih godina radi na osnaživanju i modernizaciji rukovodstva s ciljem usklađivanja ljudskih, fizičkih i financijskih potencijala. Modernizacijom obrazovnog sustava rukovodstvo daje sve veći značaj izgradnji kooperativnih odnosa vezanih za školu, suradnji škole sa roditeljima i širom društvenom zajednicom. Kako je ukupan obrazovni sustav praktično pred vratima reformskih procesa, tako je pred rukovodstvom veliki zadatak iznaći adekvatna rješenja za stvaranje demokratične škole po mjeri djeteta, izgradnju harmoničnih, suradničkih odnosa za rad i kontinuirano razvijanje partnerskih odnosa sa roditeljima i širom društvenom zajednicom.

Zadatak rukovodstva je poticanje kontinuiranog stručnog usavršavanja ukupnog nastavnog osoblja kako bi bilo što osposobljenije i motiviranije za rad sa roditeljima.

U konačnici, školsko ozračje koje stvaraju dobri/e, pozitivni/e, kreativni/e učitelji/ce i nastavnici/e uz potporu rukovodstva privlači roditelje da određenu školu izaberu kao mjesto u kojem će njihovo dijete učiti i živjeti.

Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH²³

Dole pobrojani članovi Okvirnog zakona propisuju obveze i prava roditelja učenika u Bosni i Hercegovini:

- » Član 12. – Pohađanje određene škole je obvezno, osim ako učenik ne pohađa privatnu školu ili je izuzet od pohađanja škole kao što je to predviđeno ovim zakonom

.....
23 Okvirni Zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini, Službeni glasnik BiH, 18/2003

- » Član 22. – Roditelji, staratelji i usvojitelji (u daljnjem tekstu: roditelji) osnovni su odgovornosti svoje djece
- » Član 23. – Roditelji imaju pravo i obvezu starati se o obrazovanju svoje djece
- » Član 27. – Roditelji su obvezni svojoj djeci osigurati redovno pohađanje škole tijekom razdoblja obveznog školovanja. U slučaju nemara i neodgovornog odnosa prema ovoj obvezi, roditelji podliježu sankcijama sukladno Zakonu Roditelji, također, imaju pravo i obvezu, prema prilikama i svojim mogućnostima, poticati dalje obrazovanje svoje djece.
- » Član 28. – Pravo i obveza roditelja je redovno informiranje, konzultiranje i praćenje obrazovnog napretka svoje djece, kao i pravo da prate i vrednuju rad ravnatelja, nastavnika i drugog školskog osoblja, te kvalitet rada škole u cjelini. Roditelji imaju pravo i obvezu, u interesu svoje djece i putem svojih predstavnika u školskim organima i tijelima i putem svojih asocijacija, na svim razinama odlučivanja, sudjelovati u odlučivanju o pitanjima od značaja za rad škole i funkcioniranje obrazovnog sustava uopće
- » Član 37. – Škola promovira i razvija stalno i dinamično partnerstvo škole, roditelja i sredine u kojoj žive, u svim pitanjima od značaja za ostvarivanje funkcije škole i interesa i potreba učenika. Škola, roditelji, djeca i lokalna sredina osobito promoviraju i provode programe zajedničkog i organiziranog djelovanja i suradnje u borbi protiv zlostavljanja i zlouporabe djece i mladih, borbi protiv droge, alkoholizma i drugih toksikomanija, pušenja i maloljetničke delikvencije, te svih drugih pojava koje ugrožavaju zdravlje i život učenika
- » Član 51. – Članovi Školskog odbora biraju se iz reda osoblja škole, osnivača škole, lokalne zajednice i roditelja, sukladno Zakonu propisanom procedurom, a po principu ravnopravne zastupljenosti predstavnika navedenih struktura
- » Član 53. – Roditelji učenika imaju pravo, a škola obvezu, pomoći roditeljima da osnuju Vijeće roditelja, čije članove biraju roditelji učenika

Pravno utemeljena suradnja škole i roditelja podrazumijeva sljedeće:

- » Roditelji/staratelji trebaju osigurati djetetu da bude upisano u osnovnu školu i redovito je pohađa
- » Roditelji/staratelji trebaju osigurati redovito pohađanje škole
- » Roditelji imaju pravo i obvezu skrbiti za psihofizički rast i razvoj djece čime su nužno upućeni na dinamičnu suradnju sa školskom zajednicom te partnerski odnos
- » Roditelji su obvezni da prate napredak i prilagodbu djeteta u školi
- » Roditelji imaju pravo glasa i mogućnosti utjecaja na odgojno-obrazovni proces putem Vijeća roditelja
- » Roditelji imaju mogućnost odlučivanja i utjecaja putem Školskog odbora

Tragom pravno utemeljenih odredbi, **postojeće zakone bi bilo poželjno nadopuniti:**

1. Propisati obvezu suradnje roditelja i škole u smislu definiranja sadržaja obrazovanja za roditelje, vrste predavanja i oblika suradnje
2. Predložiti izradu jedinstvenog kataloga tema za roditelje koje bi se realizirale u svim školama
3. Obrazovati roditelje i nastavnike o važnosti suradnje, kao i negativnim posljedicama po dijete ukoliko ta suradnja izostane
4. Na nastavničkim fakultetima povećati broj satova koji se odnose na obrazovanje o važnosti suradnje nastavnika i roditelja
5. Na nastavničkim fakultetima buduće nastavnike podučiti praktičnim vještinama u komunikaciji s roditeljima te ih naučiti kako postupati u situacijama s kojima se nastavnici susreću u praksi konkretnim situacijama iz svakodnevne prakse.

Roditelji se imaju pravo uključiti u rad škole putem Vijeća roditelja, a škola im je obvezna to omogućiti odnosno pomoći u tome. Vijeće roditelja zastupa interese roditelja, djece i škole lokalnoj zajednici, predstavlja svoje stavove Školskom odboru, podržava aktivno uključivanje svih roditelja i zajednice u rad, sudjeluje u pripremama i realizaciji različitih školskih aktivnosti i tako razvija pozitivnu komunikaciju između učenika, nastavnika, roditelja i lokalne zajednice.

Vijeća škole i roditelja se mogu organizirati na općinskim i regionalnim razinama te razmjenjivati ideje i iskustva na okruglim stolovima i seminarima, u cilju poboljšanja razvoja škole i boljih uvjeta za nastavni proces učenika.

Prioriteti Vijeća roditelja:

- » Kontinuirano poboljšanje komunikacije sa roditeljima
- » Uključivanje roditelja u kreiranje politike škole
- » Obrazovanje roditelja u pojedinim oblastima
- » Omasovljavanje uključenosti roditelja svih profila u školske aktivnosti
- » Obrazovanje i uključivanje roditelja u samoevaluaciju škole radi sagledavanja i analiziranja rezultata

Kako bi se unaprijedio kvalitet rada škole, u partnerstvu s roditeljima je potrebno izraditi Razvojni plan škole koji treba biti realan i motivirajući s jasno postavljenim ciljevima te istaknutim prioritetima.

Karakteristike djelotvornog Razvojnog plana:

- » Predstaviti školu kroz njen razvoj
- » Navesti strukturu učenika i uposlenika škole
- » Precizno definirati područje koje će predstavljati cilj unapređenja za tekuću školsku godinu (SWOT analiza rada škole po tom pitanju – jake strane, prednosti, slabe strane, mogućnosti i opasnosti)
- » Navesti što očekujemo po pitanju definiranog prioriteta
- » Koja su prioritetna područja koja treba unaprijediti?
- » Koje ciljeve želimo postići?
- » Koje aktivnosti želimo postići? (Što ćemo poduzeti kako bi ostvarili ciljeve, koji je najbrži, najbolji i najučinkovitiji način?)
- » Koji su nužni resursi (financijski, organizacijski, ljudski)?
- » U kojem vremenskom okviru ćemo to realizirati?
- » Tko su nositelji tih aktivnosti?
- » Što su pokazatelji/indikator ostvarenih ciljeva?
- » Poželjno je definirati potencijalne partnere u ostvarivanju ciljeva

ULOGA RUKOVODSTVA ŠKOLE U KREIRANJU SURADNJE ŠKOLE I RODITELJA

Vođenje škole je veoma zahtjevan i dinamičan proces jer podrazumijeva sposobnost da se u svakom trenutku može odgovoriti izazovima društva i vremena. Prepoznatljivost treba graditi na kvaliteti rada i zadovoljstvu učenika i roditelja koji predstavljaju ravnopravne partnere škole. Za ovaj složen i odgovoran posao ravnatelj škole mora imati odgovarajuće kompetencije, kako bi optimalno vršili rukovodeću funkciju.

“Analiza školskog okruženja – kao stalna aktivnost rukovodstva i svih uposlenika – omogućava organizacijama pravovremeni i brzi odziv na promjene, prilagođavanje novim zahtjevima i izbor pravilne strategije.”²⁴

Organizacija mora biti: “...sposobna sustavno rješavati probleme, učiti iz vlastite prakse ali i od drugih, te prenositi znanja na svoje članove i, po potrebi, eksperimentirati u funkciji dostizanja postavljenih ciljeva.”²⁵

.....
24 Trnavčević, A., O kakovosti se malo drugače, V. Zbornik: Raznolikost kakovosti, Šola za ravnatelje, Ljubljana, 2000, str. 10. .

25 Hasanović, H., Podsystemi transakcijskog i transformacijskog vođenja u srednjim školama Tuzlanskog kantona, Privredna akademija, Novi Sad, 2009, str.56..

Kompetencije ravnatelja/ice škole predstavljaju: “sposobnosti, znanja i vještine potrebne ravnatelju/ici za optimalno ostvarivanje funkcije vođenja u školi.”²⁶

Podržavajući predstojeću reformu obrazovanja u Bosni i Hercegovini te cijeneći ulogu i značaj roditelja u reformskim procesima usvojen je Zakon kojim se reguliraju prava i obveze roditelja u školama. S tim u vezi Član 28. pomenutog Zakona navodi: “Pravo i obveza roditelja je redovno informiranje, konsultiranje i praćenje obrazovnog napretka svoje djece, kao i pravo da prate i vrednuju rad ravnatelja/ice, nastavnika i drugog školskog osoblja, te kvalitet rada škole u cjelini.”²⁷

ULOGA NASTAVNIKA I RODITELJA U POSTIZANJU PARTNERSTVA

Suvremeni način života i razvoj tehnologije mijenjaju način na koji živimo i radimo. Sukladno tomu, zadatak današnjeg nastavnog sustava je pripremiti učenika/cu za cjeloživotno učenje. Zbog toga se mijenja tradicionalna uloga nastavnika/ce, a nastavne metode i oblici rada prilagođavaju se potrebama učenika kako bi bili motivirani da samostalno uče putem otkrivanja, problemskih rješenja, istraživanja kroz projekte, itd.

Redovne evaluacijske prakse, permanentno usavršavanje formalnim i neformalnim načinima rada te sinergijsko djelovanje ukupne školske zajednice unapređuju kvalitetan odgoj i obrazovanje koji se temelje na uvjerenju da svaki/a učenik/ca treba imati najbolju moguću potporu za razvoj i učenje. Nastavnik/ca koji/a djeluje sukladno ovoj etici rada i obrazovanja je svjestan/a mnogobrojnih izazova prakse i mogućih pogrešaka, motiviran/a je da svakodnevno doprinosi unapređenju odgojno-obrazovnog rada jačanju partnerstva s roditeljima.

Uspješan/a nastavnik/ca

- » Cijeni kompletnu osobnost učenika/ce
- » Razvija komunikacijske vještine koje oplemenjuju rad, jačaju partnerstvo unutar učionice, u školi te suradnju s lokalnom zajednicom i šire
- » Senzibilizira i priprema učenike za različite društvene izazove i probleme
- » U svakodnevnom radu surađuje s obitelji učenika/ce, prvenstveno roditeljima
- » Kreira puteve i načine za stvaranje početne baze podataka i vidove suradnje koje će kontinuirano razvijati i jačati, a koji će putem povratnih informacija davati poticaj i kreativnost za iznalaženje novih

Stvaranje “početne baze podataka”

Kako bi razvio/la razredni model suradnje s roditeljima nastavnik/ca treba upoznati potrebe i mogućnosti razredne zajednice.

Početna “baza podataka” brzo će promijeniti i unaprijediti obim i kvalitet rada, što će omogućiti razvijanje i produbljanje partnerstva. Ukazivanje poštovanja i

.....
26 Roncelli, V. 2004. Primjerava managementa in vodenja v nevropskih šolah, Šole za ravnatelje, Ljubljana, 2000, str. 79.

27 Okvirni Zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini, Službeni glasnik BiH, 18/2003

međusobnog povjerenja svima (bez diskriminacije i ekskluziviteta bilo koje vrste) jedno je od ključnih polazišta u ostvarivanju toga.

U čemu se ogleda značaj partnerstva roditelja i škole?

Od izuzetnog je značaja da nastavnik/ca i roditelji razvijaju model suradnje koji će se zasnivati na ravnopravnosti i iskrenosti, s namjerom da se pruži potpora svakom djetetu, roditelju/ici i nastavniku/ci. Kad se usvoji pravilo ravnopravnosti i zajedničkog interesa za dobrobit djeteta lakše će biti ostvarenje zadatih ciljeva. Djeca koja svjedoče produktivnom partnerstvu škole i roditelja, u pravilu imaju dodatnu motivaciju za rad i učenje.

U ovom procesu izgradnja povjerenja je neizostavna. Na početku školske godine nastavnik/ca bi trebao/la napraviti popis pitanja čiji odgovori će otkriti "početnu sliku" za upoznavanje djeteta i njegove/njene obitelji tj. okruženja u kojem živi.

NEKA OD PITANJA MOGU BITI:

Što biste željeli da vaše dijete postigne u okviru znanja ove školske godine?

Kojim se aktivnostima najradije bavite sa svojim djetetom?

Koja su to posebna iskustva ili događaji iz života vašeg djeteta o kojima nas želite obavijestiti?

Zbog čega ste osobito ponosni na svoje dijete?

Koje su omiljene aktivnosti vašeg djeteta?

Što vaše dijete radi kada je uznemireno? Koji je najbolji način da se smiri?

Što biste još željeli da znamo o vašem djetetu?

Na koji način se vi, kao roditelji djeteta, želite uključiti u razredne i školske aktivnosti?

Louis Malaguzzi u knjizi *Stotinu jezika* piše: "Nastavnici moraju otkriti načine za komuniciranje i dokumentiranje razvoja znanja djece u školi. Moraju pripremiti stabilan protok kvalitetnih informacija namijenjenih roditeljima tako da roditelji na taj način steknu uvid u suptilne promjene u pogledu očekivanja koja su imali. Oni preispituju svoje procjene o ulozi roditeljstva i svojim stavovima u odnosu na znanja koja stižu njihova djeca i ukupnom iskustvu o školi pristupaju sa više zanimanja."²⁸

Što se tiče starijeg uzrasta, kada učenik/ca dolazi u razred iz druge škole ili kod polaska u srednju školu, dobro je da nastavnik/ca dobije što više informacija o učeniku/ci jer se u razdoblju puberteta i adolescencije događaju velike promjene i jedna od najvećih uloga nastavnika u tom razdoblju je razvijanje samopouzdanih, tolerantnih i samostalnih mladih osoba koje treba poticati u razvijanju njihovih sposobnosti.

Upoznavanjem osobnosti učenika/ce i uzajamnim poštovanjem se može uspostaviti pozitivna komunikacija s onima koji imaju poteškoće u učenju. Nastavnik/ca koji/a koristi moć ili nameće autoritarni stil komunikacije neće dobiti pozitivne povratne informacije, a često će izostati i uspjeh i rezultati učenja. Odnos pun poštovanja doprinijet će većem uspjehu i kod onih učenika koji inače, iz nekog razloga, nisu navikli na dobro ponašanje i poimanje učenja i života.

.....
28 Malaguzzi, L., *The Hundred Languages of Children*, ALEX Publishing, London, 1993, str 63-64.

U ovom procesu roditelje treba uputiti na informativne materijale, stručnu literaturu i pokazati im, primjerima, pozitivnu praksu odgoja i obrazovanja. Roditeljima treba dati priliku da svojim mogućnostima unaprijede kvalitetu kako nastave, tako i vannastavnih aktivnosti. **Bilo bi korisno, na roditeljskom sastanku, oformiti timove potpore i razvoja na dobrovoljnoj osnovi koji će doprinijeti pozitivnoj koordinaciji u radu s roditeljima. Timovi potpore bi bili manje skupine roditelja koji se redovno sastaju kako bi dijelili iskustva i savjete jedni drugima.** Ovaj vid angažmana je volonterskog karaktera i ne bi trebao biti usmjeren uvijek na iste roditelje. U početnoj fazi realizacije najbolje bi bilo oformiti tim roditelja koji su komunikativniji, aktivniji u radu lokalne zajednice i slično, a koji će osobnim primjerom ohrabriti i ostale profile roditelja da se priključe. Ovisno o internom dogovoru, timovi potpore se mogu sastajati jednom tjedno u školi ili izvan. Vodeći računa o dostupnosti i pristupačnosti, u ovu svrhu moguće je koristiti i različite digitalne komunikacijske forme.

Kako bi program pedagoškog obrazovanja bio uspješan, potrebno je uzeti u obzir nekoliko temeljnih aspekata:

- » “Težište rada stavljati na aktivnost (roditelja)
- » U radu i komunikaciji se referirati na ono što roditelji već znaju i primjenjuju
- » Jasno definirati ciljeve i očekivane rezultate
- » Jačati mogućnost rada u timu kako bi se roditelji poticali na dijeljenje osobnih iskustava s ostalima
- » Roditelju/ici pružiti mogućnost izbora sadržaja, metoda, materijala, stupnja sudjelovanja i sl.
- » Roditelju/ici osigurati osjećaj osobnog zadovoljstva i uspjeha.”²⁹

.....
29 Maleš, D., Od nijeme potpore do partnerstva između obitelji i škole, Društvena istraživanja, 1(21), Zagreb, 1995, str. 75.

Informativni i roditeljski sastanci su od velikog značaja jer pružaju jedinstvenu priliku za uspostavljanje i razvijanje timskog rada i postavljanje temelja za izgradnju partnerske suradnje škole i obitelji. Kako bi se iskoristio njihov puni potencijal i smisao potrebno je uložiti više znanja i truda nego je to često slučaj.

Potencijalna nezainteresiranost roditelja ne bi trebala obeshrabriti nastavnika/cu već motivirati da osmisli i realizira što kreativnije roditeljske sastanke. Roditelji najčešće izbjegavaju roditeljske sastanke jer se ne održavaju u vrijeme koje je za njih prihvatljivo, nemaju komu ostaviti mlađe dijete na čuvanje, a pojedini sastanci se pretvore u stalno kritiziranje bez prijedloga za poboljšanje ili mogućnosti roditelja da daju prijedloge za unapređenje. Nasuprot tome, informativni i roditeljski sastanci koji su osmišljeni kao kreativne radionice su bolji i produktivniji oblik suradnje sa roditeljima.

USPJEŠNA PARTNERSKA SURADNJA ŠKOLE I RODITELJA

Dobrobiti partnerske suradnje se ogledaju u:

- » Jačanju samopouzdanja i roditelja i nastavnika
- » Poučavanju samokontroli
- » Razvijanju roditeljskih vještina i znanja o potrebama djeteta
- » Razvijanju interpersonalnih vještina

Učenici će jačanjem i produblivanjem partnerske suradnje škole i obitelji dobiti:

- » Izgradnju i jačanje samopoštovanja i samopouzdanja
- » Postizati će bolje rezultate u učenju
- » Razvijati će pozitivne socijalne stavove i ponašanje
- » Učiti se samostalnosti i izvan svojih obitelji
- » Biti će svjesni svojih potreba i mogućnosti

Roditelji će partnerstvom sa školom:

- » Biti sigurniji u obavljanju roditeljskih dužnosti
- » Imati veći interes za "školski život" djeteta jer će biti bolje informirani
- » Imati potporu u ispunjavanju roditeljske uloge
- » Dati doprinos kvalitetnijem radu škole

Škola - nastavnici i roditelji u međusobnoj komunikaciji bi trebali biti:

» Jednaki
» Aktivni
» Odgovorni

Školska zajednica koja ostvaruje adekvatnu suradnju s roditeljima učenika postiže:

- » Dobrobit za dijete
- » Dobrobit za nastavnike/školsku zajednicu
- » Dobrobit za širu društvenu zajednicu

Bez obzira na veličinu i broj učenika u obrazovnoj ustanovi te njeno uređenje i lokalitet, načini i modeli suradnje škole i roditelja mogu biti:

- » Individualni (u smislu individualnih razgovora)
- » Skupni kao manja ili veća skupina roditelja, zajednički sastanci roditelja, učenika i nastavnika, roditeljski sastanci, pismena obraćanja roditeljima, obrazovne radionice
- » Alternativni oblici: posjet roditeljskom domu, informiranje putem štampanog materijala i interneta, primjena video zapisa
- » Roditelji kao eksperti predavači na satu, seminaru, okruglom stolu...
- » Obrazovanje roditelja, odnosno učenje roditeljskih vještina koje vode poboljšanju obiteljskih odnosa u vidu radionica i okruglih stolova s razmjenama iskustava
- » Povezivanje roditelja s kurikulumom tijekom aktivnosti učenja kod kuće (uključivanje u izradu projekata, plakata, kostima za predstave, kulinarske sposobnosti...)
- » Uključivanje roditelja u rad Vijeća roditelja i Školskog odbora
- » Izleti, stručne ekskurzije, terenska nastava
- » Uključivanje roditelja u obilježavanje svih značajnijih datuma u školi

NASTAVNICI U ODNOSU SA RODITELJIMA

- » Nastavnik/ca treba poštovati roditelje, njihovu osobnost i individualne karakteristike
- » Nastavnik/ca treba nastojati razumjeti probleme, konflikte i stresne događaje s kojima se roditelji suočavaju
- » Nastavnik/ca treba znati i revnosno obavljati svoje obveze, pravila i dužnosti u suradnji sa roditeljima
- » Nastavnik/ca treba svakom/j roditelju/ici pristupati s puno pozornosti i empatijom
- » Nastavnik/ca treba stvoriti mirnu i prijateljsku atmosferu za razgovor sa roditeljem/icom
- » Nastavnik/ca ne treba biti generator/ica stvaranja dodatnog pritiska na učenike i razvoja stigme u slučaju loših obrazovnih postignuća. Naprotiv, njegov/njen zadatak je davati prijedloge rješenja u svrhu poboljšanja situacije i pomoći učeniku/ci

- » Nastavnik/ca nikad ne bi trebao/la govoriti o učeničkim (ne)postignućima i njihovom ponašanju u prisustvu drugih roditelja ili učenika. Pomenute informacije se trebaju saopćavati isključivo individualno
- » Nastavnik/ca bi trebao/la i u najtežim odgojnim situacijama isticati pozitivne strane djeteta, njegove/njene talente i sposobnosti jer je svjestan/a da pohvala potiče motivaciju roditelja za aktivno sudjelovanje u odgojno-obrazovnom radu u školskoj zajednici
- » Nastavnik/ca treba imati pozitivna očekivanja od svakog djeteta i to isto poticati kod roditelja
- » Nastavnik/ca ne treba zaboraviti da često razvojna kriza može biti izazov i poticaj za djetetov napredak
- » Nastavnik/ca se treba pripremiti za sastanak sa roditeljima, a to podrazumijeva pripremljene teme, smjernice i očekivane ishode sastanka
- » U slučaju potrebe nastavnik/ca treba, u suradnji sa roditeljima, dogovarati plan aktivnosti i brige za učenika/cu
- » Nastavnik/ca treba kontinuirano inicirati obrazovanje za usavršavanje roditeljskih kompetencija
- » Nastavnik/ca treba nastojati da svaki sastanak sa roditeljima završi s nadom u pozitivan ishod odgojno-obrazovnog rada

RODITELJI U ODNOSU SA NASTAVNICIMA

- » Roditelji trebaju poštovati i uvažavati individualne razlike među nastavnicima
- » Roditelji trebaju imati razumijevanje za svakodnevne probleme s kojima se nastavnici susreću, kao i za razinu nastavničkog stresa
- » Roditelji trebaju razvijati partnerstvo sa nastavnicima i općenito školskom zajednicom
- » Roditelji trebaju uvažavati nastavničke kompetencije, znanja i preporuke
- » Roditelji trebaju izbjegavati izostanke sa roditeljskih sastanaka
- » Roditelji trebaju nastojati sudjelovati u svim programskim aktivnostima koje organizira škola
- » Roditelji trebaju obvezno informirati nastavnike o svim bitnim događajima koji su aktualni u životu učenika
- » U slučaju da imaju prijedlog za poboljšanje odgojno-obrazovnog rada u školi, kao i u slučaju određenog problema, roditelji trebaju obavijestiti Vijeće roditelja škole, člana/icu Školskog odbora iz reda roditelja kao i učitelja/icu odnosno razrednog/u nastavnika/cu.

Ne zaboravimo...

Roditelji učenika naše škole u većini slučajeva ne vode računa o svojoj djeci. Ne odazivaju se na roditeljske sastanke, opravdavaju sve postupke, a u slučaju da se pozovu "vaunderduo" zbog nekog postupka njihove djece krive prosvjetne radnike za sv.

Roditelji i učitelji bi trebali biti prirodni saveznici

I jedni i drugi učeniku/ci žele najbolje, žele da dijete bude sretno, zadovoljno i uspješno. Oni bi trebali biti partneri koji ravnopravno sudjeluju. Nažalost, u velikom broju slučajeva neki roditelji i nastavnici postaju neprijateljski raspoloženi jedni prema drugima.

Izvori sukoba roditelja i učitelja odnosno nastavnika su mnogobrojni.

Najčešće:

- » **Roditelji i nastavnici opažaju istu stvar različito** – nastavnik/ca može dijete opaziti kao nedisciplinirano, dok ga roditelj/ica vidi kao energično, spontano i društveno. Moguća je i obrnuta perspektiva.
- » **Mnogi roditelji su osjetljivi kada su u pitanju ocjene njihovog djeteta** – to je razumljivo jer mnogi roditelji smatraju da je školski (ne)uspjeh djeteta ujedno i njihov. U tim situacijama roditelji mogu optuživati nastavnike za neobjektivnost i nepravедnost i time zapravo "pravdati" određeni neuspjeh u školi.
- » **Nastavnik/ca i roditelj/ica imaju različito iskustvo** – za neke roditelje škola je mjesto gdje nije ugodno odlaziti. To se osobito odnosi na one koji su imali vlastito loše iskustvo u školi ili ni sami nisu stekli obrazovanje pa samim tim zaziru od škole i nastavnika.

Roditelji koje karakterizira ovo ili slično životno iskustvo najčešće odgovornost za školski (ne)uspjeh i odgoj djeteta prepuštaju nastavniku/ci i školi: "Vi ste učitelj/ica" ili: "Uradite što mislite da treba". S druge strane, nastavnicima se ovaj stav često čini kao nedostatak brige za dijete ili prebacivanje odgovornosti, ali to u velikom broju slučajeva znači samo roditeljsku nesigurnost. Nasuprot tomu, visokoobrazovani roditelji se ponekad potcjenjivački odnose prema nastavnom osoblju jer misle da su sposobniji i stručniji.

Zato ne treba zaboraviti: "U svakom roditelju živi učenik - netko tko je i sam išao u školu, nekad uspješno nekad neuspješno. Često se događa da se taj 'učenik' pojavi i danas kada roditelj razgovara s učiteljem svog djeteta. Mnogi roditelji i danas ulaze u školu preplavljeni starim osjećanjima ljutnje i razočaranja. Osjećaju se loše - ne zbog toga što se danas događa njihovom djetetu, nego zbog onoga što se nekada događalo njima....." (Rich 1986)

Roditelji su različiti. Većina je subjektivna, teško formira i prihvata objektivnu sliku svoga djeteta.

U komunikaciji su razroduljeni, nisu imeno neopredjeljeni, nekadašnji ili nerazgovorni.

Veći broj roditelja nevoljno se popušta na informacije.

PRIJEDLOG RADIONICA ZA RAD NASTAVNIKA S RODITELJIMA

PREPOZNAVANJE POTREBA DJECE I USTVRĐIVANJE PRIORITETA – TEORIJSKI DIO³⁰

- » Što su potrebe?
- » Koje su potrebe vaše djece?
- » Što utječe na zadovoljavanje potreba?
- » Kako ustvrditi prioritete u zadovoljavanju potreba?
- » Zašto je važna suradnja roditelja i škole u prepoznavanju i zadovoljavanju potreba djece?

Potrebe čovjeka proizlaze iz poriva za ispravljanje nekog stvarnog ili umišljenog nedostatka, te definiraju čovjeka kao prirodnog, društvenog i ljudskog bića.

Razvoj djeteta prati zadovoljavanje osnovnih bioloških, društvenih, emocionalnih i stvaralačkih potreba.

Na potrebe djece utječu:

- » Dob – novorođenčad, dojenčad, djeca, odrasli, stari
- » Temperament – emocionalno stanje ili raspoloženje (normalno, euforija, hiperaktivnost, strah, uzbuđenje, tjeskoba, depresija i hipoaktivnost)
- » Društveni i kulturni status: član/ica obitelji, prijatelji, ugled, osamljenost, neprilagođenost
- » Fizičke i spoznajne sposobnosti: uhranjenost, intelektualno stanje, normalna ili oslabljena funkcija čula, motorika.

Zadovoljene potrebe osnov su pojedincu/ki za postizanje ciljeva u njegovu/njenom životu. Postizanje tih ciljeva ima za pojedinca/ku učinak nagrade.

Zadovoljstvo, koje se doživljava, kada su neki ciljevi ostvareni, nije ni trajno, ni potpuno – zbog toga postoji neprekidna dinamika unutar osobe gdje novi ciljevi nadomještaju već ostvarene. U toj dinamici ispunjavanja želja i postizanja ciljeva vlada određena pravilnost i red. To je zato što motivi i ciljevi, želje i potrebe pojedinca, nemaju uvijek jednako značenje i jednaku vrijednost.

Poznavanje motivacijskih procesa u čovjeku nužno je za razumijevanje funkcioniranja osobnosti pojedinca/ke i za razumijevanje njegova/njena ponašanja.

Jedna od najčešće spominjanih teorija motivacije je teorija hijerarhije potreba Abrahama Maslowa. On je zaključio da, kada se jedna skupina potreba zadovolji, ona prestaje biti motivator. Također, smatra da su potrebe niže razine uvjet za potrebe više, tj. da svatko slijedi hijerarhiju potreba.

.....
³⁰ Radionica je preuzeta iz publikacije: "Priručnik za rad vijeća roditelja", Udruga Naša djeca, dostupno na: <http://www.nasadjeca.org/attachments/article/14/Prirucnik%20za%20rad%20Vijeca%20roditelja.pdf>

Teorija hijerarhije potreba Abrahama Maslowa³¹

Osnovne ljudske potrebe Abraham Maslow dijeli po važnosti na:

1. Fiziološke potrebe

- » Hrana, voda, stan, toplota

2. Potrebe za sigurnošću

- » Fizička sigurnost, potreba za redom

3. Potrebe za povezivanjem (pripadanjem i ljubavlju)

- » Čovjek je ljudsko biće i ima potrebu za povezivanjem i prihvatanjem od drugih ljudi

4. Potrebe za poštovanjem svoga JA

- » Donosi moć, ugled i status

5. Potrebe za samopotvrđivanjem

- » Dosegnuti najvišu razinu sposobnosti i postići nešto u životu.

Fiziološke potrebe (naprimjer potrebe za hranom, vodom, kisikom, snom, zaštitom od ekstremnih temperatura i dr.) imaju vitalnu važnost jer od njihovog zadovoljavanja zavisi život. Nezadovoljavanje fizioloških potreba rezultira smrću organizma.

Potrebe za sigurnošću djeluju motivacijski u pravcu osiguranja što je moguće veće sigurnosti pojedinca/ke. To su potrebe za sigurnošću, redom, poretkom, strukturom i potrebe za predvidljivošću događaja u bližoj ili daljoj budućnosti.

Ove se potrebe najbolje primjećuju kod male djece zbog toga što su mala djeca bespomoćna i ovisna o drugim ljudima i okolini. Previše nesigurna okolina, u kojoj nema ničeg sigurnog i ničeg na što bi se dijete moglo pouzdano osloniti, stvara kod djeteta konfuziju i strah.

Potrebe za pripadanjem i ljubavlju mogu se javiti tek pošto budu zadovoljene fiziološke i potrebe za sigurnošću. Pojedinaac/ka tada traži odnose s drugim ljudima na temelju odanosti, privrženosti i ljubavi. Zapravo, pojedinac/ka traži svoje mjesto u takvim odnosima, on/a nastoji da se u nekoj skupini afirmira te da bude prihvaćen/a i voljen/a. Društvena neprilagođenost i patološki oblici ponašanja proizlaze, u velikoj mjeri, iz nezadovoljenih potreba u ovoj kategoriji.

Potrebe za poštovanjem svoga JA - iz potrebe za samopouzdanjem izvire želje pojedinca/ke da postane kompetentan/a, osobno jak/a, uspješan/a, slobodan/a, neovisan/a o drugima. Potreba za poštovanjem od drugih ljudi uključuje želje i nastojanja kao što su pozornost drugih ljudi, reputacija, status, prestiž, priznanja, odlikovanja, prihvaćenost, potreba da ga/ju drugi cijene i da mu/joj se dive.

Potrebe za samopotvrđivanjem - nalaze se na vrhu razvoja osobnosti i njihovo pojavljivanje, kao i pokušaj zadovoljenja, moguće je tek kada su sve potrebe sa nižih razina u hijerarhiji, zadovoljene.

.....

³¹ Maslov, A. H. Motivacija i ličnost, Nolit, Beograd, 1982, str. 93.

Samopotvrđivanje (samoaktualizacija) je iskorištavanje vlastitih sposobnosti u potpunosti i promicanje u kompletnu osobu.

Motivi i potrebe pojedinca/ke su hijerarhijski organizirani obzirom na njihov prioritet u zadovoljavanju. Na prvoj razini te hijerarhijske organizacije su najprioritetnije potrebe. One moraju biti zadovoljene kako bi se pojavile potrebe sa sljedeće više razine. Dakle, potrebe sa više razine u hijerarhiji se mogu pojaviti u svijesti pojedinca/ke, tek kad su ispunjene potrebe niže razine.

Mišljenje Abrahama Maslowa da je ovakva hijerarhijska organizacija potreba univerzalna, ali ipak razlike među pojedincima su izraženije što su potrebe na višoj razini u hijerarhiji.

Što su potrebe pojedinca/ke više u hijerarhiji potreba, to više takav pojedinac/ka izražava svoju osobnost, svoju ljudskost i mentalno zdravlje. Ljudi različito reaguju ako neku od ovih potreba ne zadovolje. Jedni se povlače, a drugi su agresivni ili se svađaju, plaču, konzumiraju drogu, alkohol i slično te osjećaju bijes ili ljutnju.

Sve ove potrebe mogu se ostvariti i kada se osobe uključe u zajedničke aktivnosti, ako urade nešto dobro za druge (za svoju i drugu djecu u školi ili zajednici), ako poboljšaju uvjete rada u svojoj školi, pripreme zabavu za djecu ili organiziraju niz akcija za djecu kojoj je potrebna bilo kakva pomoć.

Zašto je nužno uključivanje roditelja?

Promjene u društvu i demokratski procesi zahtijevaju aktivnog/u građanina/ku, koji/a je spreman/a na uključivanje u te procese i donošenje odluka, koji/a zna i želi zastupati svoje interese i koji/a želi poboljšati život u svojoj zajednici. Potrebe koje imaju djeca u "društvu zahtijevaju roditelja/icu kao partnera/icu u školi, koji/a će svojim uključivanjem, primjedbama i sugestijama, dati doprinos u kreiranju obrazovnog sustava koji će biti prilagođen suvremenom obrazovanju i odgoju djece. Uključivanjem u aktivnosti u školi roditelji će, prije svega, biti bolje informirani o emocionalnom i obrazovnom razvoju djeteta, pružati potporu za interese učenika vezane za školu (potpora nadarenim učenicima, učenicima s invaliditetom, učenicima s teškoćama u razvoju, društveno ugroženim učenicima...), davati doprinos u stvaranju optimalnih uvjeta za rad škole radi kvalitetnijeg obrazovanja i odgoja učenika, zalagati se za sudjelovanje u reformi nastavnoga plana i programa.

Što je suradnja s roditeljima i zbog čega je ona važna?

Odgovornost za obrazovanje i odgoj djece, skoro da je podijeljena između škole i obitelji. Često se u obitelji odgaja na jedan način, a u školi djeca uče sasvim drugo. Da bi se postiglo jedinstveno djelovanje, da se ostvare bolji rezultati u razvoju osobnosti djeteta, potrebno je da roditelji i škola funkcioniraju kao partneri u izgradnji demokratskog pristupa i u obrazovnim institucijama. Potrebno je značajno potaknuti roditelje da aktivno i odgovorno sudjeluju u oblikovanju svakodnevnoga školskog života.

Obostrano poštovanje i uzajamno povjerenje, poštovanje različitosti, kulture, religije, nacionalnosti, osnove su partnerstva roditelja i škole. Sve to vodi ka stvaranju kvalitetne škole, a faktori koji doprinose kvaliteti škole su:

- » **Strategije razvitka**
- » **Uspješnost u obrazovanju**
- » **Optimalni uvjeti rada**

- » **Društvena struktura**
- » **Stručno usavršavanje nastavnika**
- » **Timski rad**
- » **Materijalna motivacija zaposlenih**
- » **Uspješna suradnja s roditeljima (partnerstvo).**

Roditelji i škola, kao partneri, mogu riješiti brojna pitanja, važna za odgoj i obrazovanje i to partnerstvo omogućava:

- » Komunikaciju
- » Dobru informiranost roditelja o školskom životu
- » Asistenciju roditelja
- » Pomoć djetetu u učenju
- » Jačanje škole kao ustanove
- » Jačanje sposobnosti roditelja

Suradnja s roditeljima prije je, uglavnom, obuhvatala redovite roditeljske sastanke, informacije za roditelje i individualne razgovore (roditelj/ica – odjeljenjski/a starješina, o problemu discipline, loših ocjena, i dr.) a inicijativa za suradnju je potjecala iz škole. Današnja suradnja, u kojoj inicijative uglavnom potječu od roditelja, obuhvata rad Vijeća roditelja, konferencije i udruženja roditelja, poticanje roditelja za aktivno uključivanje u aktivnosti škole, partnerski odnos u donošenju odluka, zajedničke aktivnosti, zajedničku izradu projekata, i dr.

Sadašnja suradnja ima za cilj da roditelji i nastavnici djeluju zajedno u kreiranju odgoja i obrazovanja.

DEFINIRANJE POTREBA I USTVRĐIVANJE PRIORITETA – PRAKTIČNI DIO RADA

Ciljevi:

- » Osposobljavanje sudionika da definiraju potrebe, odrede prioritete i izrade akcijski plan za rješavanje određenoga problema u zajednici
- » Razumijevanje uloge roditelja i škole u razvoju partnerskih odnosa

Metode: Razgovor, vježbe i igre, prezentacija

Oblici rada: Frontalni, rad u paru, grupni rad i individualni rad

Sudionici: Roditelji, nastavnici/odgajatelji, učenici

Materijal za radionicu: Prezentacijska ploča, papiri A4 – bijeli i u boji, voštane boje, flomasteri i markeri, fotokopije priloga za rad u skupini, jedan komad platna kao povez za oči

TIJEK RADIONICE

1. AKTIVNOST: UVOD U RADIONICU (10 minuta)

Igra orijentacije, Predstavljanje sudionika – Moja najveća potreba

(Ciljevi, plan rada, uvodna igra)

Ciljevi vježbe su da se sudionici pripreme za međusobnu komunikaciju i razmjenu iskustava.

Voditelj/ica predstavi temu, ciljeve, način i plan rada. Sudionici zapišu pravila rada (naprimjer: isključimo mobitele, poštujujmo jedni druge, kad jedan/a govori ostali slušaju, budimo konkretni, itd.)

Predstavljanje sudionika – Moja najveća potreba

Podizanje razine energije i motiviranje skupine.

Svi sudionici sjede u krug. Voditelj/ica počne vježbu tako što kaže svoje ime i kaže jednu svoju potrebu (naprimjer: Ja sam Vesna i imam veliku potrebu za slobodom...), a onda se sudionici poredani u krug nastavljaju predstavljati.

Igra orijentacije

Potrebno je napraviti pistu od stolica i ljudi, koja treba biti dovoljno široka da osoba može po njoj hodati. Jednom/j članu/ici skupine, “pilotu/kinji”, treba zavezati oči.

Na pistu treba staviti razne prepreke. Drugi/a član/ica skupine je kontrolor/ka, koji/a se postavlja na uzdignuto mjesto (npr. stolica), odakle ima kontrolu i pogled na cijelu pistu. Kontrolor/ka treba povesti pilota/kinju kroz pistu, a da on/a ne dodirne prepreke niti se spotakne o njih.

Nakon dolaska na cilj voditelj/ica postavlja pitanja.

Pilotu/kinji:

Kako ste se osjećali kada ste tražili put, a vodio/la vas je netko/neka drugi/a? Koje ste potrebe imali?

Kontroloru/ki:

Kako ste se vi osjećali, kakva su vaša očekivanja?

Koje su vaše potrebe?

Voditelj/ica zaključuje da se ovom igrom sudionici stavljaju u ulogu djeteta koje ima određene potrebe, povjerenja u one koji ih vode te kome su nužni potpora i vodstvo roditelja/nastavnika.

2. AKTIVNOST: GLAVNI DIO (60 minuta)

- a.) Vizija idealne škole
- b.) Prepoznavanje potreba/rad u skupini (karte uma)
- c.) Ustvrdjivanje prioriteta/rangiranje i stablo problema
- d.) Određivanje resursa u zajednici
- e.) Izrada akcijskog plana za jedan ustvrđeni prioritet

Voditelj/ica govori da, ukoliko želimo biti dobri lideri, potrebno je znati kuda idemo, koje su naše potrebe i prioriteti. Zato je važno imati viziju škole koja će zadovoljiti potrebe naše djece.

a.) Naša vizija

Kroz vježbu se trebaju dobiti odgovori na pitanja:

Gdje bismo željeli biti u budućnosti?

Kako treba izgledati škola u budućnosti?

Koje rezultate ćemo time postići?

Koje karakteristike škola treba imati kako bi ostvarila ove rezultate?

Koji su naši prioriteti?

Voditelj/ica treba podijeliti sudionike u tri skupine.

Prva skupina dobija temu - Kako vidim svoju školu za pet godina?

Druga skupina dobija temu - Moja škola u najtiražnijem časopisu

Treća skupina dobija temu - Da sam donator/ica, kakvu bih školu želio/la za partnera?

Sudionici u svojoj skupini razgovaraju, a onda svaka skupina na kreativan način predstavi svoju viziju (sudionici mogu pisati, crtati, pjevati...).

Vrijeme za rad u skupini je 15 minuta, a za prezentaciju svaka skupina ima 5 minuta. Nakon prezentacije skupina, voditelj/ica nastavlja pojašnjavati razlike između potreba i želja.

Kako se vratiti u sadašnjost?

Kao aktivan/a roditelj/ica vjerojatno ste osoba koja se ne miri s postojećim stanjem. Želite mijenjati, kreirati i poboljšati uvjete rada u školi te svojoj djeci osigurati školovanje kakvo zaslužuju.

Želja za promjenama je značajna, ali ne i dovoljna za postizanje promjena.

Jedino vaša i aktivnost vaših suradnika – partnera u ovom procesu jeste garancija da će se promjene dogoditi.

b.) Prepoznavanje potreba

Voditelj/ica kaže da nije jednostavno prepoznati potrebe. Veoma je važno, prije nego što pustimo mašti na volju, ipak se ograničiti na one potrebe škole čije je zadovoljenje izvjesno, moguće i realno.

Razmislite:

- » Je li vaša škola otvorena za primjenu novih znanja i iskustava?
- » Je li komunikacija između nastavnika, učenika, roditelja i uprave škole dobra?
- » Ima li vaša škola računare, salu za tjelesni odgoj, knjižnicu...?
- » Podržava li lokalna zajednica inicijative za poboljšanje odgojno-obrazovnog procesa u vašoj školi?

Kada razmislimo o navedenim pitanjima pristupamo analizi problema, primjenjujući metodu “Karte uma”. Veoma je važno da svi imaju pravo iznijeti potrebe. Voditelj/ica treba podijeliti velike papire na kojima je u sredini nacrtan krug u kojem je napisana tema: Potrebe.

Sudionici trebaju iz kruga povući crte koje predstavljaju grane i na svakoj grani napisati jednu od potreba koju imaju, kako bi ostvarili viziju koju su naveli u prethodnoj vježbi. Tako će se dobiti popis potreba.

Nakon toga slijede prezentacije skupina. Tijekom prezentacije je potrebno pojasniti svaku ustvrđenu potrebu.

c.) Utvrđivanje prioriteta

Voditelj/ica kaže da popis potreba (problema) roditelji mogu napraviti putem ankete, na roditeljskim sastancima ili sastancima Vijeća roditelja.

Kada imamo popis potreba i popis problema, pristupamo određivanju prioriteta.

Popis prioriteta se, također, može ustvrditi anketiranjem, na roditeljskim sastancima i sastancima Vijeća roditelja.

Određivanje prioriteta može se vršiti primjenom sustava bodovanja. Sudionici vrše bodovanje svake potrebe.

Voditelj/ica kaže sudionicima da svaki/a iz skupine treba izaći i na “Kartu uma” staviti svoju oznaku ili broj za jednu potrebu. Voditelj/ica kaže da svaki/a sudionik/ca ima naprimjer pet bodova koje može rasporediti za određene potrebe ili dati svih pet jednoj potrebi. Nakon sabiranja bodova, koje su sudionici dali prepoznatim potrebama, voditelj/ica priopćava kako su prioritet potrebe koje su dobile najveći broj bodova.

Nakon što su određeni prioriteti, nužno je svoje aktivnosti prvo usmjeravati na one koji su rješivi.

Voditelj/ica će zamoliti sudionike da potpišu izjavu o prepoznatim potrebama i ustvrđenim prioritetima. (1. Prilog)

Kako riješiti probleme (zadovoljiti potrebe)?

Voditelj/ica kaže da, kada se odlučimo koji problem ćemo rješavati, obvezno trebamo raščlaniti taj problem. Svaki ustvrđeni problem nužno je razmotriti na temelju kriterija – važnosti, žurnosti i rješivosti.

Što to znači?

To znači da trebamo sagledati problem u potpunosti da saznamo koji su uzroci tog problema, da sagledamo koje su posljedice ukoliko taj problem ne riješimo (koliko je problem VAŽAN i koliko je ŽURNO njegovo rješavanje). Postavlja se pitanje trebamo li uraditi “Stablo problema” ili diskutirati o tome šta su uzroci, a što posljedice rješavanja problema te što će se dogoditi ako ne riješimo taj problem?

Problemsko stablo je dijagramsko predstavljanje negativnih aspekata problema. Predstavlja vezu između uzroka i posljedica.

To je metoda kojom se postiže detaljnija analiza problema u odnosu na uzroke i posljedice. Problemsko stablo se koristi u procesu upravljanja projektnim ciklusom, no može biti korisno i prigodom dogovaranja o rješavanju problema. Prednost izrade problemskog stabla je što predstavlja dobru osnovu za osmišljavanje projekta.

Na velikom papiru, obično, nacrtamo stablo s korijenjem i granama. Na taj način je vizuelno lako razvrstati uzroke i posljedice. Ako zamislimo drvo, ono ima korijenje (uzrok) te veće i manje grane (posljedice). Korijenje označava i daje krajnji odgovor na pitanje o uzroku. Grane daju krajnji odgovor na pitanje zašto je “nešto” problem. Napraviti “drvo” znači grafički i hijerarhijski predstaviti razumijevanje uzroka i posljedica nekog problema.

Kada uradimo “stablo problema” ponovno analiziramo mogućnost rješavanja tog problema.

Voditelj/ica ukazuje na to da pri sljedećem koraku sudionici trebaju odgovoriti na pitanja:

- » Je li problem rješiv, tj. je li promjena moguća?
- » Možemo li problem riješiti sami ili se trebamo usmjeravati na lobiranje?
- » Tko nam može pomoći u rješavanju tog problema i na koji način?

Važno je da sudionici razlikuju izravnu od neizravne odgovornosti za rješavanje problema, a kako ne bi došli u poziciju da rade tuđi posao, umjesto da LOBIRAJU da drugi RADE svoj posao.

Ova se vježba može uraditi u skupinama ili kroz diskusiju, a voditelj/ica treba zapisivati odgovore na papir.

Zatim će uslijediti donošenje odluke o pristupanju rješavanju problema.

d.) Određivanje resursa u zajednici

Voditelj/ica kaže da je sljedeći korak da prepoznamo resurse u okruženju/zajednici.

Znači, da prikupimo informacije o tome:

- » Tko nam može pomoći u rješavanju problema, organizacije ili pojedinci?
- » Zašto nam žele pomoći?
- » Kako će nam pomoći, na koji način?
- » Tko su kontakt osobe?

U istim skupinama sudionici popunjavaju tabelu (2. Prilog), vodeći računa o tome da prepoznaju resurse u školi i zajednici koji se mogu uključiti u rješavanje njihovog problema.

e.) Izrada akcijskog plana

Kada smo prikupili sve te informacije, pristupamo izradi strateškog ili bar akcijskog plana za rješavanje problema.

Sudionici rade u skupinama i u formi za Akcijski plan (3. Prilog) trebaju razraditi jedan prioritet, koji je ustvrđen na prethodnoj vježbi. Skupina treba jasno definirati naziv aktivnosti, ciljeve, odgovorne osobe, vremenski okvir i potrebne materijale. Voditelj/ica treba napomenuti da kada određujete odgovorne osobe, obvezno trebate birati one koji su nazočni na radionici. Ne dopustite da to bude neki tim ili svi nazočni, već pojedinci – tako ćete znati tko je točno odgovoran za određenu aktivnost?

- » Dobro osmišljen akcijski plan je uvjet za rješavanje tog problema.
- » Praćenje i procjenjivanje svih aktivnosti iz akcijskog plana je obvezno.
- » Preporuka je da za rješavanje problema prvo odaberete one probleme koje ćete lakše riješiti.
- » Uspješno riješeni problemi su najbolja motivacija za dalji rad.

Na kraju, voditelj/ica treba ponoviti zaključke:

- » Vizija nam pomaže da saznamo što želimo
- » Popis potreba nam pomaže da znamo što je nužno uraditi
- » Prioriteti nam pomažu da znamo što je moguće prvo riješiti
- » Popis za resurse u zajednici će nam odrediti osobe/ustanove/organizacije koje nam mogu pomoći u rješavanju problema
- » Akcijski plan nam pomaže da razradimo korake u rješavanju problema

3. AKTIVNOST ZAVRŠNI DIO (20 minuta)

Završna igra: afirmacija, zaključci, procjena i dogovor za sljedeću radionicu

a.) Završna igra “Afirmacija”

Sudionici rade u paru i svako svom/joj partneru/ici treba uputiti jednu rečenicu u kojoj izgovara njegovu/njenu pozitivnu osobinu.

b.) Zadatak za sudionike

- » U svojoj školi zajedno s roditeljima, upravom, učenicima i nastavnicima treba prepoznati potrebe i ustvrditi prioritete.
- » Treba napisati akcijski plan sa skupinom.

c.) Procjena

Voditelj/ica pita sudionike:

- » Što vam se svidjelo na radionici?
- » Što biste promijenili?
- » Je li radionica primjenjiva u praksi?
- » Imate li i koje su poruke/sugestije voditelju/ici?

IZVOR: “Priručnik za rad vijeća roditelja”, Udruga Naša djeca

Dostupno na:

<http://www.nasadjece.org/attachments/article/14/Prirucnik%20za%20rad%20Vijeca%20roditelja.pdf>

1. PRILOG

Suglasnost roditelja s navedenim prioritetima

Dana _____ mi, roditelji u školi _____ razreda svojim potpisom potvrđujemo da dole navedeni popis predstavlja potrebe naše škole, iskazane po prioritetima.

Prioriteti su:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____
9. _____
10. _____

Roditelji ___ razreda:

_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

2. PRILOG

Tabela: Određivanje resursa u zajednici

Ime/Organizacija	Zašto ih zanima problem?	Kakve izvore za rješavanje problema oni mogu imati?	Kontakt osoba/osobe

3. PRILOG

AKCIJSKI PLAN ZA REALIZIRANJE UTVRĐENIH PRIORITETA

Aktivnost/ naziv i kratak opis	Ciljevi	Vrijeme realiziranja (kada)	Odgovorna osoba (tko)	Potrebna sredstva/ materijali

PRIČAONICA-STVARAONICA-MAŠTAONICA

PRIPREMNA RADIONICA ZA BOLJU SURADNJU SA RODITELJIMA

(RAD SA UČENICIMA)

Cilj: Poboljšati komunikaciju između roditelja i djece, djece i nastavnika te nastavnika i roditelja.

Tijek rada: U učionici je potrebno napraviti raspored sjedenja u zatvorenom krugu. Voditelj/ica radionice pozdravlja i pita učenike kako se oni danas osjećaju. Učenici koji žele reći će, a ostali učenici ih saslušaju. (Napomena: Veoma je važno na početku uspostaviti pravila kako bi se radionica nesmetano odvijala.)

1. AKTIVNOST: VOĐENA FANTAZIJA

Zamoliti ćemo sve sudionike, naše učenike, da se što udobnije smjeste u stolice te ako mogu da zatvore oči. Ako to ne mogu onda neka ih drže otvorenima usmjeravajući pogled prema svojim koljenima.

Napomene:

Putem vođene fantazije “Ugodno mjesto” učenici će se moći opustiti, prepoznati i znati izreći svoje osjećaje te će se stvoriti atmosfera prisnosti među članovima.

IZVOR: K. Bunčić, Đ. Janković, A. Penava (1994) Igrom do sebe, Alinea, Zagreb, str. 119.

Učenici vole vođene fantazije i kada se primjenjuju u tijeku nastavnog procesa i integriraju u nastavne sadržaje daju dobre rezultate koji su vidljivi u boljitku pojedinaca, ali i razreda kao životne, školske zajednice koja nauči pratiti svoje potrebe i osjećaje. Nastavniku/ci daju mogućnost boljeg upoznavanja učenika.

Nastavnici koji prvi put primjenjuju ovakav vid vježbe trebaju pripremiti učenike, a to podrazumijeva:

- » Da se učenici udobno smjeste u svojim stolicama: stopalima dodiruju pod, ruke su opuštene spuštene na noge odnosno na koljena...
- » ...“Sada ću vam pročitati jednu priču/jedan tekst, a vi ga pažljivo slušajte... Ne razgovaramo, ne postavljamo pitanja, ne gurkamo se... Opušteno sjedimo u stolici i dok slušamo priču ‘samo smo u priči’... Kada završim dat ću vam znak da otvorite oči...”

Čitanje koje je opušteno, pravilno i jasno je ujedno i “uvjerljivo” čitanje koje daje najbolji efekat.

2. AKTIVNOST: KRATKA REFELKSIJA

Nakon čitanja, svaki/a učenik/ca – ako to želi – može reći kako se osjećao/la, gdje je bio/la...

3. AKTIVNOST: PISANJE PISMA/PORUKE ČLANOVIMA OBITELJI

Učenicima se može pomoći ako im se kaže da pismo koje roditelji – možda i ostali članovi obitelji – budu čitali može puno toga promijeniti ako bude najiskrenije. Potrebno je da napišu ono što bi željeli da bude bolje, da se zahvale na ljubavi i

potpori, da zatraže strpljenja, razumijevanja i slično. Nastavnik/ca treba dati samo kratke upute koje neće narušiti dječju maštu i kreativnost. Nakon pisanja slijedi izrada crteža, ukrasnog rama, itd.

4. AKTIVNOST: ANALIZA

Nastavnik/ca i učenici ponovo sjede u krugu. Učenici dobrovoljno čitaju dijelove pisma/poruke. Nakon čitanja, nastavnik/ca se zahvaljuje na povjerenju. (Ovo pravilo treba biti primjer svakodnevne učiteljske prakse kao bi učenici cijenili naše povjerenje i našu otvorenu komunikaciju s njima. Kada se učenici naviknu da slobodno mogu iskazati svoje mišljenje i iznijeti svoj stav, uz riječi zahvalnosti prijatelju/ici daju i zagrljaj prijateljstva i potpore. Tako stvaramo krug povjerenja i prijateljstva koji jača motivaciju za rad i samopouzdanje.)

Nastavnik/ca pita učenike kako se osjećaju nakon pisanja pisma? Dok se učenici javljaju za riječ važno je da nastavnik/ca vodi računa da prednost iskaže onima koji manje govore o svojim emocijama, koji žive s jednim roditeljem/icom ili učenicima čiji roditelji su na radu u inostranstvu.

5. AKTIVNOST: IZRADA PANOJA

Nastavnik/ca upoznaje učenike s tim da će na jednom velikom papiru ispisati poruke za roditelje, a na drugom za sve učitelje škole. Pomaže im tako što ih navodi da razmisle što bi bilo najbolje da poruče roditeljima i učiteljima pitanjima poput “koliko vam znače, što bi vi željeli a oni mogu ispuniti, što bi voljeli promijeniti a ne uspijevate im reći” i sl.

Nastavnik/ca dijeli skupinu na dvije manje. Jedna skupina piše poruke za roditelje, a druga za učitelje.

Nakon što svi u skupini ispišu poruke, zamijene mjesta s učenicima iz druge skupine.

6. AKTIVNOST: OSVRT NA URAĐENO

Nastavnik/ca poziva sve učenike da sjednu u krug. Na magnetnoj ploči ili zidu nalaze se istaknuta dva papira sa porukama. Nastavnik/ca zamoli učenike da ih pročitaju. Mogu čitati onako kako su poredani u krugu, jedno po jedno ili kako se dogovore. Poruke se ne komentiraju i ne analiziraju, ali se može istaći ideja ili motivacija njihovog stvaranja.

Ukoliko se svi učenici slažu, nastavnik/ca organizira malu izložbu ovih poruka u školskom holu.

Za potrebe evaluacije, na kraju radionice, nastavnik/ca na ploči može zalijepiti jedan veći papir na kojem učenici mogu pisati kako se osjećaju nakon održane radionice (mogu i nacrtati simbolom) i navesti preporuke za dalji rad.

NAPOMENA: Ova radionica je uvod i priprema radionice za roditelje.

PRIČAONICA-STVARAONICA-MAŠTAONICA

(RADIONICA ZA RODITELJE)

Cilj: Poboljšati komunikaciju između roditelja i djece. Poboljšati komunikaciju te partnersku suradnju između roditelja i škole.

Pripremne radnje:

- » Uraditi radionicu za učenike
- » Izraditi ulaznice za radionicu
- » Pripremiti materijale za rad

Tijek rada:

1. AKTIVNOST: UVOD

Roditelji dolaze u dogovoreno vrijeme. Dok čekaju, u hodniku, mogu pogledati izložene likovne i literarne radove učenika.

Potrebno je roditeljima reći da je izložba postavljena upravo da bi je oni, ali i drugi roditelji i posjetioци mogli vidjeti. Roditelju/ici se i na ovaj način "otvaramo" za dijalog i dogovor te partnersku suradnju a sve za dobrobit djeteta.

2. AKTIVNOST: ULAZNICE

Roditelji ulaze u učionicu. Nastavnik/ca ih dočekuje opušteno i nasmiješeno kako bi se stvorila prijatna atmosfera.

Napomena: Ukoliko smo učenicima dali da izrade pozivnice u boji to može poslužiti kao ulaznica za skupinu. Roditelji sjedaju za sto označen bojom na pozivnici. Na svakoj pozivnici se nalazi jedna od šest boja koja ih upućuje na mjesto sjedenja. Stolovi svake skupine su označeni nekom od šest boja i to u obliku različitih trouglova. Roditeljima je priopćena simbolika tog trougla: roditelj/ica - učenik/ca - nastavnik/ca.

Ukoliko nismo dali pozivnice u boji, roditelji na ulazu uzimaju ulaznice sa označenom bojom.

(Sama izrada pozivnice ili ulaznice ili i pozivnice i ulaznice ukazuje roditeljima da nam je stalo do partnerske suradnje i da smo uložili truda i ljubavi u ono što slijedi.)

3. AKTIVNOST: MEĐUSOBNO UPOZNAVANJE

Nastavnik/ca se obraća roditeljima, zahvaljuje na odazivu za sudjelovanje u radionici i radi ugodnije atmosfere moli sve roditelje da flomasterom napišu svoje ime (sav potreban materijal za rad je na stolovima) i zalijepe ga na svoju odjeću kako bi se u komunikaciji oslovljavali imenima.

Nakon prvog koraka, slijedi upoznavanje u paru. Parovi su za kratko vrijeme trebali razmijeniti informacije i to: jesu li zaposleni i gdje rade, njihovi hobiji i interesovanja, omiljeno jelo, zemlja koju bi posjetili, itd. Poslije tog razgovora slijedi predstavljanje - svaki od roditelja će predstavljati svog/ju sugovornika/cu.

(Na početku iznenađene, znatiželjne, možda zabrinute poglede zamijenit će opuštena, nasmijana lica...jer će se svi roditelji truditi da što bolje predstave

svog/ju sugovornika/cu – osobu s kojom su razgovarali. Stvorit će se ugodna i prijatna atmosfera i roditelji će biti spremni za dalji rad - rad na “čarobnom štitu”.

4. AKTIVNOST: ČAROBNI ŠTIT

Roditelji će dobiti kopirani materijal i upute za rad. (Upute za rad možemo napisati i na ploči ili većem papiru.)

Potrebno je da roditelji “popune” riječima ili crtežom šest polja koja predstavljaju tzv. “čarobni štit”.

1. **Prikažite riječima ili crtežom Vaš najveći uspjeh.**
2. **Prikažite riječima ili crtežom najveći uspjeh Vaše obitelji.**
3. **Nacrtajte simbol ili riječ koja Vas podsjeća na proteklu godinu.**
4. **Odaberite najsretniji trenutak u protekloj godini, nacrtajte ili napišite riječi.**
5. **Nacrtajte što bi željeli ubrzo ostvariti u svojoj obitelji.**
6. **Poruka za dobar život i ostvarenje snova... (crtežom ili riječima).**

Nakon završenog rada, roditelji mogu uporediti svoj radni list sa istim radnim listom koje je uradilo njihovo dijete (na satu odjeljske zajednice ili radionici).

Unutar skupine roditelji mogu razmijeniti mišljenja o urađenom. Oni mogu pročitati neko od polja “čarobnog štita” sa učeničkog rada (npr. polje 4 ili 5) a zatim, putem vođene diskusije, iznijeti mišljenje pred velikom skupinom ili svim sudionicima. (Cilj je ostvarivanje pozitivne komunikacije, da roditelji mogu otvoreno razgovarati o potrebama djeteta, njegovom viđenju obitelji i života i iznijeti svoj stav...)

5. AKTIVNOST: PODJELA UČENIČKIH PISAMA

Potrebno je roditeljima podijeliti pisma koja su im napisala njihova djeca. Roditelji čitaju. Ukoliko roditelji žele mogu iznijeti svoje mišljenje, podijeliti emocije... Od nastavnika se očekuju empatija i razumijevanje.

6. AKTIVNOST: RODITELJI PIŠU PORUKU

Roditelji pišu – crtaju poruku svom djetetu. Napisane poruke odlažu u učeničke portfolije. Nastavnici mogu očekivati da će neki roditelji brzo uraditi pismo-poruku, dok će drugi puno pisati, čitati napisano, provjeravati i ukrašavati bojama.

Napomena: Roditeljima reći da će njihova poruka biti iznenađenje za djecu i da će je oni pročitati čim dođu u školu i otvore svoje portfolije.

7. AKTIVNOSTI: NAŠE PORUKE I ŽELJE

Nastavnik/ca pita sudionike kako su se osjećali tijekom radionice i sada, koje teme bi voljeli imati za predmet radionice, što misle o ovakvom načinu rada te ih zamoli da to napišu i zalijepe na veliki papir. Na kraju radionice je planirana i zajednička fotografija. Ipak, prije zajedničkog fotografiranja je potrebno roditeljima podijeliti upitnik koji će popuniti, a sadrži tri pitanja (prilog radionici). Cilj upitnika je poboljšati suradnju roditelja i škole. Upitnik je anonimna i od roditelja se traži potpuna iskrenost (ne samo hvaliti i kritizirati već i ponuditi konkretne prijedloge i mjere za poboljšanje postojećeg stanja).

U cilju poboljšanja suradnje roditelja i škole roditeljima treba predložiti da se mogu uključiti, sukladno svojim mogućnostima, u neke od aktivnosti npr. pomoć u organizaciji izleta, nazočnost školskim satima na određenu temu, uključivanje u razredne i školske projekte i sl.

Nakon toga slijedi zajedničko fotografiranje za razredni album, ljetopis škole ili školski časopis.

Napomena:

- » Nastavnik/ca bi trebao/la i pismeno pohvaliti roditelje koji se uključuju u školske aktivnosti i pismo zahvalnosti istaknuti u kutku za roditelje gdje ga mogu svi pročitati.
- » Do sledećeg roditeljskog sastanka ili radionice potrebno je da nastavnik/ca obradi podatke i roditeljima da povratnu informaciju. Povratna informacija treba biti jedan od pokazatelja kako unaprijediti partnersku suradnju roditelja i škole konkretnim prijedlozima.

POTEŠKOĆE U UČENJU³²

CILJ RADIONICE:

- » Roditelji bolje razumiju djecu koja imaju poteškoće u učenju
- » Roditelji uviđaju druge kvalitete djece koja imaju poteškoće u učenju
- » Roditelji su spremniji na razvijanje jakih strana djeteta
- » Roditelji shvaćaju da školski uspjeh nije uvijek odraz stvarnih sposobnosti djece

UKUPNO TRAJANJE: 90 minuta

MATERIJAL: Papiri, stikeri, flomasteri, tehnika za video projekciju

1. AKTIVNOST: KOD SVOJIH RODITELJA NAJVIŠE VOLIM...

Predstavljanje i uvod u radionicu kroz konkretno pojašnjenje osnovnih ciljeva radionice.

Voditelji ispričaju priču i zamole roditelje da ispune Radni list 1:

“Kod svojih roditelja najviše volim one rijetke trenutke kada me razumiju. Oni ponekad žele da ja nemam svoje ja, kada želim napraviti nešto drukčije od svoje prijateljice, oni mi kažu kako to može ona, a ja ne mogu. Prigovaranje zbog odjeće, a sami se ne sjećaju da se ni oni nisu oblačili kao njihovi roditelji. Ne shvaćaju da se u školi može dobiti jedinica, da se neke stvari jednostavno zaborave. Pa i oni su išli u školu i imali loše ocjene, a kada im to spomenem, kažu kako ja imam bolje uvjete, ukratko sve bolje i kako nema nikakve zapreke za učenje.” Snježana, 13 godina

2. AKTIVNOST: PREDAVANJE NA TEMU “(NE)USPJEH U ŠKOLI”

Za ovu aktivnost je potrebno da voditelj/ica prije same realizacije radionice pripremi predavanje o školskom (ne)uspjehu kojeg čine slijedeći elementi:

Zbog čega je djetetu važno imati dobre ocjene?

Iz kojih razloga je loša ocjena djetetu stres?

Uzroci školskog neuspjeha

Konkretni savjeti kako pomoći djetetu u učenju

Konkretni savjeti kako razvijati djetetovo samopoštovanje

Važno je tijekom predavanja, rasprave i vremena za pitanja roditelje poticati na suradnju sa školom!

Lekcija zvana leptir

Jednog dana pojavio se maleni otvor na čahuri. Čovjek je sjedio i gledao kako se leptir nekoliko sati muči da bi kroz maleni otvor izvukao svoje slabašno tijelo. Onda je stao, činilo mu se da ne može dalje. Čovjek je odlučio pomoći leptiru: uzeo je makaze i razrezao je čahuru. Leptir je s lakoćom izašao. Ali je imao krhko tijelo i

.....
32 Radionica preuzeta iz publikacije “Projekt MPPI – Radionice i letak”

Dostupno na:

http://udrugaignra.hr/wpcontent/uploads/2011/03/MPPI_radionice_i_letak-opisi-radionica.pdf

smežurana krila. Čovjek je nastavio promatrati leptira očekujući da će se krila svakog trenutka otvoriti, povećati i raširiti se kako bi podržala leptirovo tijelo i osnažila ga. Međutim, ništa se nije dogodilo. Cijeli je svoj život leptir proveo puzeći okolo sa svojim krhkim tijelom i nerazvijenim krilima. Nikada nije poletio. Unatoč svojoj ljubaznosti i dobrim namjerama, čovjek nije razumio da su poteškoće, kroz koje je leptir morao proći izlazeći iz čahure, osmišljene kako bi krv iz tijela leptira potekla u krila onda kad se oslobodi čahure i kada bude **SPREMAN** poletjeti. **PONEKAD SU TEŠKOĆE UPRAVO ONO ŠTO TREBAMO U ŽIVOTU. KADA NE BISMO U SVOM RAZVOJU IMALI NIKAKVE PREPREKE BILI BISMO OSAKAĆENI.** Nikada ne bismo postali onoliko snažni koliko možemo biti. Nikad ne bismo mogli letjeti.

IZVOR: “Projekt MPPI - Radionice i letak”

Dostupno na:

http://udrugaignra.hr/wp-content/uploads/2011/03/MPPI_radionice_i_letak-opisi-radionica.pdf

Radni list 1: **RAZMISLITE!**

ŠTO OČEKUJETE?

Kakve ocjene očekujete od svog djeteta?

KAKVI STE VI BILI U ŠKOLI?

Kakve su bile vaše ocjene?

Što je za vas značio uspjeh u školi?

Kako ste se Vi osjećali kada ste dobili lošu ocjenu?

Kako su reagirali Vaši roditelji?

Kako ste Vi željeli da reagiraju?

Kako Vi reagirate kada Vaše dijete dobije lošu ocjenu?

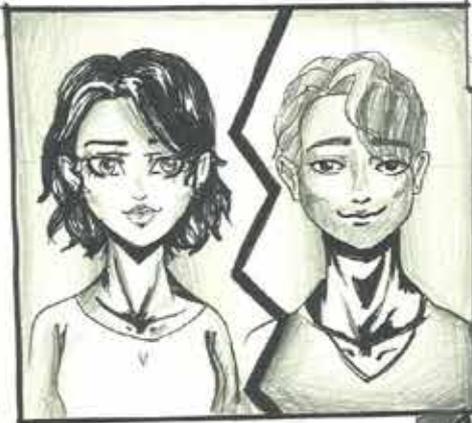
Nakon što su roditelji ispunili radni list, voditelji ih pozivaju da kažu kako im je bilo promišljati o navedenim pitanjima i do kojih uvida su došli.

ROBENI SU SVI JEDNAKO, NAKO OD NAS KAO
 ŽENJE - NI MANJE NI VIŠE. OGRANIČENI
 PRAVOM NA RAZUMIJEVANJE, RAZUMIJEVANJE I
 PRIHVATANJE.
 KOJE ČEMO BIL DISE, MJEŠTO U SRCU I DOMU
 DATI, U KOJA ČEMO SE UČEŃJA ZAKLJUČATI -
 NIJE STVAR RASPRAVE!
 BODA KOŽE KOJOM SE DUŠA PERVENJA - RUKU
 NE MOŽE BITI! SPOLJ MJEŠTO SPOSOBNOSTI
 VALJANO NIJE !..

...ALI, ČUDI INAK I OVI DOKU I RASPRAVAMA...
 NABILJE, U SMOU REČI NE SHVATAJU I NAGLU
 MOGU BITI SVI IZLOŽENI. NIJE OGRANIČENO
 NA SPOL, GODINE NI BILU BTA DOKU -
 ŽENE, MOGU KOLIKO I MUŠKARCI POSTIĆI, ALI
 I MUŠKARCI MOGU BITI IZLOŽENI OPAKOSTI OD
 NAGLU, FIZIČKOG I PSIHČKOG, KOLIKO ŽENE?
 SVI ŽAJEDNO SE MORAMO SUPROSTAVITI
 NASTIJU I KAO ŽAJEDNICA...

ZAUZETI STAV I BORITI SE ZA SVAKU
 ODLUKU - IZABRAJU I PRIRODOM DATU.
 LJUDI SU ONI KOJI ZNAJU BITI OBLJETNI, ALI
 ONI SU JEDINI KOJI NAMA MOGU PRUŽITI
 RUKU, PRIHVATITI NAS U ZAGRACI
 RAZUMIJEVANJA I SNAGA ZA NOLBU U
 POMOĆ I ONA ZA PRUŽANJE POMOĆI -
 ŽAJSTA SU VELIČANSTVENE MOĆI!

...OZBIRA
 NA TO KO SI, PAKAN
 NI PAKO IZGLEDAS,
 NE DOPUŠTI IKADA
 DA TE OSUĐUJU NI
 DA TRIS "BILO

...POMEŠTO
 NI DOKU
 NI DA NAMA
 ŽASAO NAMA
 NI NEPET

...AM, ŽAO MI JE!
 MALO BOLI UČE

PROBUDI
POKRENI
PROMIJENI

Riječi možda zaboravim, ali
osjećaje nikada.

Autor: Neven Misaljević

JAČANJE KOMUNIKACIJE RODITELJA I NASTAVNIKA

Priledile: Edna Haznadarević i Berminka Hrelja

Sanjin je učenik koji je svako jutro dolazio u školu i jedva čekao da iz nje izađe jer mu ni tu nije bilo dobro. Nastavnici su ga stalno opominjali, drugovi ismijavali, drugarice izbjegavale. Sanjin ima majku koja nosi tugu u očima i sestru koja ima karcinom.

Jedan dan, u školskoj radionici, Sanjin je uzeo veliku ručnu pilu i počeo mahati njom. Svi su se razbježali u strahu, a jednog druga je vrhom pile ozlijedio.

Rekao je da je to uradio jer ga mrze i da bi mogao ubiti čovjeka bez razmišljanja.

Rekao je da u školi to ne bi uradio samo zbog toga što bi ga izbacili. O tome da bi jedan život bio ugašen nije ništa rekao niti je bilo što osjećao u vezi s tim.

Od svih identiteta koji su mu bili nadohvat ruke Sanjin će najlakše formirati identitet delikventa.

Sanjin nikada nije upoznao svog oca. On ne zna niti kako izgleda njegov otac. Otac se odrekao Sanjina i njegove sestre jer nije volio majku sa tužnim očima. Majka nikada nije razgovarala sa Sanjinom o tome. I Sanjin nije nikada pitao ništa o ocu. Zavrjeva šutnjom kidala je dušu djeteta, a mislili su, ako se o tome ne priča da to i ne postoji.

Majka je shvatila da mora progovoriti. I razgovarati. I da zajedno plaču. Da počnu osjećati, razgovarati i živjeti zajedno a ne jedni pored drugih.

Netko iz Sanjinove škole je promijenio život obitelji. Jer ga se ticalo.

.....

Nerijetko smo u procjepu između poštovanja obiteljskog integriteta te privatnosti i potrebe da se dijete zaštiti. Isto tako, često se mnoge stvari koje primijetimo drže kao obiteljske i tajne društvenih skupina (npr. škola).

Zataškavanjem, nerazgovaranjem i ignoriranjem ništa nećemo riješiti, osim što možemo poteškoću produbiti i otežati rješavanje.

Problemi nastaju kada loše komuniciramo!

Obrazovni sustav je, na ljestvici značaja, u vrhu kada su u pitanju prevencija i otkrivanje različitih poteškoća. Također, ima ulogu u prikupljanju podataka i predstavlja značajan izvor informacija o djetetu za socijalni i pravni sustav.

Među roditeljima postoje velike individualne razlike. Razlikuju se po sposobnostima, temperamentu, interesima, starosti, socijalnom i ekonomskom statusu, itd.

Za nastavnika/cu je vrlo važno da te razlike prepozna, poštuje, da svakog/u roditelja/icu što bolje upozna i komunikaciju prilagodi svakome individualno.

Svaki/a roditelj/ica (ne) poznaje svoje dijete

Nastavnik/ca učenika/cu poznaje po učenju i ponašanju uglavnom u školi, dok roditelj/ica poznaje djetetov ukupan razvoj, od rođenja. Roditelj/ica je duboko emocionalno vezan/a za dijete, iako postoje i drukčiji slučajevi. Uprkos velikoj ljubavi prema djetetu, roditelji nekada mogu biti nekritični i nerealni pa očekuju previše ili premalo. Vrlo često se događa da ne primijete probleme koji se javljaju kod djece, a ponekada ni prednosti.

“Imajući u vidu različite tipove roditeljstva, kao i mnoštvo individualnih razlika među ljudima općenito, nastavnik bi u građenju odnosa trebao voditi računa da ne prevlada nesklad u komunikaciji o kojem govore Intihareva i Kepec (2002).

» Roditelji se <u>moraju</u> suočiti sa problemom	» Učitelji se <u>žele</u> suočiti s problemom
» Imaju osjećaj da su prisiljeni otkriti intimnu sferu svog života	» Postavlja se u profesionalnu poziciju
» Napola izgovorena istina roditelje najčešće opterećuje	» Učitelji daju nepotpune informacije
» Vrlo često i bez razloga pretpostavljaju da ih se testira	» Povrijedi ih roditeljsko nepovjerenje
» Očekuju posebnu pažnju za svoje dijete	» Nije lako zadovoljiti potrebe pojedinca unutar veće skupine

Loša komunikacija je uzrok brojnih nesporazuma na relaciji roditelj - škola (razredni/a starješina/a, stručni suradnik/ca, predmetni nastavnik/ca, ravnatelj/ica, drugi roditelji) a moć dobre komunikacije je u vještini uživljanja u tuđi ugao jer različite perspektive jednoj istoj priči daju potpuno drukčija značenja.”³³ Ovo je osobito izraženo u komunikaciji između dva roditelja čija su se djeca našla u problemu, osobito ako je u pitanju nasilje, jer se to bitno razlikuje od običnog razgovora. Stoga od vještine uživljanja zavisi uspješnost zajedničkog rješavanja nastalog problema.

Otuđenje, frustriranost, problemi osobnog identiteta, problemi unutar obitelji, nezaposlenost, siromaštvo, osjećaj besperspektivnosti i slično predstavljaju samo neke od šumova u komunikaciji... Nastavnici često ne vide razlog dobre suradnje sa roditeljima, roditelji pak često nemaju vremena za dodatni angažman u školi dok

.....
 33 JU MSŠ “Musa Ćazim Ćatić” Kladanj, Saradnja porodice i škole
http://www.msskladanj.com.ba/objave/Saradnja_porodice_i_%9Akole.pdf (30.10.2017)

učenici u najvećem broju slučajeva nemaju povjerenja ni u jedne, ni u druge. I svi griješe.

.....

Kada sam tražila da Damirov otac dođe u školu, nastalo je negodovanje, ljutnja.

- Zašto otac, zašto ne majka? - uporno je pitao.

- Zbog toga što želim da upoznam i tvog oca - odgovorila sam.

- Ali, on neće doći, da znate da neće, njega nije briga, on kaže da je moja škola moj problem.

- Tvoja škola je naš zajednički interes, a ne problem - odgovaram Damiru.

Damir i njegov otac su došli.

Ne gledaju jedan u drugog. Ne vide se. Čini se, ni ne osjećaju se. Između njih je daljina.

- Što ste me zvali? Što je problem? Vidite gospođo, nemam ja vremena za gubljenje. ..nemam... nemam... ne mogu... mene ne interesuje...

- Željela sam Vas upoznati, porazgovarati o nečem za što sam procijenila da mi je potrebno Vaše mišljenje - odgovaram.

Sluša me pažljivo. Led se počinje topiti. Povremeno pogleda Damira, ali im se pogledi ne susreću.

- Znae, ja sam bio prvak države u karateu, one države, Jugoslavije - počinje Damirov otac.

Gledam Damira. Prvi put to čuje. Tako nešto nije znao o svom ocu. I kod Damira se počinje led otapati. Ispravlja glavu i ramena. Pažljivo sluša oca.

- Zašto mi to nikada nisi ispričao? Tiho Damir pita. Otac šuti. U tom momentu vidim da kod oca nedostaju tri prsta na lijevoj šaci.

Za Damira je otac invalid, ljut i prijekoran. Ja pred sobom vidim prvaka Jugoslavije u karateu.

I počinje pravi razgovor.

.....

Dok sam razgovarala, trudila sam se praviti kontakt očima s obojicom. Nasmiješila sam se pri upoznavanju i pozdravu, predstavila se i pokazala mjesto na kojemu će sjediti. Rukovala sam se s ocem, bila glasna i jasna. Nisam davala vlastito tumačenje sadržaju koji sam slušala. Prijateljski sam šutila, poticala gestama i odobravalavala glavom. Opažala sam emocije koje se neverbalno mogu opaziti, pratila neverbalne geste te i sama pokazivala prikladne emocije. Kao da sam govorila: “Imam vremena za vas, slušam vas a ne sebe, pitam da provjerim jesam li razumjela, čekam kada treba, uvažavam stanovište drugog, izbjegavam da dajem konstatacije i mogu samo da postavljam pitanje o uzrocima”.

Ovaj put sam uspjela da spojim nespojivo.

ŠTO NE ČINITI PRILIKOM RAZGOVORA

- » NE držati pridiku
- » NE kopati po sadržajima o kojima roditelj/ica ne želi govoriti
- » NE moralizirati
- » NE davati rješenja
- » NE laskati
- » NE brbljati
- » NE navijati
- » NE davati dijagnoze
- » NE hrabriti površno
- » NE plašiti

ŠTO ČINITI PRILIKOM RAZGOVORA

- » DA razgovarati
- » DA slušati u miru
- » DA odbiti slušati “istu priču”
- » DA osloboditi se ljutnje ako smo ljuti
- » DA obraćati se JA porukama, tako dijelimo odgovornost

KOMUNIKACIJA ILI RAZGOVOR?

Nikada se ne smije zanemariti razlika između prvog razgovora i njegovog početka.

Značenje tih pojmova se mijenja u ovisnosti od situacije. Prvi razgovor se može smatrati početkom niza razgovora koji slijede iza njega i u odnosu na njih i ima uvodni karakter. S tim u vezi, mnogi smatraju da je za daljnji tijek razgovora često presudan početak prvog razgovora. Loš početak, ipak, može biti uvod u dobru suradnju, kao što dobar početak može imati loš ishod ne vodimo li računa o etapama razgovora.

Nije ista pozicija kada nastavnik/ca pozove na razgovor i kada ga iniciraju dijete ili roditelj/ica.

Kada roditelj/ica ili učenik/ca imaju ulogu inicijatora razgovora očekujemo da sami kažu što ih je na to navelo. Situacija u kojoj računamo da unaprijed znamo o čemu se radi može imati dvije posljedice. Ukoliko se dogodi da je naša pretpostavka ispravna, prva posljedica se manifestira demonstracijom naše vlastite oštroumnosti i “sveznanja”. Ukoliko pak naša pretpostavka nije točna, druga posljedica može

navesti roditelja/icu ili učenika/cu na razmišljanje i nepotrebnu brigu o našoj krivoj pretpostavci, umjesto da se u komunikaciji usmjere na ono zbog čega su zapravo došli. Da bismo vješto izbjegli sve potencijalne komunikacijske šumove najbolje je da ne provjeravamo vlastitu "vidovitost". **Najbolja pomoć koju možemo pružiti u takvim uvjetima je pažljivo slušati.**

Postoje i situacije u kojima nećemo odmah razumjeti razlog nečijeg dolaska, osobito kod učenika koji ne znaju jasno verbalizirati određeni razlog ili situaciju zbog koje dolaze. U ovim situacijama najmanje pomažu ustaljene matrice pitanja: "A zašto si onda došao/la?" ili "Imaš li neki problem?" Učenici na riječ problem najčešće reaguju stidom i izbjegavanjem jer u njihovom iskustvu ona nosi negativnu konotaciju. Roditelji imaju podjednako negativne konotacije kada je u pitanju ovaj pojam što potencijalno može razgovor usmjeriti u neželjenom pravcu.

Poziv koji nastavnik/ca usmjeri ka roditelju/ici ili učeniku/ci uvijek krije zamku upadanja u monolog. "U posljednje vrijeme... Tvoje ponašanje... Ponašanje vašeg djeteta... Pregledao sam dokumentaciju moram da Vam/ti priopćim..."

Ovi i slični uvodi u razgovor kriju zamku "držanja predavanja", prezentacije vlastite informiranosti, sveznanja i moći. Umaknut ćemo vlastitoj zamci samo ako pazimo da se zaustavimo nakon što smo ukazali na svrhu razgovora. Često tišina može biti neugodna pa potiče da i dalje govorimo što može biti kontraproduktivno. Nasuprot tomu, nelagodu tišine je moguće prevladati strpljivošću i neverbalnom komunikacijom.

O problemima je potrebno razmišljati i govoriti u terminima situacije i akcije koju treba poduzeti, a ne u terminima nepoželjnih osobina koje se iskazuju ustaljenim rečeničnim frazama: "Pretpostavljam da znate/znaš zašto ste/si ovdje", "I Vi/ti i ja znamo zašto smo ovdje", "Možete li/možeš li pogoditi zašto ste/si ovdje", itd. Ovo su pitanja koja najčešće stvaraju nepovjerenje i različite sumnje. To je slučaj osobito kod učenika koji zaista samo naslućuju i u mislima tragaju za razlogom poziva na razgovor. Ovakva pitanja učenike više spremaju za "borbu" nego suradnju.

Potrebno je vrijeme...

Uspostavljanje dobrog odnosa traži stalno razmatranje vlastitih stavova i osjećanja. Nezavisno o tomu tko je zatražio razgovor, početak mora odgovarati nekim općim zahtjevima i specifičnostima koje školsko okruženje podrazumijeva: vrijeme, adekvatan prostor, mir i stabilnost. Prvi razgovor i prvi kontakti mogu početi uz tjeskobu. Ona prouzrokuje tišinu koja može biti korisnija od riječi. Težišne točke razgovora uvijek je dobro prepoznati da bi se izbjeglo lutanje i rasplamsavanje razgovora ili skretanje s teme koja je razlogom razgovora. Svaki razgovor ove vrste treba imati strukturu. Neki smatraju da struktura ovakvih razgovora nastaje i razvija se pod utjecajem osobnog sustava samog/e učenika/ce (roditelja). Osobni sustav se shvaća kao način kojim osoba percipira ili konstruira stvarnost. Napredovanje u razgovoru je uveliko određeno sustavom osobnosti roditelja, učenika i nastavnika. Struktura razgovora koju daje nastavnik/ca je zapravo njegova/njena koncepcija razgovora.

Boja glasa, dinamika govora, govor tijela i tempo, doprinose da se savladaju prepreke koje mogu sputati u iznošenju problema te da se prepoznaje značenje svakog koraka u razgovoru i da se s njim usklađuje stupanj podržavanja i olakšavanja razgovora.

Često se za vrijeme razgovora može doći u iskušenje da se koristimo osobnim primjerima i iskustvima. Treba pažljivo procijeniti trebamo li se izdići iznad svog iskustva ili postupiti sukladno njemu. Mnogi/e smatraju da svom iskustvu ne treba popustiti i da naša iskustva nisu u vezi s iskustvima učenika i roditelja.

Glavni dio razgovora treba posvetiti temi. Tada se “problem” analizira i stvaraju zaključci. Najkorisniji voditelj u ovoj fazi razgovora je razmišljanje, ponekad iskustvo iz prethodnih razgovora i pronicljivost. Ipak treba voditi računa da glavni dio razgovora ne treba biti u znaku prepričavanja naših prethodnih iskustava.

Dobro je prepoznati potrebe...

Potrebe mogu biti različite i često ih definiramo kroz određene informacije, donošenje odluke o nekom izboru, razjašnjenja, plan ili samo potporu ili kombinaciju svega navedenog. Ponekad možemo prepoznati da potrebe učenika/ce prevazilaze kapacitete školskog ambijenta i u tom slučaju nastavnik/ca treba učenika/cu odnosno roditelja/icu uputiti ili mu/joj osigurati kontakt za dalje. Bez obzira je li to slučaj ili ne, razgovor treba dovesti do kraja koji podrazumijeva situaciju u kojoj se intenzitet razgovora smanjuje i eventualno usmjerava na neke manje bitne aspekte. Razgovor se može privesti kraju i tako što će uslijediti kratka evaluacija ili rezime.

POJMOVNIK POZITIVNE DVOSMJERNE KOMUNIKACIJE

KOMUNIKACIJA

Komunikacija je osnova međuljudskih odnosa, pa tako i odnosa između roditelja i škole, a sve u najboljem interesu djeteta. Način na koji se komunikacija odvija najčešće definira odnos roditelja prema školi što se uveliko odražava i na odnos djeteta prema učitelju/ici ili nastavniku/ci, pa i prema školi općenito. Zbog toga je najbitnija komunikacija koja se odvija između nastavnika/ce i roditelja.

AKTIVNO SLUŠANJE

Često smo svjedoci situacija u kojima ni roditelji ni nastavni kadar nisu dovoljno pripremljeni za odgovarajuću, konstruktivnu komunikaciju. Jasno da ne postoje obvezne škole roditeljstva te mnogi očevi i majke nerijetko funkcioniraju intuitivno i pomoću metoda koje su naučili u primarnim obiteljima. Neke od tih odgojnih metoda su dobre, ali neke i ne. Mnogi roditelji nisu svjesni činjenice da je potrebno vladati osnovnim komunikacijskim vještinama ukoliko žele da im dijete bez trauma prođe kroz obrazovni proces. Nasuprot tomu, uz izuzetke, čini se da postoji znatan broj obrazovnih djelatnika koji i dalje smatraju da komunikacija sa roditeljima nije najvažnija stvar u poslu kojim se bave. Ipak, činjenica je da sve suvremene metode podučavanja podrazumijevaju dvosmjernu komunikaciju između nastavnika/učitelja i roditelja.

Prva pretpostavka dobre komunikacije jeste aktivno slušanje koje podrazumijeva dobru pripremu i kreiranje opuštene atmosfere koju karakteriziraju razumijevanje i otvorenost.

“Aktivno slušanje se sastoji iz nekoliko faza:

- » Čujemo
- » Pažljivo obrađujemo informacije
- » Pamtimo i o njima razmišljamo
- » Zainteresirani smo i naposljetku
- » Razumijemo

Aktivno slušanje za cilj ima razumijevanje onoga što nam netko govori. Ukoliko prođemo kroz sve faze koje podrazumijeva aktivno slušanje, a i dalje ne razumijemo sugovornika, subfaza koja se odnosi na našu zainteresiranost će nas potaknuti da pitamo ono što nismo odmah shvatili. Sve pobrojane faze, pored autentične zainteresiranosti za sadržaj koji sugovornik/ca iznosi, podrazumijevaju strpljenje. Budući da su ljudi danas sve nezadovoljniji, logično je da su i nestrpljiviji.”³⁴ Međutim, treba imati na umu da je sasvim logično da nestrpljiva osoba ne može pažljivo slušati pa samim tim ni komunicirati. **Koraci su jednostavni i potrebno je preispitati sebe i vlastite želje.** Uvijek trebamo krenuti od sebe. Aktivno slušanje se završava razumijevanjem. Podpitanja, u tijeku razgovora, omogućavaju razumijevanje i (samo) provjeru onoga što je sugovornik/ca želio/željela prenijeti.

.....
34 Pejčić, A., Aktivno slušanje <http://www.pozitivnapsihologija.rs/aktivno-slusanje/> (24.10.2017)

Potporna dobroj komunikaciji podrazumijeva

» Govor tijela:

Nagnuti se blago naprijed, imati kontakt očima, povremeno klimati glavom, ne vrpolti se, ne raditi druge stvari, sjediti relativno blizu, eventualno povremeno dodirivati.

» Autentičnu zainteresiranost:

Pokazati da nam je stalo, posvetiti vrijeme i pozornost, slušati sugovornika/cu, a ne sebe, ne razmišljati o tomu kako bismo se mi ponašali, ili o tomu što ćemo sljedeće da kažemo, zaboraviti svoja očekivanja, negirati vlastite procjene koje nas ometaju u slušanju, osloboditi se predrasuda i stereotipa.

» Ne vršiti selekciju podataka:

Baviti se onim što se dogodilo, a ne svojim tumačenjem, ne birati selektivno djelove koji su nama interesantni ili osobno važni, slušati i ono što je “između redova”, saslušati do kraja, dopustiti ponekad i “ventiliranje”, pričanje manje relevantnih sadržaja

» Parafraziranje i sažimanje:

Pomagati sugovorniku/ci da održi pozornost, sažimati, ponoviti rečeno drugim riječima, čuvajući autentičnost kazanog, ali ne ponavljati kao papagaj, izdvajati najbitnije aspekte odnosno rezimirati.

» Postavljanje dodatnih pitanja:

Težiti što boljem shvaćanju situacije, provjeravati jesmo li dobro razumjeli, pojašnjavati događaje, motive sudionika i sl.

» Pružanje konstruktivne potpore:

Pomagati sugovorniku/ci u razumijevanju suštine problema, stavljati se u njegovu/njenu poziciju, pomoći mu/joj da uvidi i druga gledišta, pokazati poštovanje, ne nuditi gotove recepte i opća mjesta, već ideje i prijedloge, izbjegavati kritiku “ubojicu” razgovora, davati dobar *feedback*.

» Pružanje emocionalne potpore, ohrabivanje:

Pokazati prihvatanje, poticati na priču, ali dopustiti i pauze i ćutanja, pomagati sugovorniku/ci da ostane u kontaktu s vlastitim osjećajima, da ih prepozna i iskaže kao i potrebe i očekivanja te ono što zaista želi i što mu/joj u suštini predstavlja problem, pratiti neverbalnu komunikaciju, reflektirati i verbalizirati emocionalni sadržaj, ali ne preuzimati njegovu/njenu odgovornost.

» Upućivanje JA-poruke

Umjereno pričati o osobnom iskustvu, mišljenju, osjećanjima, ali se oduprijeti tomu da se pričom pričom “popunjava” prostor.

Poželjno je iskazivati:

- » iskrenost
- » zainteresiranost
- » spontanost

- » povjerenje
- » pozornost
- » opuštenost

Poželjno je izbjegavati:

- » stalno kritiziranje
- » napadanje
- » nametanje svoje volje i mišljenja
- » davanje savjeta kada se ne traže
- » procjenjivanje i etiketiranje
- » interpretaciju tuđih riječi i postupaka
- » naređivanje
- » sumnjičavost
- » nejasno izražavanje
- » negiranje osobne odgovornosti

Prepreke u komunikaciji...

Opći tipovi prepreka:

- » Razlike u opažanju
- » Nekorektno “filtriranje”, prevođenje
- » Jezični problemi
- » Različita emocionalna stanja
- » Različit “background” obitelji
- » Stereotipi u shvaćanju i razumijevanju
- » Fizičke prepreke

“Prepreke vezane za primatelja ili pošiljatelja poruke...

Primatelj:

- » Žuri sa zaključcima
- » Čuje i vidi ono što želi
- » Odbija čuti ono što se ne slaže sa njegovim mišljenjem
- » Ima emocionalne probleme kojima je okupiran
- » Ne pita ako ne razumije, već sam “popunjava” rupe

Prepreke pošiljatelja vezane za one koje ima slušatelj:

- » Ne uviđa otpor slušatelja
- » Uviđa, ali ne zna što bi s tim
- » Ne sviđa mu se primatelj ili on slušatelju
- » Uviđa otpor, ali ne želi ništa preduzeti

Pošiljatelj:

- » Ne objašnjava ili ne precizira ono što primatelj treba čuti
- » Neopravdano pretpostavlja da primatelj ima znanja da razumije poruku
- » Upotrebljava riječi i izraze koje primatelj ne razumije
- » Nastavlja priču i kada slušateljeva pozornost biva ometena
- » Šalje poruku tako da primatelj pogrešno shvati ili shvati tako da izazove neprijateljstvo
- » Iste riječi znače različito i u istom jeziku
- » Upotrebljava se obično više riječi nego što treba za razumijevanje poruke, pa primatelj treba otkriti koje nose glavnu poruku
- » Jedna poruka nosi više aspekata, što zbunjuje slušatelja
- » Ilustracije i primjeri možda nisu pogodni za tog slušatelja
- » Namjerno okoliša i izbjegava suštinu

Kada pošiljatelj prouzrokuje prepreke:

- » On to možda radi jer nije svjestan prepreka
- » Svjestan je, ali ne zna što bi s njima
- » Uviđa ih, ali procjenjuje da nema vremena za njihovo otklanjanje
- » Možda je u superiornoj poziciji i vjeruje da je razumijevanje poruka slušaočeva odgovornost
- » Primatelj možda nije svjestan postojanja prepreka
- » Primatelj shvaća da je pošiljatelj uzrok, ali oklijeva da mu to spomene”³⁵

Pored aktivnog slušanja postoje i različiti stilovi komunikacije, a jedan od najefektivnijih (osobito u kontekstu unapređenja komunikacije između nastavnika/škole i roditelja) je tip asertivne komunikacije.

.....
35 Alibabić, Š., Avdagić, E., Popović Katarina, Naknadno sticanje osnovnog obrazovanja – Andragoški priručnik za nastavnike, Deutsche Gesellschaft für internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, Sarajevo, 2012, str.18

ASERTIVNA KOMUNIKACIJA

Karakteristike asertivne komunikacije su: izravnost, iskrenost, inkluzivnost, odgovornost i spontanost.

Postoji šest glavnih **karakteristika** asertivne komunikacije:

- » “kontakt očima: demonstrira zainteresiranost, pokazuje iskrenost
- » držanje tijela: odgovarajući govor tijela će pojačati značenje poruke
- » gestovi: odgovarajuće geste u isticanju značaja
- » glas: visina, dobro podešen ton je ubjedljiviji i prihvatljiviji, i ne zastrašuje
- » izbor trenutka: upotrijebite vaše prosuđivanje da bi povećali prijemčivost i utjecaj
- » sadržaj: kako, gdje i kada izaberete objašnjavati, vjerojatno je važnije od onoga ŠTO kažete

Šest tehnika asertivne komunikacije

1. Proba ponašanja: što doslovno predstavlja uvježbavanje onoga kako želite izgledati i da zvučite. Ovo je veoma korisna tehnika kada po prvi put želite koristiti ‘JA’ rečenice, jer pomaže da rastjerate bilo koju emociju povezanu sa iskustvom i dopušta vam da precizno identifikirate ponašanje kojem se želite suprotstaviti.

2. Ponavljanje potvrđivanja (‘pokvarena ploča’): ova tehnika vam dopušta da opušteno ignorirate manipulativne verbalne usputne zamke, polemička izazivanja i irelevantnu logiku, dok se držite onoga što želite kazati. Radi najuspješnije uporabe ove tehnike, koristite mirno ponavljanje, recite što želite i ostanite usredotočeni na temu. Vidjet ćete da nema potrebe uvježbavati ovu tehniku, niti da budete uznemireni zbog obraćanja drugima.

3. Zamagljivanje: ova tehnika omogućuje vam da bez problema prihvatite kritiku, bez da se uznemirite, zauzmete obrambeni stav ili odgovorite na manipulativni kriticizam. Da biste uspjeli u tomu, kritiku treba da primite k znanju, da se složite s tim da u njoj može biti neke istine, ali da i dalje sami procijenjujete svoj izbor akcije. Na primjer: ‘Slažem se s tim da se vjerojatno ponekad događa da vam ne pružim odgovore na vaša pitanja.’

4. Negativno raspitivanje: da bi se poboljšala komunikacija, ova tehnika zahtijeva da u bliskim odnosima sami sebe kritizirate, potičući izražavanje iskrenih negativnih osjećanja. Da bi je uspješno koristili, trebate slušati kritičke komentare, da u potpunosti razumijete kritiku i dobijene informacije koristite ukoliko su od pomoći ili pak da ih ignorirate ako su manipulativne.

5. Negativno potvrđivanje: ova tehnika vam dopušta da lakše prihvatite ono negativno u svezi sa vašim ponašanjem ili osobnost, bez da osjećate potrebu da se branite ili da vas to uznemiri. Ona također umanjuje neprijateljstvo vaših kritičara. Trebali biste prihvatiti vaše greške ili krivicu, ali ne i da se izvinjavate. Umjesto toga, na kratko i sa razumijevanjem se složite sa neprijatnim kritiziranjem vaših loših osobina.

6. Izvodiv kompromis: kad osjetite da vaše samopoštovanje nije ugroženo, razmotrite mogućnost izvodivog kompromisa sa drugom osobom.”³⁶

.....

36 Asertivna komunikacija – 6 saveta

http://old.skills.rs/sr/E-Zine-MANAGEMENT_News_and_Views/2007/mart/asertivna-komunikacija.html (20.10.2017)

PRIJEDLOG RADIONICA ZA RAD NASTAVNIKA S RODITELJIMA

ŠTO JE KOMUNIKACIJA?

CILJ: Poboljšanje uspostavljanja kontakta, uočavanje važnosti slušanja, uvježbavanje metoda slušanja, učimo slušati, učimo razgovarati

Organizacija: Učionica, stolice složene u krug, stolovi u skupine po 4 ili 6

VRIJEME: 45 - 50 minuta

PRIBOR: Listići, olovke, Dječji memorandum za svakog/u sudionika/cu, kartice sa riječima osjećaja

UVODNA AKTIVNOST: 5 minuta

Svi roditelji sjede u krugu. Nakon pozdrava najavimo današnju temu. Rad započinjemo igrom tako da učitelj/ica započne svojim primjerom rečenicu: Ja sam Sanja, volim govoriti o školi. Slijedeći/a roditelj/ica u krugu ponovi ono što je rekao/la učitelj/ica i završava rečenicu Sanja voli govoriti o školi, a ja sam Melika i volim govoriti o kuhanju.... Potom ide naredni/a roditelj/ica i tako dok se svi ne izredaju.

1. AKTIVNOST: ŠTO JE KOMUNIKACIJA? (10 minuta)

Podijelimo roditelje na skupine po četiri osobe i damo im radni listić S UPUTAMA te objasnimo da ćemo u skupinama napisati ČINKVINU ili petostih na temu KOMUNIKACIJA.

LISTIĆ:

1. RED: (Imenica) KOMUNIKACIJA
2. RED: (Opis teme u dvije riječi - dva pridjeva)
3. RED: (Tri riječi koje opisuju radnju)
4. RED: (Četiri riječi koje izražavaju osjećaje u vezi s temom)
5. RED: (Jedna riječ koja ponovo sažima bit teme)

Kada roditelji završe, svaka skupina čita svoj petostih sa listića.

2. AKTIVNOST: MINI LEKCIJA (10 minuta)

Komunikacija roditelja i djece se najvećim dijelom odvija pomoću govora i slušanja. Pri govornom komuniciranju, osim samih riječi, postoje još tri komponente koje će utjecati na to kako će drugi razumjeti našu poruku:

- a) Naš glas (ton, boja, brzina govora, glasnoća, izgovor, pauze)
PRIMJER: Zamolimo četiri roditelja da dođu i izvuku ceduljicu s rečenicom koju moraju glasno izgovoriti pred drugima:
"Ja sam tata/mama" - veselo, tužno, ljutito, uplašeno
Ostali roditelji pokušavaju odgonetnuti osjećaje koje su prepoznali.

- b) Korištenje tijela (naše neverbalno, mimika i gestikulacija). Zamolimo jednog/u roditelja/icu da nam pomogne tijelom pokazati što da činimo. Pokretom pokazujemo: ustanite, sjednite, dođi ovamo, tišina!
- c) Okolina gdje se komunikacija odvija.

3. AKTIVNOST: AKTIVNO SLUŠANJE (10 minuta)

Da bismo mogli dobro komunicirati moramo znati aktivno slušati sugovornika/cu. Podijelimo roditelje na parove razbrajanjem i zadajemo im zadatak.

Prvi par govori 2 minute o svom djetetu, drugi par ima zadatak gledati sugovornika/cu u oči, povremeno klimnuti glavom, postaviti pitanja, ne prekidati.

Nakon 2 minute, drugi par govori o svom djetetu slijedeće 2 minute, dok sugovornik/ca ima zadatak zijevati, upadati u riječ, gledati na sat, okretati glavu u stranu, pretjerano klimati glavom.

Nakon aktivnosti zamolimo roditelje odnosno prvi par da kažu kako su se osjećali kad su govorili o svom djetetu i što su uočili? Zatim drugi par daje osvrt na svoj govor i kako su se oni osjećali? Što im je smetalo?

Zaključujemo što je važno za aktivno slušanje.

- » Odlučite da ćete slušati i usmjerite pozornost na sugovornika/cu
- » Gledajte osobu u oči
- » Postavljajte pitanja
- » Parafrazirajte (Vi kažete da, ako sam dobro razumio/la...)
- » Nemojte previše govoriti
- » Nemojte prekidati
- » Naučite šutjeti
- » Izbjegavajte ometajuće pokrete

4. AKTIVNOST: VERBALNA I NEVERBALNA KOMUNIKACIJA (10 minuta)

PRIMJER: Zamislimo sljedeću situaciju. Otac umoran dolazi kući nakon posla i devetogodišnja Tea mu, sva sretna što ga vidi, dotrči u zagrljaj. Otac joj izmigolji iz zagrljaja, rastreseno je potapša po glavi, istovremeno joj govoreći: “Ej zlato, drago mi je što te vidim”. Tea je pomalo zbunjena, istovremeno osjeća da je otac ne želi zagrliti i da nije baš najsretniji što je vidi, ali govori joj suprotno. Budući da je Tea dijete, teško je zamisliti da će znati što je točno zbunjuje u cijeloj priči, a i ako shvati, teško da će svoju zbunjenost reći ocu jasno i glasno.

Očeva odgovornost je da se zapita što je Tea zapravo čula? Kako je to razumjela? Na što sam je svojim neverbalnim ponašanjem usmjerio? Koliko sam bio iskren prema njoj?

Iskrena komunikacija s nekim znači da su naše misli, osjećaji, djela i riječi koje idu van usuglašeni. Tein otac bi bio iskren da je rekao: “Tea, jako sam umoran, imao sam težak dan na poslu. Vidim da si sretna što me vidiš i da bi se rado družila sa mnom, samo te molim pola sata da se najedem i vratim snagu. Pa idemo u šetnju nakon

toga da mi ispričaš kako si provela dan, a i ja tebi. Može?” Raskorak između verbalnih i neverbalnih poruka dovodi do dvostrukih poruka.

Zapamtimo: Razgovor nije samo sadržaj koji izgovaramo. Razgovoru pripada i sve ono što ostaje neizgovoreno za vrijeme razgovora (kontakta). Dijete to dobro razumije.

Kako djeca slušaju? Zapamte sve što ste izgovorili i to onda reproduciraju u najnezgodnijem trenutku:

PRIMJER: Krava?!

Ima raznih krava

Tako ima jedna krava

Što uvijek dođe kad imamo goste

Da traži nešto od mame

Roditelji ne moraju uvijek biti spremni i raspoloženi za razgovor sa svojom djecom. Ono što ipak moraju činiti ukoliko žele jasnu i nemanipulativnu komunikaciju koja će njegovati zdrave odnose unutar obitelji jest da se ponašaju sukladno samome sebi. To bi značilo da vježbaju biti svjesni svojih trenutnih potreba, želja i osjećaja i da ih izravno i jasno izraze drugima. Roditelji često puta iako vole svoju djecu i dobronamjerni su, svojoj djeci:

ZAPOVIJEDAJU

“Smjesta pokupi te stvari i pospremi sobu!”

UPOZORAVAJU

“Jesam li ti govorila da ćeš dobiti jedinicu, no ti mene uopće ne slušaš!”

PROPOVIJEDAJU

“Kad sam ja išao/la u školu, morao/la sam do 8 sati ići u krevet.”

DAJU GOTOVE SAVJETE

Savjeti u kojima roditelj/ica govori gotova rješenja i odgovore, razvijaju ovisno dijete koje smatra da je gubitak vremena da samo smišlja rješenja, a ako savjet ne “upali” ono ionako nije odgovorno!

KRITIZIRAJU I OKRIVLJAVAJU

“Ti si u krivu, nemaš pojma!”

KRIVO RAZUVJERAVAJU

“Nije to ništa, svi imaju takve probleme.”

ISPITUJU

Ispitivanje je vrlo neugodno, dijete se osjeća napadnutim i zbunjenim pa se brani.

ODBIJAJU

“Nemoj ponovno o tome, sada nemam vremena.”

ISMIJAVAJU

“Pametnjakoviću/ko, ovako se samo kreten/ka ponaša, glupane/glupačo jedan/a!”

Gdje početi ako želimo poboljšati komunikaciju s djetetom?

Za početak je potrebno iskreno preispitati vlastite reakcije jer roditelji su primarni uzori od kojih djeca uče. Svako dijete je slika roditelja.

KOMUNIKACIJA KAO OSNOV ODNOSA³⁷

Cilj radionice: Uvod u komunikaciju

Ukupno trajanje radionice: 90 minuta

1. AKTIVNOST: NEPRIJATNE PORUKE

Voditelji traže od sudionika da si daju vremena i skoncentriraju se na sebe, te da se sjetite komunikacije/razgovora koji im nije prijao. Nakon toga sudionici trebaju odabrati jednu situaciju kad su razgovarali s nekom osobom (to može biti netko od članova njihove obitelji, prijatelj/ica, partner/ica, kolega, slučajni/a prolaznik/ca...). Trebaju se sjetiti jednog karakterističnog iskaza te osobe koji ih je povrijedio. Doslovno trebaju zapisati taj iskaz/rečenicu. Nakon toga treba da napišu kako su oni na to odgovorili.

Sudionicima je potrebno objasniti da budu što iskreniji u pisanju iskaza i odgovora.

Nakon toga slijedi kategoriziranje neprijatnih poruka:

Prezentirati listu kategorija neprijatnih poruka:

Naredba/Dijagnoza/Osuda/Kritika/Etiketiranje/Interpretacija/Prijetnja

- » Sudionici čitaju neprijatne poruke koje su primili i svrstavaju ih u kategorije
- » Razmjena ide u krugu: U koju kategoriju su svrstali svoju poruku?

Materijal: Listovi papira, olovke, lista kategorija primanja i davanja poruka

Važno je da svi pronađu u kojoj su kategoriji. Ukoliko su u dvojbi, pomoć mogu tražiti od skupine.

Kategoriziranje reakcija:

Sudionici, svatko za sebe, pročitaju svoj odgovor na negativnu poruku i pronalaze se na listi reakcija.

Nakon čitanja odgovora, voditelj/ica radionice postavlja pitanje: "Što najčešće radimo kad nam netko uputi negativnu poruku?"

LISTA KATEGORIJA

1. PREVEDEMO PORUKU i vidimo je kao izraz nezadovoljenih potreba našeg/e sugovornika/ce.
2. UZVRAĆAMO ISTOM MJEROM jer smo je primili kao napad.
3. POVLAČIMO SE jer smo nezadovoljni.
4. PRIHVATAMO negativnu poruku i OSUĐUJEMO SAMI SEBE.

Slijedi razmjena u krugu – u koju kategoriju su sudionici svrstali svoju reakciju na negativnu poruku. Tko želi može pročitati svoj iskaz, pojasniti osjećaj i kako sada gleda na to.

IZVOR: "Projekt MPPI – Radionice i letak"

Dostupno na:

http://udrugaignra.hr/wp-content/uploads/2011/03/MPPI_radionice_i_letak-opisi-radionica.pdf

.....

³⁷ Radionica preuzeta iz publikacije: „Projekt MPPI – Radionice i letak“

Dostupno na:

http://udrugaignra.hr/wp-content/uploads/2011/03/MPPI_radionice_i_letak-opisi-radionica.pdf

KOMUNIKACIJSKE VJEŠTINE³⁸

Ciljevi:

- » Poboljšanje uspostave kontakata
- » Uočavanje važnosti slušanja i uvježbavanje aktivnog slušanja
- » Promicanje komunikacije u timu

Metode rada: Praktični rad, usmeno izlaganje, diskusija

Oblici rada: Frontalni, skupni, rad u parovima

Materijal za radionicu: Papiri, olovke, flomasteri

Vrijeme trajanja: od 75 do 90 minuta

1. AKTIVNOST: UVOD U RADIONICU 1 (15 minuta)

Upoznavanje sa ciljevima i planom rada

2. AKTIVNOST: GLAVNI DIO (45 minuta)

Samoprocjena komunikacijskih vještina

3. AKTIVNOST: ZAVRŠNI DIO (15 minuta)

Razmisli - razmijeni. Zaključci, procjena i dogovor za sljedeću radionicu

4. AKTIVNOST: UVOD U RADIONICU (15 minuta)

Sve moje aktivnosti (Ciljevi, plan rada)

5. AKTIVNOSTI: GLAVNI DIO (70 minuta)

- a) Zajedničko - različito
- b) Zašto slušati?
- c) Kako slušati?

6. AKTIVNOSTI: ZAVRŠNI DIO (15 minuta)

Zaključci, procjena i dogovor za sljedeću radionicu

Cilj: Upoznavanje sudionika radionice

Vrijeme: Šest minuta za upoznavanje + jedna minuta po osobi (predstavljanje)

Sudionici se razvrstavaju u parove, tako da za svoj par biraju nepoznatu osobu.

Za međusobno upoznavanje su potrebne tri minute (npr. odgovori na pitanja – gdje živim, što volim raditi, što ne volim...). Poslije tri minute sudionici mijenjaju uloge. Poslije šest minuta parovi se vraćaju u krug i svaki/a sudionik/ca predstavlja onog/u

.....

³⁸ Radionica je preuzeta iz publikacije: "Priručnik za rad vijeća roditelja", Udruga Naša djeca

Dostupno na:

<http://www.nasadjeca.org/attachments/article/14/Prirucnik%20za%20rad%20Vijeca%20roditelja.pdf>

drugog/u (iz para). Podatke koje su čuli od sugovornika/ce govore u prvome licu, naprimjer, par Ivan i Sanja.

(Sanja: “Zovem se Ivan i idem u drugi razred gimnazije...”)

Pitanja voditelja/ice:

Je li netko/a promijenio/la informaciju?

Zašto ju je promijenio/la?

Što sve nedostaje u odnosu na prvobitnu poruku?

Sve moje aktivnosti

Cilj: Međusobno upoznavanje članova skupine, upoznavanje različitih interesa sudionika

Vrijeme: 15 minuta

Voditelj/ica formira skupine. Svaki/a član/ica skupine upoznaje ostale članove s onim što ga/ju interesira. Na hamer papir svaka skupina piše imena svojih članova i uz svako ime navodi iskazane pojedinačne interese. Ispisani papiri se lijepu na zidove učionice.

Skupine se kreću prostorijom i komentiraju ono što je napisano.

Pitanja voditelja/ice:

Koje ste interese imali, a niste ih razvijali?

Čemu sada dajete prednost?

Čime biste se još voljeli baviti?

Zajedničko - različito

Cilj: Uzajamno upoznavanje sličnosti i različitosti članova skupine i razvijanje povezanosti.

Vrijeme: 20 minuta

Članovi jedne skupine tijekom razgovora otkrivaju što im je zajedničko, a po čemu se razlikuju svako ponaosob. Na panou je nacrtan krug u koji upisuju što im je zajedničko, a uz svako ime člana skupine, uz rub kruga se navodi po čemu se ta osoba razlikuje od ostalih.

Panoe treba zalijepiti na zid.

Skupine obilaze učionicu komentirajući ono što je napisano na papirima.

Pitanja voditelja/ice:

Poznajemo li se sada bolje?

Što vas je iznenadilo prilikom čitanja onoga što je napisano na papirima?

Biste li voljeli još nešto saznati o drugim učesnicima u skupini?

Voditelj/ica napomene da kriteriji zajedničko – različito omogućavaju i dobru suradnju, ako se prije početka rada u skupini upoznamo s njima.

Razmisli i razmijeni

Cilj: Poboljšavati vještine govora i slušanja

Vrijeme: 15 minuta

Sudionici sjede u krugu. Voditelj/ica kaže da sljedeću minutu razmisle o odgovorima na pitanje: dok ste u prethodnoj vježbi razgovarali o onome što imate zajedničko i po čemu se razlikujete od drugih članova skupine, kada ste se bolje osjećali – dok ste govorili? Ili dok ste slušali?

Svaki/a sudionik/ca objašnjava onom/j drugom/j, s kojim radi u paru, svoj odgovor. Poslije dvije minute mijenjaju uloge.

Poslije četiri minute vraćaju se u skupinu i razmjenjuju iskustva.

Pitanja voditelja/ice:

Kako se osjećate dok govorite?

Kako sebe doživljavate kao slušatelja/icu?

Zašto slušati?

Cilj: Poboljšati vještinu aktivnog slušanja

Vrijeme: 20 minuta

Sudionici sjede u krugu. Voditelj/ica kaže da svatko zapiše dva razloga zbog kojih je važno slušati.

U sljedećem koraku sudionici trebaju – u paru – razmijeniti odgovore, navodeći četiri razloga zašto je važno slušati.

Parovi se vraćaju u krug i zajedno na papiru zapisuju sve argumente. Važno je da se papir postavi na vidno mjesto u prostoriji.

Pitanja voditelja/ice:

Jeste li, radeći u paru, navodili slične razloge zbog kojih je važno slušati?

Što ste novo otkrili o važnosti slušanja?

Kako slušati?

Cilj: Upoznavanje s načinima slušanja

Vrijeme: 30 minuta

Voditelj/ica čita priču po odlomcima. Priča mora biti podijeljena na logične dijelove. Voditelj/ica upoznaje učesnike s načinom čitanja priče. Poslije svakog odlomka voditelj/ica traži da učesnici pokušaju predočiti, vizuelizirati ono što su čuli (kako zamišljaju, kakav kraj zamišljaju, vide li oči glavnog lika, kako lik izgleda, itd).

Voditelj/ica kaže sudionicima da poslije prvog odlomka u tablicu Predviđanja (1. Prilog) kratko navedu što misle da će se dogoditi i razloge zašto tako misle, tj. kojim dokazima raspolažu.

Voditelj/ica, zatim, čita sljedeći odlomak i ponovno postavlja sudionicima isti zadatak. Provjeravaju svoja predviđanja u trećem dijelu tablice (što se zaista dogodilo).

Na temelju sadržaja, koji dalje slušaju, sudionici predviđaju tijekom događaja u bajci, pripovijetci, priči.

Voditelj/ica ih vodi do kraja priče na isti način, služeći se tablicom Predviđanja.

Pitanja voditelja/ice:

Jeste li griješili u predviđanju tijeka radnje?

Zašto?

Kada ste pogodili tijek događaja?

Što je ometalo vaše predviđanje?

Samoprocjena komunikacijskih vještina

Cilj: Ustvrditi stanje poznavanja i ovladavanja pojedinim komunikacijskim vještinama

Vrijeme: 45 minuta

Voditelj/ica treba podijeliti sudionicima upitnik Samoprocjena komunikacijskih vještina

(2. Prilog). Kada ispune Upitnik, sudionici se trebaju podijeliti u skupine od po četiri i razmijeniti iskustva, a onda izvještavati o ustvrđenom stanju vlastitih komunikacijskih vještina te koji su problemi i mogućnosti napredovanja.

Na razini velike skupine razvija se rasprava o tomu što treba mijenjati, a što razvijati i jačati.

U raspravi se nastoje ustanoviti potrebe i mogućnosti rada na promicanju komunikacijskih vještina. Potiču se iskrenost, briga za druge i uopće kreativnost.

IZVOR: “Priručnik za rad vijeća roditelja”, Udruga Naša djeca

Dostupno na:

<http://www.nasadjece.org/attachments/article/14/Prirucnik%20za%20rad%20Vijeca%20roditelja.pdf>

1. PRILOG

Tabela: Predviđanja

Što misliš da će se dogoditi?	Kakvim dokazima raspolažeš?	Što se zaista dogodilo?

2. PRILOG

UPITNIK: **Samprocjena komunikacijskih vještina**

1. Kakav ste slušatelj/ica?
2. Imate li dojam da vas dobro razumiju kad nešto objašnjavate?
3. Kako često i u kojim situacijama, ostajete bez riječi?
4. Uspijevate li održati ravnotežu između onoga što i koliko govorite vi i vaši sugovornici?
5. Što činite, mislite i osjećate kada je sugovornik/ca agresivan/a?
6. Što činite, mislite i osjećate kada sugovornik/ca uporno šuti?
7. Što činite, mislite i osjećate kada sugovornik/ca uporno i jako plače?
8. Koje ljude niste u stanju slušati?
9. Kako se osjećate, što mislite i radite kada sugovornik/ca ne prestaje govoriti?

10. Kako se osjećate, što mislite i činite kada sugovornik/ca govori o svemu, samo ne o problemu?
11. Što vas kod sugovornika/ce nervira i kako s tim izlazite na kraj?
12. U kojoj ulozi se bolje osjećate – onoga/one koji/a vodi razgovor ili onog/e koji/a odgovara?
13. Koja je vaša poštapalica i gesta?
14. Na kojoj ste udaljenosti, obično, od sugovornika/ce?
15. Koji položaj tijela zauzimate tijekom razgovora?

PR BUDI
P KRENI
PR MIJENI

Ljubav i vrijeme provedeno
s roditeljima ne mogu zamijeniti
skupocjeni telefoni i patike.

Autor: Neven Misaljević

NAJČEŠĆI OBLICI NASILJA UNUTAR I OKO ŠKOLE

Privedile: Amra Delić, Nermina Kravić, Monja Šuta-Hibert i Mario Hibert

RODNO UTEMELJENO NASILJE

Rodno utemeljeno nasilje predstavlja bilo koji modalitet nasilja nad nekom osobom samo zbog njene/njegove pripadnosti određenome rodu. Provodi se uporabom tjelesne ili psihičke sile i uključuje: tjelesno i verbalno zlostavljanje, seksualni napad ili uznemiravanje, silovanje, incest, pedofiliju, kontrolu društvenih kontakata, manipulacije, ekonomsku i obrazovnu deprivaciju i druge oblike zlostavljanja.

Rodno utemeljeno nasilje je rasprostranjeno diljem svijeta i glavna je prepreka rodnoj jednakosti. Dosadašnja istraživanja pokazuju da su najčešće žrtve rodno utemeljenog nasilja pripadnice ženskog spola, a da su muškarci najčešći počinitelji. To proističe iz patrijarhalnog sustava vrijednosti koji karakterizira nejednak odnos društvene moći između žena i muškaraca, odnosno dominacija muškaraca nad ženama, čime se žene prisiljavaju da budu u podređenom položaju u odnosu na muškarca. Nasilje nad ženama svojevrstan je primjer zlouporabe moći jednog spola koja rezultira diskriminacijom.

Za rad na prevenciji rodno utemeljenog nasilja potrebno je, prije svega, istraživati i osvjestiti vlastite predrasude i rodne stereotipe.

Nasilje na osnovu spola i roda uključuje: nasilje u partnerskim vezama (partnersko nasilje), prisilno razdjevičenje, seksualno zlostavljanje u djetinjstvu (pedofilija, incest), silovanje i seksualne napade, trgovinu ljudima, seksualno nasilje/zlostavljanje/torturu u ratu, genitalnu mutilaciju žena, ubojstvo iz časti i smrt zbog miraza (npr. mladih žena koje su ubijene ili prisiljene na suicid pod stalnim pritiskom i torturom muževa s ciljem iznuđivanja većeg miraza - materijalnog dobra).

NAJČEŠĆI OBLICI RODNO UTEMELJENOG NASILJA

Partnersko nasilje predstavlja svaki oblik ponašanja u intimnoj ili emocionalnoj vezi koje uzrokuje fizičku, psihološku ili seksualnu povredu onih koji su u vezi ili braku, a uključuje i nasilje nad i među bivšim supružnicima ili partnerima.

Tjelesno nasilje se izražava kao guranje, šamaranje, štipanje, šutanje, zadavanje boksaerskih udaraca, napadi oružjem, čuvanje/držanje i/ili vezivanje (kontrola kretanja), ostavljanje žrtve na opasnome mjestu te odbijanje pomoći kada je osoba bolesna ili povrijeđena.

Psihičko nasilje uključuje prijetnju povređivanjem, fizičku i društvenu izolaciju, ekstremnu ljubomoru i posesivnost, deprivaciju, zastrašivanje, degradaciju i ponižavanje, stalno kritiziranje i vrijeđanje, lažne optužbe i okrivljavanje za sve, ignoriranje i/ili ismijavanje, laganje, neispunjavanje obećanja i narušavanje povjerenja te brzu vožnju i izlaganje drugim vidovima zastrašivanja.

Seksualno nasilje obuhvata sljedeće modalitete nasilja: prisiljavanje na seksualni odnos bez pristanka osobe ili kada osoba nije potpuno svjesna ili nije upitana ili se plaši da kaže ne, tjelesno povređivanje u tijeku seksualne aktivnosti i/ili povređivanje genitalija, primoravanje na seksualni odnos bez zaštite od trudnoće ili seksualno-prenosivih bolesti, kritiziranje ili nazivanje pogrđnim imenima u tijeku seksualne aktivnosti.

Rodno utemeljeno vršnjačko nasilje definira se kao “čin seksualnog, tjelesnog ili psihičkog nasilja nad djecom unutar i oko škole, zbog stereotipa i uloga ili normi koje im se pripisuju ili se od njih očekuju po osnovu njihovog spolnog ili rodnog identiteta.”³⁹ Također, ono “uključuje različite elemente agresivnog ponašanja, kao što su: tjelesno (guranje, udaranje, šutanje), verbalno ili psihičko zlostavljanje ili zastrašivanje s ciljem izazivanja straha, uznemirenosti ili povređivanja žrtve; neravnotežu moći (psihičke ili fizičke) između žrtve i počinitelja/ice (jače dijete ili djeca zlostavljaju slabije dijete ili djecu) i ponavljanje ovih incidenata među istom djecom kroz duži vremensko razdoblje”⁴⁰ Tu spada i uporaba pogrđnih imena, ogovaranje, upućivanje prijetnji, provociranje, oduzimanje osobnih stvari te odbacivanje ili isključivanje iz aktivnosti slabijeg djeteta (ili djece) od strane jačih. Seksualno uznemiravanje ili tzv. “zadirivanje” ili insinacije, dodirivanje bez pristanka ili seksualni napadi, seksualne usluge u zamjenu za dobre ocjene ili plaćanje školarine, zavođenje ili seksualno uznemiravanje učenika od strane nastavnog osoblja. Toleriranje ili poticanje muške dominacije ili agresivnosti u školskoj sredini također predstavljaju modalitete rodno utemeljenog nasilja unutar i oko škole. U skorije vrijeme sve učestaliji su i homofobno zlostavljanje, vršnjačko nasilje utemeljeno na stvarnoj ili zamišljenoj seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu drugoga/e i zlostavljanje putem interneta.

Posljedice rodno utemeljenog nasilja

Posljedice rodno utemeljenog nasilja mogu se javiti na tjelesnom, seksualnom i reproduktivnom planu te psihičkom i ponašajnom (bihevioralnom) planu. Nasilje može imati i fatalan ishod (rezultirati smrću). Obzirom na financijske resurse koje

39 WHO, Department of Reproductive Health and Research, London School of Hygiene and Tropical Medicine, South African Medical Research Council, Global and regional estimates of violence against women: Prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence, 2013. http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/85239/1/9789241564625_eng.pdf?ua=1 (20.10.2017)

40 Ttofi, M., Farrington, D. Effectiveness of school-based programs to reduce bullying: a systematic and meta-analytic review <http://njbullying.org/documents/ttofifarrington2011.pdf> (19.10.2017)

zahtijeva liječenje posljedica nasilja može se reći da nasilje, kao širi društveni problem, ima i ekonomske posljedice. Negativan je utjecaj rodno utemeljenog nasilja i na djecu, kako zbog mogućnosti “učenja po modelu” kada je nasilje prisutno u obitelji (“nasilje rađa nasilje”), tako i zbog mogućnosti intergeneracijskog prenosa traume nastale kao posljedica kućnog ili obiteljskog nasilja.

PREGLED KLJUČNIH POJMOVA

SPOL – biološke karakteristike ljudske vrste na osnovu kojih se određuje muški ili ženski spol. Iste su u cijelom svijetu što znači da djeca muškog i ženskog spola u Africi, Bosni i Hercegovini i Kanadi imaju iste biološke karakteristike. Dakle, na osnovu bioloških karakteristika kao što su hormoni, tjelesna građa i reproduktivni organi, ljudska bića dijelimo na muški i ženski spol.

ROD – je koncept koji se odnosi na očekivana, nametnuta ili usvojena društvena ponašanja muškaraca i žena, koja su određena kulturom, tradicijom, religijom, vremenom i dr. Ovaj koncept određuje međusobne odnose muškaraca i žena, njihove odgovornosti, mogućnosti i ulogu u društvu. U svakodnevnom govoru koristi se u istom značenju kao spol, ali se u znanosti ova riječ koristi da bi označila društvene razlike, kao što je rodni identitet.

RODNA RAVNOPRAVNOST – podrazumijeva ravnopravnost muškog i ženskog roda u pravima, odgovornostima i mogućnostima. Rodna ravnopravnost ne promovira jednakost muškarca i žene, jer oni nisu jednaki, već uvažava njihove posebnosti kao dva različita spola, ali traži ravnopravan tretman u pravima, obvezama i mogućnostima oba roda u svim segmentima društva.

RODNE ULOGE – šablon ponašanja (zbir karakteristika, načina ponašanja, stavova, aktivnosti, normi, obveza i očekivanja) koje nameće društvo i postavlja zahtjeve prema osobama obzirom na spol. Na osnovu toga nam se određuju ekonomske uloge, zaposlenje, profesija, kućni poslovi i vrsta zabave.

RODNI STEREOTIPI – termin koji se odnosi na uobičajena stanovišta vezana za muški, odnosno ženski rod. Riječ je o generaliziranim uvjerenjima o “tipično” ženskim ili muškim karakteristikama žena ili muškaraca.

RODNE PREDRASUDE – predstavljaju određenu izjavu ili ponašanje utemeljeno na stereotipima o odvojenim ulogama namijenjenim muškarcima i ženama, dječacima i djevojčicama. U pitanju je najčešće negativan društveni stav koji se temelji na pogrešnoj generalizaciji i vrednovanju, a ne na stvarnom iskustvu.

RODNA DISKRIMINACIJA – namjerno negativno postupanje te isključivanje, ograničavanje ili iskorištavanje osobe na temelju njene pripadnosti rodnoj skupini.

Rodnu diskriminaciju dijelimo na:

1. **Neposrednu** – podrazumijeva nepovoljan tretman osobe ili skupine, npr. odluka poslodavca da pri raspoređivanju zaposlenika i zaposlenica rasporedi žene na blagajne jer na tom radnom mjestu mušterije preferiraju žene zbog njihovog uslužnog karaktera.
2. **Posrednu** – podrazumijeva primjenu tzv. “neutralnih” propisa ili mjera s negativnim učinkom za diskriminirane skupine, npr. neprodužavanje ugovora na određeno vrijeme tijekom trudnoće ili korištenja porodijskog odsustva.
3. **Sustavnu** – podrazumijeva društvene i kulturalne vrijednosti i norme (javne politike).

SEKSIZAM – diskriminiranje ili segregiranje osobe suprotnog spola (najčešće ženskog). Temelji se na spolnim predrasudama (stavovima o različitim sposobnostima osoba koje su određene njihovim biološkim spolom).

HOMOFBIJA/BIFBIJA – iracionalan strah, mržnja, predrasude ili diskriminacija prema osobama koje jesu ili za koje se pretpostavlja da su homo/biseksualne orijentacije.

HETEROSEKSIZAM – stav da je heteroseksualnost jedina validna seksualna orijentacija. Heteroseksizam se često ispoljava u formi ignoriranja lezbijki, gejeva i transrodnih osoba.

SURADNJA ŠKOLE I RODITELJA U RJEŠAVANJU PROBLEMA RODNO UTEMELJENOG NASILJA

Rodno utemeljeno nasilje događa se na različitim mjestima unutar i oko škole: u učionicama, prostorijama za nastavno osoblje, toaletu, športskim salama, svlačionicama, na školskim hodnicima, u dvorištu, te na putu do i od škole. Može biti izravno i neizravno i tu postoje određene razlike. U literaturi se navodi da su dječaci češće aktivni počinitelji vršnjačkog nasilja i da to čine na izravni način, npr. guranjem i udaranjem, dok djevojčice više koriste neizravne načine zlostavljanja, npr. ogovaranje, isključivanje drugih i sl. (Fekkers, Pijpers i Verloove Van-Horick, 2005). No, ova podjela prema spolu mogla bi biti posljedica i rodni stereotipa prema kojima su djevojčice manje sklone eksplicitnom agresivnom ponašanju.

Obzirom da se najčešće radi o skrivenoj pojavi koju karakterizira šutnja svih aktera, ključnu ulogu u prepoznavanju vršnjačkog i rodno utemeljenog nasilja unutar i oko škole imaju roditelji i nastavno osoblje. Svako odstupanje od uobičajenog ponašanja djeteta, u formi povlačenja ili pojačane agresivnosti, iziskuje potrebu za otvorenim razgovorom, a ponekad i stručnom pomoći.

Svi segmenti školske zajednice moraju zajednički raditi i surađivati u rješavanju i sprječavanju problema rodno utemeljenog nasilja unutar i oko škole, uključujući i problem vršnjačkog nasilja. Suradnjom nastavnog i administrativnog osoblja, roditelja i učenika, svaka škola može procijeniti prisustvo i izraženost problema rodno utemeljenog i vršnjačkog nasilja u svojoj sredini (putem anonimnih anketa) te prilagoditi pristup prevenciji svojim potrebama. Prije toga, nužno je da roditelji prihvate i pripreme se za partnersku ulogu u tom procesu. Veoma je važno pomoći roditeljima da razumiju da je rodno utemeljeno i vršnjačko nasilje unutar i oko škole problem svih – a ne samo djece koja su žrtve zlostavljanja – i da škola mora biti dio rješenja. Jedan od načina da se započne ova praksa jeste upoznavanje roditelja sa politikom, odnosno Protokolom postupanja u slučajevima vršnjačkog nasilja u školi, bilo putem konferencije za roditelje, učenike i nastavnike bilo na roditeljskim sastancima. Svaki/a roditelj/ica trebao/la bi imati po jedan primjerak ovog sporazuma, kao i vodič za roditelje sa smjernicama za prijavljivanje vršnjačkog nasilja i zlostavljanja u školi, kao i načinima na koje će škola odgovoriti na prijavu o nasilju.

Za roditelje koji su manje upućeni u ovu problematiku – putem obrazovnih programa – potrebno je osigurati optimalnu razinu znanja i razumijevanja osnovnih koncepata o rodu, spolu, rodnoj jednakosti i rodno utemeljenom nasilju, omogućiti razumijevanje vršnjačkog nasilja kao modaliteta rodno utemeljenog nasilja unutar i oko škole,

upoznati ih sa postojećim pravnim okvirom koji adresira problem ove vrste nasilja, osigurati da kao sudionici edukacije steknu solidno razumijevanje osnovnih principa koji zabranjuju vršnjačko i druge oblike nasilja te implikacije ovih principa na ponašanje djece, roditelja, nastavnog i administrativnog osoblja u školama. Također, nužno je osigurati da roditelji prepoznaju i identificiraju potencijalne ranjivosti svoje djece za vršnjačko nasilje u okviru školskih programa prevencije ili multisektorskih programa, kako bi mogli predlagati i konkretne strategije prevencije i odgovora, tj. reakcije na specifične ranjivosti.

Rodne razlike često se smatraju “prirodnim” i koriste u svrhu negiranja ili ignoriranja problema nasilja utemeljenog na spolu i rodnoj nejednakosti. U nekim kulturama i etničkim skupinama to predstavlja faktor rizika za izloženost rodno utemeljenom nasilju, kako djece tako i odraslih. Stoga je potreban kontinuirani rad na podizanju svijesti nastavnog i administrativnog osoblja, učenika i roditelja o prisutnosti problema rodno utemeljenog i vršnjačkog nasilja unutar i oko škole, uz provođenje edukacije o različitim oblicima i postupanju u slučajevima nasilja, uključujući i obvezu prijavljivanja nasilja sukladno važećim zakonskim propisima i protokolima. Pri tome ne treba zanemariti činjenicu da edukacija i rasprave na temu nasilja mogu biti emocionalno i osobno obojene, imajući u vidu da su mnogi ljudi imali ili imaju osobno iskustvo nasilja i zlostavljanja ili je, pak, netko njima blizak trpio i/ili još uvijek trpi nasilje. U slučaju da se netko od roditelja tijekom edukacije o rodno utemeljenom nasilju jako uznemiri, potrebno je osmisliti plan djelovanja i u takvim slučajevima (npr. nakratko prekinuti razgovor i uputiti osobu u odgovorajuću ustanovu ili organizaciju u kojoj može dobiti stručnu pomoć i potporu). Jako je važno da edukator/ica potakne i osnaži osjećaj poštovanja za sve sudionike edukacije, da ima razvijenu sposobnost aktivnog slušanja i da osigura sigurno mjesto za razgovor/raspravu i refleksije.

Nasilje, kao društveni fenomen, ima korijene u rodnoj nejednakosti. Patrijarhalna kultura koju karakterizira dominacija muškarca i rigidna hijerarhija prema autoritetu (moći) i dobi, društveni je mehanizam koji se često koristi kako bi se opravdala uporaba nasilja nad “slabijima”, najčešće ženama i djecom. Stoga je veoma važno inkorporirati rodnu perspektivu u aktivnosti i programe koji imaju za cilj efikasnu prevenciju i adekvatan odgovor na vršnjačko nasilje, kao jednu od formi rodno utemeljenog nasilja unutar i oko škole.

PRIJEDLOG RADIONICE ZA RAD NASTAVNIKA S RODITELJIMA

ROD

1. Uvod i otvaranje radioničkih vježbi na temu “Rod”

1.1. Pregled dnevnih cljeva

Voditelj/ica radionice treba sudionicima pojasniti ciljeve edukativne sesije i odgovoriti na pitanja koja bi sudionici mogli imati.

Ciljevi učenja u ovoj sesiji su:

- » Produbiti razumijevanje razlike između spola i roda
- » Osvijestiti pretpostavke i očekivanja sudionika muškog i ženskog ponašanja

1.2. Sudionici se pozovu da podijele svoje strahove i očekivanja od radionice

- » Svaki/a sudionik/ca se zamoli da napiše, na dva zasebna samoljepljiva papirića (stick-it), jedno očekivanje i jedan strah u svezi sa radionicom.
- » Sudionici zatim postave papiriće na ploču ili flip-chart u pročelju prostorije, a jedan/a član/ica skupine se zamoli da sve naglas pročita.
- » Potom slijedi opća rasprava koja bi trebala sažeti strahove, brige i područja za koja sudionici izraze da im treba više znanja.

1.3. Vježba “Probijanje leda”

Vježba 1.3. Igra imena: Značenje naših imena

Vrijeme: 30 minuta

- Ciljevi**
- » Međusobno upoznavanje sudionika
 - » Uspostaviti atmosferu povjerenja i uzajamnog poštovanja
 - » Izvući različitosti osobnog i kulturološkog porijekla sudionika

- Materijal**
- » Flip-chart, samoljepljivi papirići (stick-it), olovke

- Metoda**
(25 min.)
1. Koristiti flip-chart na stalku ili podu. Zamoliti sudionike da na flip-chartu napišu svoje ime i objasne značenje svog imena i asocijacije koje imaju u svezi sa svojim imenom ili njegovo značenje. Voditelj/ica treba da se uključi u igru sa svojim imenom.

Ime može biti ili puno ime i prezime ili ime kojim sudionik/ca želi da ga/ju zovu tijekom radionice. Imajte u vidu i kulturološke implikacije datih imena, koje mogu reflektirati klasne, etničke ili druge razlike.

2. Tijekom kratke rasprave identificirati rodne specifičnosti imena, koje osobito upućuju na rodno-utemeljene asocijacije o značenju i porijeklu imena.

**Napomene za
facilitatora/icu****(15 min.)**

U većini kultura ženska imena se razlikuju od muških. Čak i tamo gdje se imena isto pišu, obično se to (isto) muško i žensko ime drugačije izgovara (npr. Bahrija). Često se značenju imena pridaje veliki značaj. Na primjer, na jednoj radionici sa ženama u Keniji, svaka žena objasnila je značenje svoga imena i zašto, tj. po čemu je dobila ime. Neka imena odnosila su se na to što je majka radila sve do rođenja djeteta, neka su se odnosila na uloge žene ili ženske poslove ili na njihov odnos/vezanost sa nekim od muških rođaka.

Potrebno je, tijekom rasprave, naglasiti da se imena daju sukladno i da njihova značenja često reflektiraju društveno prihvatljive uloge i očekivanja. Na primjer, ženska imena će češće imati značenja poput "ljubaznost", "nježni cvijet", "nježna" ili "poslušna/pokorna", dok će muška imena više je vjerojatno imati značenja "veliki ratnik" ili "hrabar i snažan" ili "veliki dar" ili "vođa". Ovo je značajna rasprava jer ima za cilj da naglasi da se još od trenutka rođenja naš identitet, kao i očekivanja od ponašanja, počinju oblikovati na osnovu spola.

Izvor

UNICEF Training of Trainers on Gender-Based Violence/Varijacija The Oxfam Training Manual, Oxfam UK & Ireland 1994.

2. Uvod u "Rod": Kako gledati svijet kroz prizmu "Roda"**Vježba 2.1: Igra "Rod":** Razlikovanje spola i roda**Vrijeme:** 40 minuta**Radni list:** Igra "Rod"**Cilj**

» Postići razumijevanje razlike između spola i roda

Materijali

» Papir, olovka

Metoda**(5 min.)**

1. Pitajte članove skupine razumiju li razliku između spola i roda.
2. Brzo i jednostavno objasnite razliku (npr. spol je biološka datost, dok je rod društveni konstrukt).
3. Podijelite sudionike u u male skupine i svakoj skupini podijelite radni list Igra "Rod".

(15 min.)

4. Zamolite ih da u svojim skupinama pročitaju jednu po jednu tvrdnju i da međusobno raspravljaju u skupini misle li da se određena tvrdnja odnosi na spol ili rod, upisujući "R" za one tvrdnje za koje misle da se odnose na rod i "S" za tvrdnje za koje misle da se odnose na spol. Ako postoji nesuglasnost ili nesigurnost unutar skupine oko pojedinih tvrdnji, neka to naznače.
5. Pročitajte odgovore naglas i raspravite o tome sa cijelom skupinom.

Točni odgovori:

- a) Žene rađaju djecu, muškarci ne. (S)
- b) Djevojčice su slabe, dječaci su jaki. (R)
- c) U Indiji, žene koje rade u oblasti poljoprivrede zarađuju 40-60% plate muškarca. (R)
- d) Žene mogu dojiti, muškarci mogu hraniti bebu na flašicu. (S)
- e) Većina građevinskih radnika u Bosni i Hercegovini su muškarci. (R)
- f) U Starom Egiptu muškarci su ostajali kod kuće i tkali. Žene su vodile obiteljske poslove. Žene su naslijeđivale imovinu, a muškarci nisu. (R)
- g) Glas muškarca mijenja se u pubertetu, glas žene ne. (S)
- h) U jednom istraživanju provedenom unutar 224 različite kulturne zajednice, bilo je 5 zajednica u kojima su muškarci oni koji uvijek kuhaju, a 36 zajednica u kojima su žene radile sve poslove pri izgradnji kuće. (R)
- i) Prema podacima UN-a, žene obavljaju 67% svjetskog rada, a ipak za to dobijaju samo 10% svjetskog prihoda. (R)

(20 min.)**Usredotočiti se na ova pitanja i ključne ideje:**

- a. Je li vas ijedna od ovih tvrdnji iznenadila?
- b. Upućuju li tvrdnje na to da je rod urođen ili naučen?
- c. Rodne uloge se razlikuju u različitim društvenim zajednicama, kulturama i razdobljima povijesti.
- d. Dob, rasa i društvena klasa također su značajni čimbenici koji određuju naše rodne uloge.
- e. Žene u različitim zemljama različito doživljavaju moć i ugnjetavanje (opresiju).

Napomene za voditelja/icu radionice

Ova aktivnost se provodi sa sudionicima koji vrlo malo znaju ili ne znaju ništa o konceptu roda, ili koji osjećaju da je potrebno da se vrte na osnove znanja o rodu da bi bili sigurni u vlastito razumijevanje ovog koncepta.

Prilagodba: Druga mogućnost je da sudionici slušaju dok voditelj/ica radionice čita jednu po jednu tvrdnju i zapisuju na papir slovo "R" za one tvrdnje za koje misle da se odnose na rod i "S" za one tvrdnje za koje misle da se odnose na spol. Voditelj/ica radionice zatim podijeli radni list za igru "Rod", čita naglas odgovore sudionika i nastavlja dalje sa raspravom.

Izvor

Varijacija Class, Gender and Race Inequality and the Media in an International Context. Focus for Change, 1992 u: The Oxfam Gender Training Manual, Oxfam UK & Ireland

Radni list: IGRA “ROD”

- a) Žene rađaju djecu, muškarci ne.
- b) Djevojčice su slabe, dječaci su jaki.
- c) U Indiji, žene koje rade u oblasti poljoprivrede zarađuju 40-60% plate muškarca.
- d) Žene mogu dojiti, muškarci mogu hraniti bebu na flašicu.
- e) Većina građevinskih radnika u Bosni i Hercegovini su muškarci.
- f) U Starom Egiptu muškarci su ostajali kod kuće i tkali. Žene su vodile obiteljske poslove. Žene su naslijeđivale imovinu, a muškarci nisu.
- g) Glas muškarca mijenja se u pubertetu, glas žene ne.
- h) U jednom istraživanju provedenom unutar 224 različite kulturne zajednice, bilo je 5 zajednica u kojima su muškarci oni koji uvijek kuhaju, a 36 zajednica u kojima su žene radile sve poslove pri izgradnji kuće.
- i) Prema podacima UN-a, žene obavljaju 67% svjetskog rada, a ipak za to dobijaju samo 10% svjetskog prihoda.

Vježba 2.2: Propitivanje rodnih stereotipa i pretpostavki

Vježba 2.1: “Žena treba... Žena ne treba... Muškarac treba... Muškarac ne treba...”

Vrijeme: 30 minuta

Cilj » Izvući pretpostavke i očekivanja participanata od muškog i ženskog ponašanja i demonstrirati da su i muškarci i žene odgovorni za stvaranje rodnih uloga i stereotipa.

Materijali » Flip-chart, olovke

Metoda

- 1) Postavite 4 flip-chart papira na pod i na svakom napišite po jedan od ovih naslova: a) “Žene trebaju” b) “Žene ne trebaju” c) “Muškarci trebaju” i d) “Muškarci ne trebaju”
- 2) Podijelite sudionike u četiri skupine i dajte svakoj skupini jedan od flip-chart papira, sa po jednim od ovih naslova. Zamolite ih da napišu sve što su ikada čuli iz bilo kojeg izvora u svezi sa njihovim naslovom. Zatim neka svaka skupina naglas pročita ono što su napisali ispod svog naslova.
- 3) Diskutirajte u skupini spiskove upoređujući što žene/muškarci trebaju ili ne trebaju. Razgovarajte o tome kako to izgleda kad imamo tako mnogo pravila, pretpostavki, stereotipa i kontradiktornosti koji određuju kako ćemo se ponašati kao muškarci ili žene. Raspravite o tome što participanti misle o ovim porukama. Kako se ove ideje stvaraju i održavaju u određenom društvu ili zajednici?

Izvor *Institute for Development Studies, Gender Workshop, Brighton, UK, Oktobar 2001.*

3. Propitivanje rodno utemeljenog nasilja: Uzroci i posljedice

Vježba 3.1: Stablo rodno utemeljenog nasilja: Uzroci i posljedice

Vrijeme: 2 sata

- Ciljevi**
- » Identificirati više oblika rodno utemeljenog nasilja
 - » Razumjeti uzroke i posljedice rodno utemeljenog nasilja
 - » Prepoznati da je rodna nejednakost korijen/temeljni uzrok rodno utemeljenog nasilja

Materijal » Flip-chart, olovke

- 1. korak**
Oblici rodno utemeljenog nasilja
- 1) Pitati sudionike što mislimo kad kažemo “rodno utemeljeno nasilje”? Objasniti da je rodno utemeljeno nasilje bilo koji oblik nasilja koji se provodi nad osobom (muškarcem ili ženom) po osnovu pripadnosti određenom spolu ili rodu uporaba fizičke, psihičke i/ili druge sile (tjelesno, psihičko, seksualno ili ekonomsko nasilje), a uključuje i prijetnju silom.
 - 2) Zamoliti participante da identificiraju neke oblike rodno utemeljenog nasilja. Na flip-chartu nacrtajte obično stablo – koristite za to samo gornje 2/3 flip-chart papira, a donju trećinu ostavite za faktore/uzroke koji doprinose rodno utemeljenom nasilju i koji će se kasnije unositi. Sukladno tomu kako sudionici identificiraju različite oblike rodno utemeljenog nasilja voditelj/ica radionice upisuje svaki primjer na trupu stabla.

Napomene za voditelja/icu radionice Neki oblici rodno utemeljenog nasilja koji bi trebali da se identificiraju:

Kućno nasilje, tjelesne povrede, emocionalno zlostavljanje, seksualni napad, silovanje ili pokušano silovanje, seksualno uznemiravanje, pedofilija, incest, pritvor, ograničenja ili restrikcije slobode kretanja, trgovina ljudima, manipulacije u kući, na radnom mjestu ili u školi, prostitucija, pornografija, štetne tradicionalne prakse i običaji (npr. obrezivanje žena), zlostavljanje u svezi s mirazom, kažnjavanje usmjereno na žene koje se suprotstavljaju kulturološkim normama, uskraćivanje obrazovanja/školovanja, uskraćivanje hrane i odijevanja ženama/djevojčicama zbog njihovog spola.

Podstaknite sve ideje i primjere. Osigurajte da su obuhvaćeni svi oblici rodno utemeljenog nasilja. Također, važno je objasniti da i muškarci i dječaci mogu biti meta seksualnih napada, obično od strane drugog muškarca/skupine muškaraca, ali da su žene i djevojčice neproporcionalno pogođene tim problemom.

Sumirati i izvući zaključke:

- » Naglasiti da iako nasilje ima više različitih oblika, temeljni uzrok je rodna nejednakost.
- » Naglasiti da iako se kultura često koristi da bi se opravdala uporaba nasilja prema ženama, pravo na život bez nasilja je osnovno/temeljno i univerzalno pravo svake osobe.
- » Naglasiti da otvoreno/očigledno nasilje ne mora uvijek biti prisutno. Prijetnje i prisiljavanje također su oblici nasilja.

2. korak

Posljedice

(30 min.)

- 1) Objasniti da posljedice rodno utemeljenog nasilja mogu biti podijeljene na četiri oblasti ili sustava:
 - a) Zdravstveni
 - b) Emocionalni, društveni i psihosocijalni
 - c) Zakonski/pravosudni sustav
 - d) Zajednica i tjelesna sigurnost
- 2) Podijeliti sudionike u 4 skupine od kojih će svaka predstavljati jedan od navedenih sektora i zamoliti ih da u skupinama urade sljedeće:
 - a) Pregledati svaki od oblika nasilja navedenih u 1. koraku
 - b) Nabrojati i raspraviti posljedice odnosno ishode rodno utemeljenog nasilja, svaka skupina iz svog sektora/ domena. Uključiti individualne posljedice kod žrtava, ali i ishode, odnosno posljedice koje to nasilje ostavlja na druge – zajednicu, obitelj, vladu, itd.
 - c) Pripremiti na flip-chart papiru spisak posljedica (svaka skupina zasebno)
 - » Kako koja skupina naglas čita spisak, tako voditelj/ica radionice upisuje primjere na vrhu stabla, crtajući grane.

3. korak

Uzroci i faktori koji doprinose nasilju

Pitati skupinu da identificira uzroke i faktore koji doprinose rodno utemeljenom nasilju. Koristiti za to donju trećinu papira ispod stabla, upisivati uzroke i faktore koji doprinose nasilju onako kako ih sudionici navode, a zatim sve podijelite sa skupinom (iščitati).

**Napomene za
voditelja/icu
radionice****Neke posljedice rodno utemeljenog nasilja:****Zdravstvene:**

Individualne posljedice po žrtvu:

- » Tjelesne povrede, kronična bol, depresija i emocionalne smetnje; onesposobljenja ili smrt; neželjena trudnoća, nesigurni abortusi, infekcije, različita tjelesna oboljenja i tjelesne smetnje, itd.

Utjecaj na širu zajednicu:

- » Problem se rješava u okviru zdravstvenog sustava

Emocionalne/psihološke:

Individualne posljedice na žrtvu:

- » Emocionalne smetnje uključujući strah, ljutnju, bijes, ponekad i mržnju prema sebi. Sram, nesigurnost, gubitak sposobnosti funkcioniranja ili obavljanja aktivnosti svakodnevnog života. Depresivnost, osjećanje izolacije. Problemi sa spavanjem i poremećaji ishrane. Mentalna oboljenja, osjećanje bespomoćnosti ili suicidalnost. Ogovaranje i kritiziranje žrtve, okrivljavanje žrtve, izopćenje i dr.

Utjecaj nasilja na širu zajednicu:

- » Skup problem koji dovodi do iscrpljivanja društvenih resursa: obitelji, susjeda, prijatelja, škole, lokalnih vođa (u zajednici), službi društvene skrbi, itd. Žrtva nije u stanju da daje doprinos zajednici niti da vodi brigu o djeci, nije u stanju ni da radi i zaradi. Ako počinitelj/ica nije zatvoren/a ili uhićen/a, to šalje snažnu poruku – da je takvo ponašanje prihvatljivo što vodi daljnjim incidentima nasilja.

Pravni/pravosudni sustav:

- » Nedostatan pristup pravnom sustavu, nedostatak znanja o postojećim zakonskim propisima/pravnom lijeku, zbrka u vezi s najadekvatnijim kanaliziranjem problema (npr. krivično, tradicionalno, itd.) Žrtve izbjegavaju prijaviti nasilje zbog stigme. Ovdje je najveći teret na policijskim/sudskim resursima koji su već preopterećeni. Nedostatak osjetljivosti sudaca za probleme nasilja.

Sigurnost, fizičko okruženje/zajednica

- » Žrtva se osjeća nesigurnom, ugroženom, preplašenom. Klima straha i nesigurnosti utječe na žensku slobodu i percepciju osobne sigurnosti. Nedostatno žensko sudjelovanje u životu zajednice. Strah od odlaska u školu ili na posao.

Neki od potencijalnih uzroka/doprinosećih faktora koje treba naglasiti:

Rodna nejednakost, neravnoteža moći između muškaraca i žena. Muški stavovi omalovažavanja i nepoštovanja prema ženama, uključujući i nepoštivanje ljudskih prava žena i djevojčica. Neupitne pretpostavke o adekvatnom muškom i ženskom ponašanju. Želja za moći i kontrolom. Politički motivi, uključujući oružje rata kako bi se ulio strah i postigli moć/kontrola. Tradicionalne tenzije, svađe. Kolaps tradicionalnog društva i obiteljske potpore. Kulturne i tradicionalne prakse, vjerska ubjeđenja. Siromaštvo. Uporaba alkohola/droga. Dosada, nedostatak servisa, aktivnosti i programa. Gubitak muške moći odnosno uloge u obitelji i zajednici, vraćanje ili potvrđivanje moći. Pravni/pravosudni sustav – zakoni prećutno opraštaju nasilje nad ženama i djevojčicama, nedostatnost zakona kojima se procesuiraju slučajevi rodno utemeljenog nasilja. Nekažnjivost počinitelja.

Napomene za voditelja/icu radionice

Što treba naglasiti prilikom sumiranja rada:

- » Rodno utemeljeno nasilje je bilo koji oblik nasilja koji se provodi nad osobom zbog njene pripadnosti određenom spolu ili rodu uporabom psihičke, fizičke ili ekonomske sile (uključujući i samu prijetnju silom) i ima svoje korijene u rodnoj nejednakosti. Zato je jako važno inkorporirati rodnu perspektivu u aktivnosti i programe koji imaju za cilj efikasnu prevenciju i adekvatan odgovor i na nasilje među mladima, uključujući i prevenciju vršnjačkog nasilja.
- » Rodno utemeljeno nasilje ostavlja dalekosežne posljedice, kako na žrtvu tako i na čitavu zajednicu. Strategije odgovora, tj. intervencije na različite oblike rodno utemeljenog nasilja moraju imati holistički i multisektorski pristup, uključujući i sektor obrazovanja.
- » Veliki je obim faktora koji doprinose rodno utemeljenom nasilju, ali rodna nejednakost igra glavnu ulogu u svim oblicima nasilja. Zbog toga, strategije prevencije moraju obuhvatiti čitav niz kontribuirajućih faktora, sustavno adresirajući rodnu nejednakost na svim razinama.

Izvor

Varijacija Class, Gender and Race Inequality and the Media in an International Context. Focus for Change, 1992 u: The Oxfam Gender Training Manual: Oxfam UK & Ireland

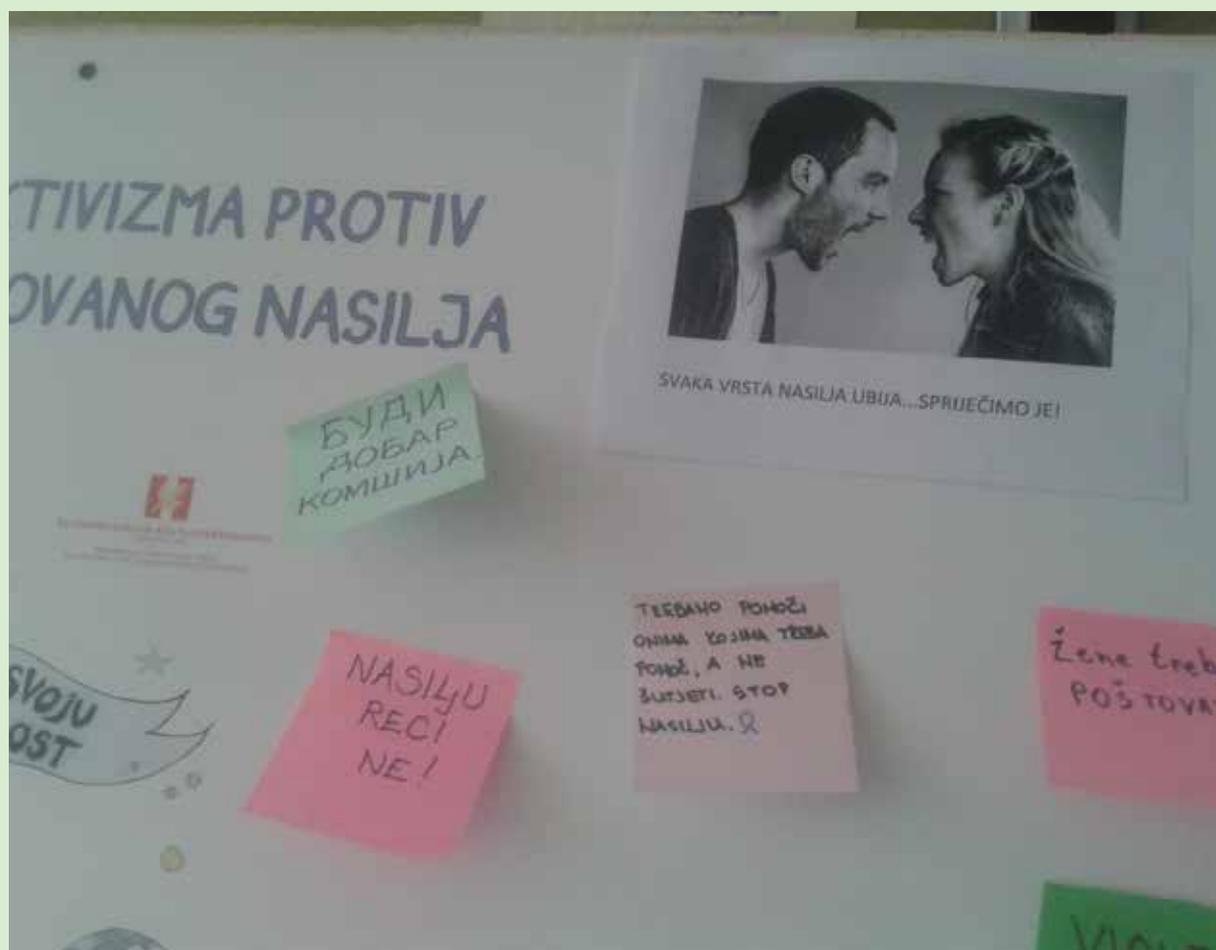
VRŠNJAČKO NASILJE U ŠKOLI

Vršnjačko nasilje je naziv za događanja u širem okviru škole u kojima pojedini učenici, ili još češće skupina učenika, izvodi trajno nasilje nad svojim/om vršnjakom/injom ili mlađim djetetom. Nasilje može biti fizičke, seksualne, psihičke, socijalne ili materijalne prirode.

Proganjano dijete je žrtva ponavljajućih ili dugotrajnih negativnih postupaka od strane drugih učenika. Radi se o ponašanju kojim drugi namjerno prouzrokuju ili nastoje prouzrokovati djetetu bol, tjelesne neugode, emotivnu, socijalnu, moralnu ili materijalnu štetu.

OBLICI NASILJA MEĐU DJECOM U ŠKOLI

- » Često dijete doživljava **fizičko nasilje**. Guraju ga/ju, štipaju, tuku ili se progonitelji služe drugim okrutnim ili sadističkim načinima mučenja.
- » Proganjanje i maltretiranje može se izraziti **verbalnim porukama**. To mogu biti prijetnje, izrugivanje, ponižavanje, klevetanje, intrigiranje. Proganjanje i nasilje se mogu iskazivati i bez riječi ili tjelesnog kontakta, naprimjer **mimikom ismijavanja ili vulgarnim gestama**.
- » Značajan, bolan i mučan oblik proganjanja je **isključivanje djeteta iz grupnih aktivnosti** (naprimjer iz igre, sportskih aktivnosti, drugih oblika druženja) i sprečavanje djeteta da u školi radi ono što želi.

TKO SU ŽRTVE?

Žrtve su, uglavnom, djeca koja se češće osjećaju ugrožena i u običnim životnim okolnostima, ona sa više tjeskobe ili plašljiva. Često je njihova slika o sebi slaba. Neka djeca su poslušna i pasivna. Neka svoju nemoć očito pokazuju i proganjačima je jasno da se ne mogu odupirati.

Proganjano dijete je često manje samostalno i u obitelji jako zaštićeno. Mnogi roditelji pretjerano štite dijete, pošto osjete koliko je osjetljivo, ranjivo i time povećavaju djetetovu nesnalažljivost i nesposobnost samozaštite. U većini primjera radi se o kombinaciji jednog i drugog – osobina karaktera i obiteljskih utjecaja.

Druga skupina žrtava podrazumijeva djecu koja na neki način nehotimično provociraju nasilje drugih. Među njima su nezrela, hiperkinetična i agresivna djeca.

Među progonjenom djecom mogu biti i djeca koja se **razlikuju** po izgledu ili etničkoj pripadnosti, to mogu biti novopridošla djeca, naprimjer djeca izbjeglice ili drugi migranti. Mogućim pojavama vršnjačkog proganjanja nastavnici moraju obraćati posebnu pažnju na teritorijama na kojima postoje etničke napetosti i gdje ima mnogo doseljenih lica, progonnika ili povratnika.

SPECIFIČNI SIMPTOMI:

- » Poremećaji sna, noćna mora
- » Žalost
- » Smetnje apetita
- » Slabiji školski uspjeh
- » Razmišljanja o samoubojstvu ili, čak, pokušaj samoubojstva
- » Dijete je strah da ide u školu i može razviti pravu školsku fobiju
- » Nekad je dijete strah puta u školu gdje očekuje da će biti napadnuto, služi se neobičnim i dugim putevima do škole ili želi da ga/ju roditelji prate u školu
- » Plaši se izleta i drugih školskih aktivnosti van razreda, u kojima je smanjena kontrola nastavnika
- » Vraća se iz škole potrgane ili uprljane odjeće i uništenog školskog pribora, često mu nestane kakav predmet
- » Neobično često moli roditelje za novce, često ih "gubi". Nekada krade roditeljima novce ili vrijedne predmete da bi moglo podmiriti nasilnike
- » Često se vraća kući s modricama i drugim manjim tjelesnim povredama
- » Vršnjaci ga/ju ne posjećuju i socijalno je izolirano
- » Neće govoriti o tome što mu/joj se događa ili daje neubjedljiva objašnjenja.

Ukoliko postoje sumnje da je učenik/ca žrtva zastrašivanja i nasilničkog ponašanja u školi potrebno je da se:

- » Djetetu omogući prilika da ga/ju se sasluša, tijekom razgovora ne prekida i uvjeri da ne snosi krivicu za eventualno nasilje koje trpi te da je učinilo pravu stvar rekavši svoju priču

- » Dijete potakne na druženje s postojećim prijateljima u školi i na putu do škole
- » Eventualni znakovi i simptomi zastrašivanja ne zanemaruju već da se ODMAH reagira
- » Eventualni problemi ne taje
- » Okupe roditelji radi konstruktivnog razgovora o eventualnom problemu i načinu njegova suzbijanja
- » Po potrebi dogovori pratnja za dijete ukoliko se nasilničko ponašanje događa na putu prema školi
- » Roditeljima predloži da se dijete uključi na tečaj samoobrane ukoliko se procjeni da bi to moglo pomoći njegovu samopouzdanju i osjećaju sigurnosti
- » U postojeće Protokole bilježe svi incidenti i o tome obavijeste nadležne službe i profesionalci

KO SU POČINITELJI NASILJA

Proganjači su najčešće:

- » Djeca agresivnijeg ponašanja
- » Djeca koja imaju pozitivne stavove prema nasilju i nasilnom ponašanju
- » Djeca koja ne dolaze nužno iz disfunkcionalnih obitelji. Također treba imati na umu da agresivno ponašanje kod većine proganjača nije nužno posljedica frustracija, školskog ili socijalnog neuspjeha
- » Snažni dječaci ili dominantne i govorljive djevojčice
- » Djeca koja imaju srazmjerno dobar socijalni položaj u razrednoj zajednici i bar nekoliko djece ih poštuje. Njima se nerijetko dive, mnogi ih poštuju radi njihove socijalne moći, a drugi ih se pak boje. Njihova uloga nasilnika im često donosi financijske koristi, bilo da od potencijalnih žrtava iznuđuju novce ili interesantne predmete, bilo da ih vršnjaci “časte” kako bi im se umilili i izbjegli proganjanje
- » Skupina djece koja dijele vlastiti dogovoreni sustav vrijednosti prema kojem su agresivno ponašanje i proganjanje junačka djela, zabavni i cijenjeni oblici ponašanja. Skupina djece koja dijeli ovakav ili sličan vrijedonosni sistem ujedno dijeli određenu vrstu kolektivne odgovornosti u proganjanju što smanjuje lični osjećaj odgovornosti i strah od mogućih posljedica. Naime, članovi ovakvih skupina se uzajamno podupiru i u pravilu redovno izbjegavaju bilo kakvo djelovanje u ulozi pojedinaca.

U slučaju da nastavnici sumnjaju da neki/a učenik/ca postupa nasilnički prema ostaloj djeci ili pojedincu u školi, važno je odmah potražiti pomoć, prije nego dođe do većih obrazovnih, socijalnih, emocionalnih i zakonskih teškoća. Potrebno je razgovarati s djetetom i roditeljima te ih uputiti da potraže pomoć od nadležnog/e ravnatelja/ice škole, školskog/e pedagoga/ice, psihologa/inje, pedijatra/ice, defektologa/inje ili psihijatra/ice.

U procesu razgovora i rada važno je roditeljima dati do znanja da je:

- » Potrebno da cijela obitelj bude pozitivan primjer jedni drugima
- » Nedopustivo da dijete svjedoči nasilničkom ponašanju kod kuće
- » Potrebno pokazati interes za društveni život djeteta
- » Potrebna intenzivna suradnja i komunikacija sa školskim nastavnicima, ravnateljem/icom, pedagogom/icom...
- » Potrebno poticati i razvijati u kontinuitetu komunikacijske sprege s djetetom

Preporuke za zaposlenike škole u radu s djecom

- » Očekivanja osoblja škole o ponašanju učenika u školi treba jasno izložiti u školskim pravilima ponašanja i svu djecu treba upoznati s tim pravilima
- » Djeci treba omogućiti da sudjeluju u pisanju pravila o ponašanju u školi jer će ih na taj način, participirajući, bolje razumjeti i poštovati
- » Povratna informacija uprave škole i način kako učitelj/ica ili nastavnik/ca upravlja razredom vrlo su važni u smanjenju nasilja među djecom
- » Ako na razini škole želimo raditi na smanjenju nasilja važno je da se uključe svi zaposleni
- » Važno je u čitavoj školi raditi na stvaranju klime koja će propagirati nultu toleranciju na nasilje
- » Znajući gdje se najčešće nasilje događa (razred, igralište...) možemo poduzeti adekvatne mjere i korake. Važno je voditi računa o tome da se omogućuju sigurna mjesta unutar i oko škole
- » Djeca u školi moraju znati kome se mogu obratiti za pomoć
- » U razredima u kojima razrednik/ca više radi s djecom pokazalo se da je manje nasilja
- » Svako dijete je na svoj način sudjelovalo u nekom obliku nasilja, bilo da se radi o napadaču, žrtvi, pomagačima, navijačima, promatračima ili onima koji su pokušali da ih brane i svi oni trebaju stručnu pomoć
- » O nasilju se mora govoriti na odgovarajući način
- » Važno je graditi otvoren odnos među učenicima i nastavnicima jer to umnogome smanjuje nasilje u školi
- » Dobri i kvalitetni odnosi doprinose smanjenju nasilja

Preporuke za zaposlenike škole u radu sa roditeljima

- » Potrebno je sinergijski raditi s učenicima, roditeljima i lokalnom zajednicom
- » Važno je razgovarati s roditeljima i upozoravati ih na zajedničku odgovornost oko pitanja nasilja među učenicima

- » Potrebno je uvijek iznova roditelje informirati da se pitanja nasilja u pravilu rješavaju zajedno sa razrednikom/com, pedagogom/injom i po mogućnosti roditeljima čija su djeca žrtve ili počinitelji nasilja
- » Iznimno je važno barem dva puta u tijeku školske godine održati tematski roditeljski sastanak ili radionicu s fokusom na uzroke nasilja koje se javlja u obitelji ili školi. Na taj način roditelji mogu steći bolji uvid u vlastito ponašanje i razumjeti važnost uloge koju ono ima u životu djeteta
- » Potrebno da školsko osoblje upozna sve roditelje s postojećim **protokolima o postupanju u slučaju nasilja u školi i zakonskim uporištima koja obvezuju zaposlenike škole i roditelje na međusobnu suradnju**

SURADNJA ŠKOLE I RODITELJA U RJEŠAVANJU PROBLEMA VRŠNJAČKOG NASILJA U ŠKOLI

Sprječavanje pojava nasilja gradi se prije svega na strategiji **smanjivanja faktora rizika i jačanja zaštitničkih faktora**.

ZAŠTITNIČKI FAKTORI U ŠKOLI

Zaštitnički faktori su najčešće suprotni faktorima rizika, ali mogu biti i posve drugačijih kvaliteta. Najvažniji su:

- » Dobar odnos učenika/ce sa učiteljem/icom
- » Dobar odnos sa školskim drugovima
- » Školska uspješnost
- » Uspješnost u barem nekom predmetu
- » Uspješnost u vannastavnim aktivnostima koje se izvode u okviru škole (npr. šport, kultura, prosocijalne djelatnosti)

DOBRA PSIHOSOCIJALNA KLIMA ŠKOLE JE OD OSOBITOG ZNAČAJA ZA PREVENCIJU NASILJA U ŠKOLAMA

- » Osiguravanje prijateljske, nagrađujuće i podržavajuće klime
- » Podržavanje suradnje i aktivnog učenja
- » Zabrana fizičkog kažnjavanja i nasilja
- » Netoleriranje bilo kojeg vida nasilnog ponašanja
- » Omogućavanje rekreacije i kreativnih aktivnosti
- » Povezivanje škole i obiteljskog života kroz uključivanje roditelja
- » Osiguravanje jednakih mogućnosti i ravnopravnog sudjelovanja u procesima odlučivanja kako za učitelje tako i za učenike
- » **Različiti metodi grupnog rada** u kojem se razvijaju emocionalna inteligencija, sposobnost rješavanja konflikata, menadžment ljutnje, socijalne i vještine rješavanja problema, vještine slušanja, asertivnost i moralni razvoj

- » Dobro školsko iskustvo djeluje kao protuteža lošim obiteljskim ili drugim iskustvima
- » Negativnim moralnim vrijednostima, koje prevladaju među mladima u kvartu u kojem dijete živi, škola može i treba suprostaviti pozitivne moralne vrijednosti.

SPECIFIČNI PRISTUPI U PROCESU PREVENCIJE VRŠNJAČKOG NASILJA

- » Informiranje i obučavanje školskih uposlenika o vršnjačkom nasilju. Temu nasilja je korisno ugraditi u različite psihosocijalne seminare za učitelje, kao i u nastavne programe na pedagoškim akademijama. To je dobar način informiranja koji otvara vrata prepoznavanju, spremnosti za razradu preventivnih strategija škole i adekvatnom reagiranju kada se nasilje pojavi
- » Jasni stavovi škole prema nasilnom ponašanju i dosljedna primjena postojećih zakonskih okvira i propisa
- » Uključivanje teme nasilja u školama u formalne (npr. materinski jezik, građanski odgoj, itd.) i neformalne sadržaje pedagoškog rada i različite vannastavne djelatnosti u okviru škole (šport, umjetničke djelatnosti, društvene djelatnosti, itd.)
- » Prepoznavanje i reagiranje na prve indikatore nasilnog ponašanja u školi
- » Priprema strategija odazivanja na identificirano nasilno ponašanje
- » Suradnja djece i mladih u razvoju preventivnih strategija u okviru škole
- » Pružanje adekvatne pomoći žrtvi
- » Odziv na specifične potrebe mladih sa nasilnim ponašanjem i ulaganje dodatnog napora za njihovu resocijalizaciju

- » Senzibilizacija i odgovornost ukupnog školskog kolektiva za sprječavanje nasilja i odaziv na nasilje
- » Suradnja sa roditeljima tijekom cijele školske godine
- » Suradnja sa centrima za socijalni rad, policijom i zdravstvenom službom kada je to potrebno
- » Suradnja sa civilnim društvom (volonteri, nevladne organizacije)

PRISTUPI SPRJEČAVANJA VRŠNJAČKOG NASILJA

- » **Situacijski:** Sprječavanje situacija koje potencijalno potiču na nasilno ponašanje (na primjer kontrola prostora video nadzorom ili prisustvom osobe zadužene za sigurnost)
- » **Represivni:** jasne sankcije i njihovo izvođenje
- » **Korektivni:** korekcija negativnog psihosocijalnog razvoja, utjecanje na faktore rizika i uvođenje zaštitnih faktora unutar škole
- » **Socijalni:** uticaj na šire socijalne okolnosti koje predstavljaju faktore rizika
- » **Integrativni modeli prevencije** uključuju sve nabrojene pristupe najučinkovitiji su

INTERVENCIJE NA RAZREDNOJ RAZINI

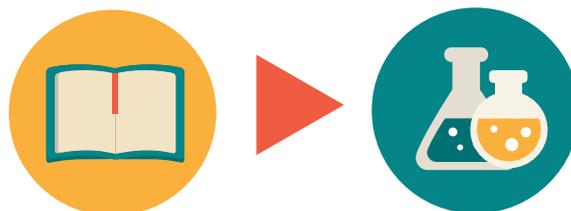
- » Jasna razredna pravila u pogledu ponašanja
- » Razgovori o vršnjačkom nasilju u okviru sastanka razredne zajednice
- » Tretiranje teme u okviru pojedinih predmeta, osobito literarnih tekstova
- » Stimuliranje suradnje u grupnom radu na pojedinim projektima
- » Prisutnost sadržaja u različitim djelatnostima kao što su športske aktivnosti ili izleti
- » Predstavljanje teme na roditeljskim sastancima

ZAŠTITNI FAKTORI UNUTAR ŠKOLE

- » Jasno postavljena i predstavljena pravila djeci i roditeljima u vezi sa međusobnim odnosima i ponašanjem i dosljedno izvođenje tih pravila od strane učitelja i školske uprave
- » Nastavnik/ca kao model korektnog ponašanja
- » Pošten i korektan odnos učitelja/ice prema učeniku/ci
- » Dobra psihosocijalna klima škole i razreda
- » Zainteresiranost škole i nastavnika za međusobne odnose učenika i spremnost da im se pomogne u izgrađivanju dobrih odnosa

17 NAČINA KAKO EDUCIRATI RODITELJE O VRŠNJAČKOM NASILJU U ŠKOLI (Michele Borba)⁴¹

1. Rana organizacija konferencija roditelji – nastavnici
2. Označavanje prostora upozorenjima (školskih učionica, hodnika, zidova, školskih glasila, mrežnih stranica, knjižnica, klubova, itd.)
3. Organiziranje sesija na mjestima okupljanja učenika (športski klubovi, muzički klubovi, pozorišta, itd.)
4. Radionice nakon škole
5. Poticaj djeci koja dovedu roditelje na organizirane događaje
6. Anketiranje roditelja i njihovo uključivanje u radionice i sesije
7. Organiziranje učionica u kojima će djeca učiti roditelje
8. Organiziranje sesija na kojima će roditelji i djeca zajedno raditi na osmišljavanju savjeta o nasilju
9. Napraviti podsjetnike/male postere (npr. magnete za hladnjak) i u školi ih podijeliti svim roditeljima
10. Organizirati webinare ili načiniti video prezentacije
11. Organizirati večeri filma s roditeljima i nastavnicima
12. Organizirati školska vijeća, zagovarati prikazivanje video radova na lokalnim TV stanicama, objaviti ih na web stranicama škole
13. Inicirati edukacije o prevenciji nasilja u lokalnoj zajednici (npr. sa knjižničarima i u knjižnicama organizirati promoviranje naslova o prevenciji nasilja)
14. Dati učenicima zadatke da istraže simptome nasilja i objave svoja istraživanja u školskim novinama ili na posterima
15. Organizirati vikend događaje o prevenciji nasilja (animirati mlade lidere, mlade političare, ali i vlasnike restorana, kafana, poslastičarnica, itd.)
16. Uspostaviti partnerstva sa lokalnim medijima
17. Organizirati jednom u mjesecu književne klubove u kojima roditelji u školi čitaju na temu nasilja

.....
 41 Borba, M. 17 Ways Schools Can Educate Parents About Bullying. <http://micheleborba.com/17-ways-schools-can-educate-parents-about-bullying/> (20.06.2017)

PRIJEDLOG RADIONICE ZA RAD NASTAVNIKA SA RODITELJIMA

VRŠNJAČKO NASILJE (BULLYING)

CILJEVI RADIONICE:

- » Upoznavanje sa pojmovima NASILJA, ZLOSTAVLJANJA, VRŠNJAČKOG NASILJA (BULLYING)
- » Razvoj svijesti o različitim poimanjima nasilja
- » Razvoj svijesti o vršnjačkom nasilju s ciljem prevencije
- » Shvatiti koliko su posljedice vršnjačkog zlostavljanja ozbiljne, kako za onoga/ onu koji/a ga trpi, tako i za one koji se nasiljem koriste
- » Prepoznati i usvojiti nenasilna pravila suočavanja sa maltretiranjem
- » Osposobiti roditelje da mogu posredovati u rješavanju vršnjačkog nasilja
- » Osvijetliti značaj ispravnog roditeljskog reagiranja kada je u pitanju vršnjačko nasilje
- » Osvijetliti vrijednosti roditeljskog odgoja i povezanosti istog sa prevencijom vršnjačkog nasilja

GLAVNA PITANJA O KOJIMA JE POTREBNO RAZGOVARATI TIJEKOM RADIONICE:

- » Nasilje – što je to?
- » Koje vrste nasilja postoje?
- » Definiranje pojma vršnjačkog nasilja?
- » Ko su nasilnici?
- » Koje emocije prepoznajemo kod ljudi?
- » Što raditi ako se nasilje dogodi (mehanizmi obrane)?
- » Kako postupiti u situaciji nasilja – koje mehanizme ili pravila suočavanja koristiti?
- » Što možemo učiniti u rješavanju ovog problema?

Materijal:

- » Flip-chart
- » Papiri i olovke
- » Tehnička oprema za video projekciju

UKUPNO VRIJEME RADIONICE: 85 minuta.

AKTIVNOST 1 (10 min.)

Igra: “Pronađi slovo koje nedostaje”

CILJ AKTIVNOSTI: Uvođenje roditelja u temu te motivacija za dalji rad

Na hamer papiru su ispisane riječi u kojima nedostaje po jedno slovo.

IZOLIRA-OST

-GRESIVNOST

-TRAH

KR-VNJA

-UTNJA

OSJ-ĆAJ

Roditelji imaju zadatak upisati slova koja nedostaju. Postepeno uočavaju riječ: **NASILJE**.

Tijekom aktivnosti voditelj/ica radionice motivira roditelje da svaki od navedenih pojmova veže za određene situacije i da ih prokomentira. Osobito je potrebno inzistirati na prepoznavanju emocija i otkrivanju njihove pozadine u datoj situaciji.

AKTIVNOST 2 (10 min.)

Igra: “Brainstorming”

CILJ AKTIVNOSTI: Saznati informacije i asocijacije koje roditelji imaju na temu NASILJA.

Na hamer papiru je napisana riječ **NASILJE**. Roditelji imaju zadatak da na tzv. stikerima ispišu asocijacije koje im se bude na pomenutu riječ i iste nalijepe ispod riječi **NASILJE**. Nakon toga voditelj/ica radionice iščitava ispisane asocijacije i moderira diskusiju u čijem je fokusu pojam **NASILJA**.

AKTIVNOST 3 (20 min.)**Medijska pedagogija**

CILJ AKTIVNOSTI: Otvaranje diskusije kroz različite medijske sadržaje

Gledanje nekog od priloga (nastavnički filmovi, dramski izrazi ili učenički filmovi) koji su producirani u sklopu obrazovnog programa Medijske pedagogije čiji su brojni video materijali slobodno dostupni na web stranici TPO Fondacije www.tpo.ba ili izravno na linku <http://www.tpo.ba/b/MedijskaP/170501%20MedPed.html>

Nakon prikazanih video priloga voditelj/ica radionice s roditeljima moderira diskusiju usredotočenu na sljedeća pitanja: koje su najčešće karakteristike žrtve i nasilnika/ce, gdje se najčešće događa nasilje, čije su odgovornosti, što učiniti u slučaju da svjedočimo nečijem nasilnom ponašanju, itd...

AKTIVNOST 4 (20 min.)

Teorijski aspekt na temu “Vršnjačkog nasilja”

Vršnjačko nasilje je naziv za događanja u širem okviru škole u kojima pojedini učenici, ili još češće skupina učenika, izvodi trajno nasilje nad svojim/om vršnjakom/injom ili mlađim djetetom. Nasilje može biti fizičke, seksualne, psihičke, socijalne ili materijalne prirode.

Proganjano dijete je žrtva ponavljajućih ili dugotrajnih negativnih postupaka od strane drugih učenika. Radi se o ponašanju kojim drugi namjerno prouzrokuju ili nastoje prouzrokovati djetetu bol, tjelesne neugode, emotivnu, socijalnu, moralnu ili materijalnu štetu.

CILJ AKTIVNOSTI: Upoznavanje roditelja sa osnovnim teorijskim aspektima vezanim za pojmove nasilja, diferencijaciju pojmova sukob – nasilje – zlostavljanje, mjesto, vrijeme događanja nasilja...

Voditelj/ica radionice predstavlja kratku prezentaciju i predavanje na temu “Vršnjačko nasilje u školi.”

AKTIVNOST 5 (20 min.)

Riješiti problem – priču

Cilj aktivnosti: Konkretizacija teorijskoga dijela uz praktičan pristup

KAKO BISTE ZAVRŠILI PRIČU I RIJEŠILI SLUČAJ?

Adi i Damir

U petom razredu u razred je došao/la novi/a učenik/ca. Razrednica je predstavila Adija. Priopćila je da dolazi iz susjedne škole i da je od danas novi učenik u razredu. Poželjela mu je da se ugodno osjeća u novoj školi.

Učenici su sa zanimanjem promatrali Adija. Bio je izuzetno krupan u odnosu na njih, ali je djelovao postićeno, crvenio se kao mak i brzo sjeo u klupu za kojom nije nitko sjedio. Nije prošao ni tjedan dana, a Adi je počeo doživljavati različite neugodnosti.

Damir, učenik iz istog razreda, stalno ga je zadirkirivao ističući njegov krupan izgled. Nazivao ga je pogrđnim imenima. Čak se premjestio u klupu iza Adijeve i na satovima bi ga neprestano bockao olovkom u leđa. Kada bi Adi reagirao i okrenuo se prema njemu nastavnici bi ga opominjali, a Damir se pravio naivan da ne zna o čemu se radi. Ovakvim reakcijama Damir je svjesno zabavljao razred pri čemu se većina učenika smijala, a nastavni sat bi krenuo u sasvim drugom tijeku. Damir je vremenom bivao sve bezobzirniji dok jednog dana nije na malom odmoru udario Adija koji se pred svim učenicima rasplakao.

TOK AKTIVNOSTI: Roditelji rade u skupinama. Svaka skupina dobiva po jedno pitanje na koje treba dati odgovor.

Pitanje za Skupinu 1

1. Je li u ovoj priči riječ o vršnjačkom nasilju? Ako da, koji oblik vršnjačkog nasilja je u pitanju?

Pitanje za Skupinu 2

2. Što mislite tko je sve odgovoran za situaciju u kojoj se Adi našao?

Pitanje za Skupinu 3

3. Opišite osobine i jednog i drugog dječaka.

Pitanje za Skupinu 4

4. Što biste, kao Adijev roditelj/ica, uradili u ovoj situaciji?

Pitanje za Skupinu 5

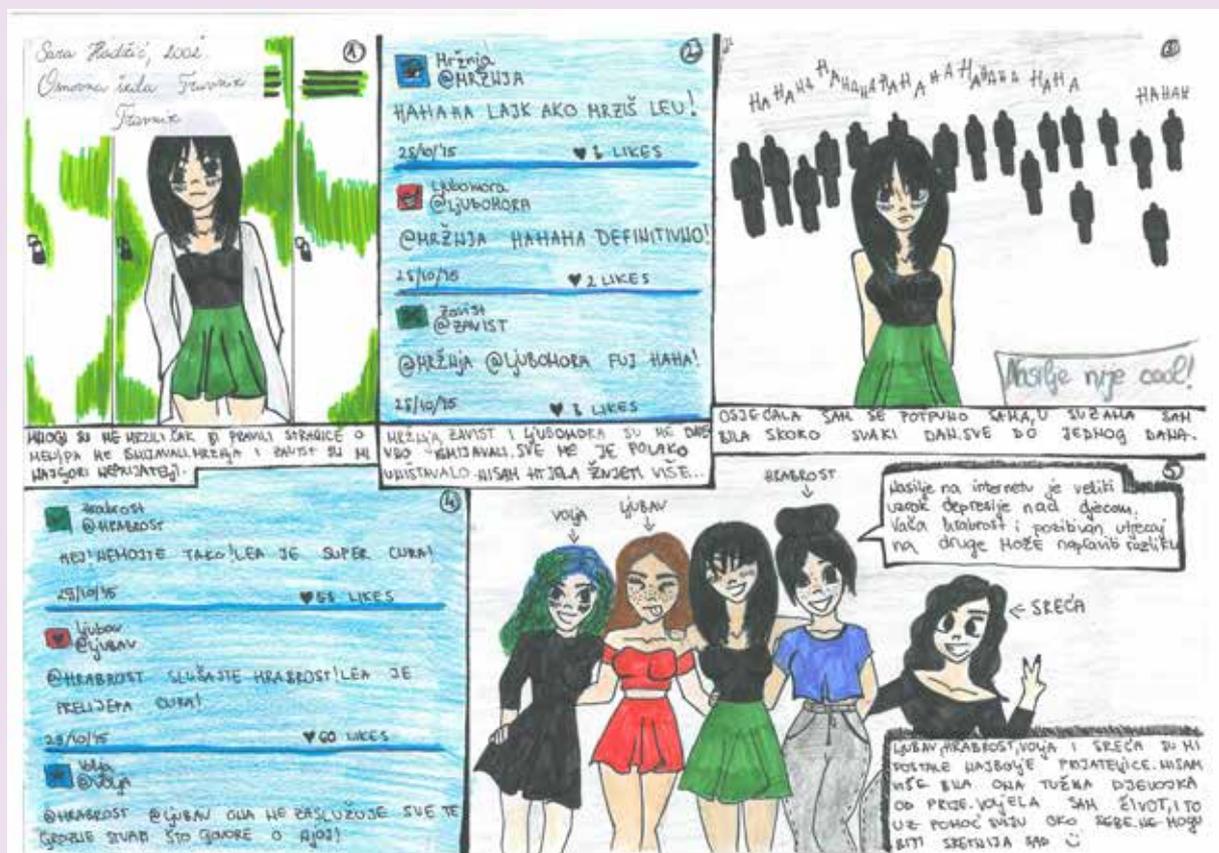
5. Što biste, kao Damirov roditelj/ica, uradili u ovoj situaciji?

AKTIVNOST 6 (5 min.)

Završni dio

Evaluacija radionice

Evaluacija može biti pismena ili usmena - ovisno o profilu i raspoloženju radne skupine. Važno je napomenuti da je bilo koji vid evaluacije nužan kako bi se pozitivno zaključio započeti razgovor i otvorile nove mogućnosti za nastavak suradnje sa roditeljima.

Sara Hadžić, OŠ Travnik, Travnik

ONLINE NASILJE MEĐU MLADIMA

KIDS ON PARADE⁴²

Razumijevanje problematike nasilja na internetu izravno je povezano sa preoblikovanjem koncepta privatnosti, točnije, nerazumijevanja značenja privatnosti generacije koju obično nazivaju digitalnim urođenicima (digital natives). Zaštita od nasilja na internetu prevashodno je uvjetovana razumijevanjem strukture novih medija a ne, kako se to uobičajava misliti, nastojanjima da se ono prevenira ili cenzuriranjem slobode izražavanja. Uporabom tzv. paketa roditeljske kontrole (parental control packages), kojima se nastoji ograničavati pristup mrežnim informacijama na internetu, kako tvrdi Cory Doctorow⁴³ (popularni SF autor, blogger, tehno-aktivista, bivši ravnatelj europskoga ogranka Electronic Frontier Foundation, novinar te pisac nagrađivanih romana za mlade "Mali Brat" i "Homeland"), djecu učimo da prihvataju nadziranje kao normalno i neproblematično te ističe kako bismo umjesto uhođenja djece trebali mnogo više pažnje posvetiti tome da ih naučimo kako da izbjegnju tzv. nevoljno otkrivanje (involuntary disclosure) da bi rasli sa sposobnošću da preispituju konzekvence vlastitih akcija umjesto da prihvataju (auto)cenzuru kao način odgovorne uporabe digitalne tehnologije. Stoga je od presudne važnosti obrazovanje korisnika o (sigurnom) načinu korištenja društvenog softvera a ne – kako roditelji i nastavnici najčešće žele čuti – ovladavanje tehnikama instaliranja filtera kako bi se izloženost djece različitim oblicima mrežnih prijetnji kontrolirala uporabom alata za blokiranje i prijavljivanje sadržaja. Ovakav obrat u mišljenju i zaštiti od nasilja na internetu izravno je povezan sa značajem sustavnog informacijskoga/medijskog opismenjavanja u školama.

KONCEPT OTVORENOSTI

Ako bismo pokušali biti krajnje precizni odnosno najjednostavnijim jezikom objasniti koncept otvorenosti koji čini sam "duh" interneta, onda bismo priču o strukturi novog medija (interneta) najprije trebali pozicionirati na plan njegove arhitekture. Naime, internet je prvi interaktivni (real-time) komunikacijski sustav koji omogućava izravnu razmjenu sadržaja (govora) u decentriranom, dehijerarhiziranom obliku (svako sa svakim, s kraja na kraj).

Za razliku od tradicionalnih medija (štampa, radio, televizija) odnosno tzv. masovnih medija čiji su sadržaji kreirani (uređeni, oblikovani i diseminirani) "odozgo", dakle iz pozicije autoriteta koji odlučuje kakva informacija će biti distribuirana u medijski prostor, novi mediji omogućavaju diseminaciju informacija "odozdo" budući da logika mrežne komunikacije dopušta svakom računalu povezanom na internet da bude tzv. izvor informacija. Dakle, ne postoji barijera ili filter koji u tehničkom smislu prevenira distribuciju korisnički generiranog mrežnog sadržaja.

.....
42 Naslov ovoga teksta je inspiriran naslovom popularne pjesme iz sredine devedesetih, rap metal banda Rage Against the Machine "Bulls on parade" koja je, kako stoji u rječniku urbanih pojmova (<http://www.urbandictionary.com/define.php?term=Bulls%20on%20parade>), metafora sjevernoameričkog slenga kojom se označava neposredna prisutnost policijske akcije koja traži obrambeni stav. Namjera je ovakvim naslovom upozoriti na problematiku neposredne prisutnosti suvremenih digitalnih tehnologija nadziranja i kontrole koje narušavaju privatnost te ih djeca ne prepoznaju drugačije do kao benigni instrument socijalizacije.

43 Doctorow, C. How to Talk to Your Children About Mass Surveillance. Locus Online <http://www.locusmag.com/Perspectives/2014/05/cory-doctorow-how-to-talk-to-your-children-about-mass-surveillance/> (2.5.2014)

Internet čine tri sloja: fizički, logički i sadržajni.

Fizički sloj čini infrastruktura povezivanja telefona i računala (telekomunikacijski operateri), **logički sloj** čine komunikacijski protokoli dizajnirani na način da omogućе tzv. neutralnu paketnu komutaciju (te je ova inovacija ključna odlika računalne komunikacije obzirom da osigurava jednak pristup konzumaciji, proizvodnji i distribuciji informacija) i **sadržajni sloj** koji čine sami podaci (informacijski resursi koji se na Mreži uvijek pojavljuju kao autorski sadržaj tj. intelektualno vlasništvo koje podliježe zakonskim odredbama). Ako se usredotočimo na ključnu dimenziju Mreže, dakle njen logički sloj konstruiran tako da ne cenzurira odnosno da demokratizira proizvodnju i distribuciju sadržaja, onda bismo ovu njenu osobinu koja internet čini medijem drugačijim od svih prethodnih, trebali pokušati razumijevati kao temeljnu osobinu tzv. “arhitekture inovacije”⁴⁴.

Budući da bilo tko može dobiti pristup Mreži i dijeliti njezine resurse putem protokola dizajniranih u tu svrhu, **ovaj princip radikalne otvorenosti koji proističe iz strukture (Mreža ne obraća pažnju gdje se povezivanje događa) donosi promjenu u načinu na koji ljudi komuniciraju odnosno grade i šire kulturu tzv. pismenost digitalnog doba.**

Korisnike Mreže moramo prestati promatrati kao pasivne konzumente informacija već aktivne stvaratelje, proizvođače i distributere mrežnih resursa budući da je upravo tu pozicionirana strukturalna promjena koja čini bit novih medija, a upravo ona često ostaje izvan konteksta razumijevanja odgovornosti u umreženom društvu.

PARTICIPACIJA I SOCIJALIZACIJA NA INTERNETU

Otvorene mrežne usluge čine bit participacije na internetu. Otvorenost kao standard komunikacije nerijetko sprečava razumijevanje kako otvorenost usluga pretpostavlja naš implicitni pristanak da zauzvrat razmjenjujemo vlastitu privatnost (svaki naš kontakt sa Mrežom je zabilježen i nadziran).

Najveći rizici koji prate aktivnosti u virtuelnom okruženju vezani za nerazumijevanje ili pak potcjenjivanje problematike privatnosti – zbog čega odgovornosti i izazovi “podizanja” digitalnog građanstva počinju osvještavanjem kako naše aktivnosti na internetu – ostavljaju tzv. digitalni otisak (trag ili povijest naših interakcija u online okruženju koji nastaje korištenjem mobilnih telefona, društvenih medija, televizije na zahtjev, itd.) koji može biti permanentan.

Ova (prećutna) pogodba kojom se pretpostavlja kako je naš pristanak na gubitak privatnosti neminovan da bismo se mogli uključiti u digitalnu sferu postojanja, ujedno je i prijelomna točka razumijevanja nasilja na internetu. **Naime, niti jedan/a korisnik/ca Mreže nema mogućnost pregovarati o uvjetima zaštite vlastite privatnosti. Pristankom na korištenje otvorenih (besplatnih) usluga dominantnih online platformi (Google, Facebook, YouTube, Twitter, itd.) podaci o našim životima počinju “curiti” preko granica naših kapaciteta da spriječimo nekontroliranu diseminaciju podataka o našim lokacijama, interesima, prijateljima, preferencama i sl.**

Uobičajeni normativni mehanizam “borbe” kojim se roditelji, učitelji i pedagozi služe kada je u pitanju odnos prema novim medijima je tradicionalni oblik propovijedanja: **“Provodiš previše vremena pred zaslonom!”**. Međutim, **sve rasprostranjeniji oblik roditeljske (kao i školske) “preventivne” kontrole postaje praćenje aktivnosti djece**

.....
44 Lessig, L. Arhitektura inovacije. 2001. <http://www.gordogan.com.hr/gordogan/wp-content/uploads/2011/10/2009-Gordogan-15-18-127-135-Lessig-Arhitektura-inovacije.pdf> (2.6.2017)

uz pomoć tzv. spyware alata čime uhođenje postaje norma. Mogli bismo stoga reći kako djeca (kao i odrasli) bivaju uhvaćena u dvostruku zamku: bivajući uhođeni i sami na koncu postaju uhode.

Upravo iz tog razloga je problematiku privatnosti na Mreži potrebno postaviti na drugačije (pegadoške) temelje. Djeca i mladi uče kako postati odrasli na isti način kao što smo to činili i mi: praveći greške i učeći iz njih. Međutim, za razliku od odraslih, djeca uvijek imaju "alibi" odnosno izgovor kako još uvijek nisu naučili "lekciju". Problem sa digitalnim urođenicima je što im roditelji (najčešće) ne mogu biti uzori kada je u pitanju odnos prema privatnosti budući da roditelji (a nerijetko i sami učitelji) niti razumijevaju niti ozbiljno shvaćaju vlastitu (online) privatnost. **Naime, privatnost ne znači da se nikoga ne tiču (niti trebaju ticati) "tvoje stvari" već slobodu da se izabere kome će se one "povjeriti".** Prva lekcija bi, stoga, trebala biti zasnovana na našoj pogrešnoj percepciji da činjenica rođenja djece u digitalnom dobu biva garancija njihove "urođene" sposobnosti da se nose sa izazovima online prijetnji. Sintagma digitalni urođenici (digital natives) naprosto konotira potpuno nerealna očekivanja. Ipak, potpuno je pogrešno misliti da djeca ne cijene svoju privatnost. Mnogo je, zapravo, vjerojatnije da su mladi često vještiji od odraslih u korištenju društvenih mreža te da se odrasli i sami nerijetko nađu u situacijama da greške učinjene u virtualnom prostoru imaju nepovratne konsekvence.

Da bismo mogli uopće naučiti djecu da razmišljaju o privatnosti, moramo se suočiti sa činjenicom da je jedna od ključnih stvari iskrenost u komunikaciji sa njima. Koliko roditelja, učitelja i pedagoga uopće hoće ili smatra važnim razgovarati o tabu temama poput: špijuniranja, kontrole, nadziranja ili pak trolanja (*trolling* - online provociranje), sekstanja (*sexting* - razmjene seksualno eksplicitnog sadržaja), online sklapanja prijateljstava i uspostavljanja emotivne povezanosti sa djetetom (*online grooming*) da bismo uopće mogli otvoriti prostor za razumijevanje kako i zašto podaci o našim životima utiču na naše živote? Cory Doctorow ističe kako bi jedno od važnih pitanja trebalo biti: kako nas internet može učiniti slobodnima, umjesto, čini li nas internet slobodnima?

Načini na koji se mladi danas socijaliziraju uvjetovani su okruženjem društvenih medija te bi ova kulturološka odrednica trebala biti jedna od osnovnih odgojno-obrazovnih tema. Digitalno postojati već odavno nije nikakva anomalija te bismo mogli reći kako odbijanje suočavanja sa činjenicom da online nasilje ne pogađa isključivo mlade već jednako odrasle, u začetku onemogućava ispravno tretiranje ovoga problema. **Naime, zlostavljanje na internetu je nemoguće prevenirati demoniziranjem tehnologije. Odrasli, jednako kao i mladi, teže pripadanju, a zavodljivost digitalne tehnologije proističe upravo iz potencijala slobodnog izražavanja kao oblika potvrđivanja vlastite osobnosti.** Izbjegavanjem suočavanja sa odrastanjima u digitalnom svijetu zapravo se odlaže suočavanje sa preuzimanjem odgovornosti. Online okruženje je produžetak naših interesa i želja, stavova i vrijednosti, te se digitalni mediji zapravo moraju razumijevati kao instrumenti (olakšanog) povezivanja sa osobama i sadržajima koji odgovaraju našim potrebama da se borimo za značenje i smisao u virtualnom prostoru koji oduzima privatnost. Odgovor ne može biti širenje panike, već kritičko medijsko opismenjavanje. Internet, naime, zrcali, uvećava i čini vidljivijim, kako dobre, tako i loše stvari koje se događaju u offline svijetu. U biti, naši društveni i kulturni obrasci su temelji oblikovanja naših života. Čini se kako je mnogo pouzdaniji pristup razumijevanju društvenih medija onaj kojim se ne odbacuje njihova značajna produktivna uloga u suvremenom životu, kao i osvještavanje činjenice da će marginaliziranje onih koji nisu "na Mreži" imati dalekosežnije posljedice za mlade ljude koji iz socioekonomskih razloga ne mogu premostiti digitalnu podjelu ili digitalni jaz (podjela na one koji imaju i one koji nemaju pristup digitalnom svijetu).

Budući da ne postoji univerzalna definicija zlostavljanja, kako tvrdi Danah Boyd⁴⁵, jedna od najuvriježenijih je ona koju je sedamdesetih godina dao švedski psiholog Dan Olweus, a kojom se agresija, ponavljanje i nejednakost u moći uzimaju kao tri glavne komponente.

Cyber zlostavljanje je sustavno nasilje putem elektroničkih uređaja. Riječ je o zadirivanjima, laganju, ismijavanju, prijetnjama i agresivnim komentarima koji se prenose i šire e-mailom, chatom, sms porukama, blogovima i društvenim mrežama. Potrebno je biti oprezan da se rasprava i razmjena argumenata između dvije suparničke strane jednakih snaga ne zamijeni online nasiljem koje nastaje onda kada skupina ili strana izdvoji jednu osobu kao metu i opetovano je ponižava, prijeti, uznemirava, i sl.

PRIMJERI ONLINE NASILJA:

1. Otkrivanje nećijih privatnih informacija na Mreži (npr. web stranici) u cilju izazivanja srama
2. Iznošenje neistina o nekome u javnom prostoru diskusionih skupina
3. Javno diseminiranje ili slanje elektroničkom poštom nećijih fotografija
4. Preuzimanje tuđeg online identiteta u cilju distribucije sadržaja koji mogu povrijediti druge osobe

Ipak potrebno je biti izuzetno oprezan kada je u pitanju tretiranje ove problematike. Naime Danah Boyd upozorava kako su odrasli često skloni smatrati da dvosmjerna online komunikacija tinejdžera (social teens) predstavlja oblik oslobađanja od dosade, privlačenja pažnje ili pak testiranja odnosa sa drugima. Boydova napominje kako su tinejdžeri korištenjem društvenih mreža već razvili prakse skrivanja informacija (tzv. interpersonalne enkripcije) koje ni roditelji ni nastavnici ne mogu jednostavno i izvana razumjeti.

Potrebno je imati na umu kako algoritamsko filtriranje koje društvene mreže poput Facebooka koriste kako bi maksimizirali prisutnost pažnje svojih korisnika treba promatrati u kontekstu eksploatacije “ekonomije pažnje” budući da alati društvenog softvera funkcioniraju upravo na način da stimuliraju one sadržaje koji se “viralno” šire.

Mogućnosti digitalne tehnologije da “izvozi” u virtuelnu javnu sferu sadržaje iz privatnog okruženja, kada su u pitanju mladi, dio su kulturalnih signala kojima se ohrabruje napuštanje granice između privatnog i javnog. Fenomen “mikroselebritizacije” (microcelebrity), koji uvodi Terri Senft⁴⁶, sa sobom nosi rizike kako pozitivnog tako i negativnog feedbacka čime se ismijavanje, ruganje, zadirkivanje i sl. zapravo pojavljuju kao (ne)očekivana reakcija na sadržaje koji se nepromišljeno postavljaju na Mrežu. Istovremeno, zlostavljanje na Mreži je sada i mnogo jednostavnije uočiti budući da mu svjedoči mnogo šira publika. **Online nasilje ne bismo smjeli promatrati izvan društvenog i kulturnog eko-sustava “koji tvore novi mediji u kojem borba za reputaciju, status i popularnost nerjetko poprima dimenzije nenamjernog povrijeđivanja drugih, te je potrebno razumjeti kako sankcioniranje online**

⁴⁵ Boyd, D. It's Complicated: The social lives of networked teens. New Heaven/London: Yale University Press, 2014, str. 131. <https://www.danah.org/books/ItsComplicated.pdf>

⁴⁶ Vidjeti više u: Boyd, D. It's Complicated: The social lives of networked teens. New Heaven/London: Yale University Press, 2014, str. 150.

ponašanja nije rješenje za problematiku nasilja”⁴⁷ već, kako to potcrtava autorica, nova prilika za otkrivanje razloga zbog kojih mladi ljudi posežu za okrutnošću kako prema sebi, tako i prema drugima.

Jedan od temeljnih problema tzv. Y generacije, prema riječima Simon Sineka⁴⁸ jesu pogrešne strategije odgoja. Naime, roditelji koji svojoj djeci neprestano govore da su posebna kod njih stvaraju predodžbe koje ne korespondiraju sa stvarnošću. Na nesreću, ta se lažna predstava o sebi dodatno pogoršava jer djeca odrastaju u doba društvenih mreža putem kojih neprestano nastoje “uljepšavati” stvarnost odnosno stvarati filtere između sebe i stvarnosti, a da se pri tome novi mediji uopće ne percipiraju kroz mehanizme ovisnosti koje stvaraju. Sinek pojašnjava kako korištenje suvremenih digitalnih tehnologija potiče lučenje hormona sreće (dopamin) zbog čega djeca jako brzo bivaju uhvaćena u vrtlog iščekivanja reakcije i komentara na sadržaje koje objavljuju na Mreži. Ukoliko pozitivan feedback izostane vrlo lako upadaju u depresiju iz koje se pokušavaju “izvući” stvaranjem novih sadržaja i provociranjem reakcije. Odrastanje u okruženju koje dodatno narušava lažno samopouzdanje kod djece – dakle u okruženju koje ne nudi “roditeljsko” instant nagrađivanje – nestrpljivost i nizak prag sposobnosti nošenja sa stresom jasno ukazuju kako olako mlade ljude prepuštamo tzv. dopaminskim uređajima. Pri tome uopće ne razmišljamo zbog čega ovisnosti poput pušenja, alkohola i kocke imaju starosnu granicu, dok se ona ne uspostavlja kada je riječ o novim medijima za koje veliki broj djece nije psihički zreo.

Istovremeno, ukoliko želimo djecu odgajati kao slobodne ljude onda ih je najprije potrebno poštovati odnosno ne demonizirati njihovu potrebu da odrastaju u (digitalnom) okruženju kao većina njihovih vršnjaka. Upravo je zbog toga izuzetno značajno ne zastrašivati ih niti odvrćati od njihovih potreba i nastojanja da se snađu u okruženju društvenih medija uz koje odrastaju.

Današnji tinejdžeri otkrivaju svijet posredstvom ekrana (*screenagers*). Stoga, ako već dobiju dopuštenje (potporu) za korištenje Mreže, ona bi morala ići u smjeru razvoja kritičkog mišljenja o aktivnostima na Mreži.

Izgradnja međusobnog povjerenja pretpostavka je ovladavanja socijalnim vještinama koje djecu, kada se susretu sa stresnim situacijama, okreću osobama, a ne uređajima koji nude privremeno olakšanje. Roditelji nerjetko posežu za programima za praćenje čije instalacije na uređajima djece priječe izgradnju povjerenja te se zaboravlja kako ova metoda nadziranja inhibira procese autonomnog odrastanja u umreženom kontekstu današnjice.

Apsolutne sigurnosti nema ni u zbilji ni *online*. Totalna sigurnost na Mreži nije moguća te je stoga naivno posezati za programima za uhođenje kao konačnom rješenju problema budući da to vodi daljnjem perpetuiranju problema. Drugim riječima, erozijom privatnosti krug nasilja se umnožava.

.....
47 Ibid. str. 151.

48 Sinek, S. Millennials in the Workforce, A Generation of Weakness. After Skool (5.1.2017) Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=QXWNColluo>

Karakteristike online nasilja (cyber bullying)

- a. **ANONIMNOST** – u online komunikaciji nerijetko je teško jasno ustvrditi identitet zlostavljača/ice, međutim treba imati na umu također da se određeni načini ponašanja na Mreži pojavljuju upravo zbog činjenice da sudionici u online komunikaciji često gube inhibicije koje su prisutne u komunikaciji licem u lice.
- b. **DOSTUPNOST** – online nasilje se može dogoditi.
- c. **STRAH OD KAZNE** – žrtve nasilja se najčešće plaše odmazde zlostavljača/ice, ali također se boje da će im roditelji ili nastavnici onemogućiti korištenje računara.
- d. **PROMATRAČI** – pozicija promatrača i svjedoka nasilja u online svijetu je različita osobito zbog činjenice da je njihov broj na Mreži izuzetno velik (što se može iskoristiti na način da se ohrabruju svjedoci online zlostavljanja da ne budu puki promatrači – bystanders – već oni koji o tome izvještavaju i otvoreno govore odnosno ustaju – upstanders).

Forme online nasilja

- a) **UZNEMIRAVANJE**: opetovano slanje uvredljivih poruka, maliciozno ogovaranje, i sl.
- b) **KLEVETANJE**: distribuiranje informacija o nekome sa ciljem ponižavanja i širenja neistine putem Mreže (npr. objavljivanje putem društvenih mreža ili slanje e-mailom, sms-om i sl, digitalno izmijenjenih fotografija).
- c) **RASPIRIVANJE VATRE**: online svađe korištenjem elektroničkih poruka ljutitim, vulgarnim jezikom.
- d) **LAŽNO PREDSTAVLJANJE**: otvaranje e-mail računa ili profila na društvenoj mreži te korištenje nečijeg online identiteta kako bi se sa njega slale pakosne i sramotne informacije ili takvi sadržaji prosljeđivali drugim osobama.

Tipovi online zlostavljanja

- a. Objavljivanje i distribuiranje sadržaja kojima se nekoga ismijava preko mrežnih stranica, blogova, društvenih mreža (Facebook, Twitter, Pinterest, YouTube, Google+, Flickr, itd.).
- b. Ohrabrivanje drugih osoba da se pridruže zlostavljanju objavljivanjem nečijih osobnih podataka ili povezivanjem sa njihovim društvenim mrežama.
- c. Isključivanje iz online igara.
- d. Slanje virusa i neautorizirano povezivanje sa tuđim korisničkim uređajima.

CYBERBULLYING POJMOVNIK⁴⁹:

- » **CATFISHING:** otvaranje lažnih profila putem kojih napadač/ica navodi drugu osobu na ljubavnu vezu putem interneta.
- » **CYBERSTALKING:** elektroničko zastrašivanje odnosno intenzivno online uznemiravanje koje uključuje brojne akcije poput prijetnji (npr. fizičkim ozljeđivanjem), a što može rezultirati dugotrajnim osjećajem straha.
- » **CYBER UHOĐENJE:** učestala radnja koja uključuje prijetnje i nanošenje štete nečijoj privatnosti.
- » **DEZINFORMIRANJE:** širenje neistinitih informacija preko elektroničke pošte ili mrežnih stranica te objavljivanje izmijenjenih (preuređenih) fotografija.
- » **ELEKTRONIČKO KLEVETANJE:** slanje ili objavljivanje tračeva ili glasina koje mogu naštetiti ugledu osobe (cyber denigration).
- » **FLAMING:** vrijeđanje porukama ili ratovanje tekstom. Namjerno slanje agresivnih, uvredljivih i neprimjerenih poruka s ciljem poticanja online svađa i nasilja.
- » **FRAPING:** izvedenica od riječi Facebook i silovanje kojom se opisuje nasilni upad "prijatelja/ice" na nečije mrežne stranice s kojih šalje neugodne poruke drugima kao da to čini vlasnik/ca profila.
- » **GROOMING:** mamljenje djece radi seksualnih potreba.
- » **HAPPY SLAPPING:** video snimanje napada. Skupina napada pojedinca/ku, nasilje snima mobitelom ili kamerom i kasnije snimku objavljuje na internetu.
- » **KRAĐA IDENTITETA:** krađa lozinki ili lažno predstavljanje, a zatim slanje materijala kako bi se žrtva dovela u opasnost ili naštetilo njenom ugledu.
- » **MALWARE:** zlonamjerni programi koji mogu ugroziti računar.
- » **ONLINE ISKLJUČIVANJE:** isključivanje iz online skupina ili brisanje sa popisa prijatelja (ostracizam – "odrežanost", odbačenost, izbačenost tj. ignoriranje ili isključivanje pojedinaca i skupina).
- » **ONLINE UZNEMIRAVANJE:** opetovano slanje poruka kojima je cilj prisiliti nekoga da bude u ponižavajućoj situaciji ili prisilnoj podređenosti, dok počinitelj/ica demonstrira svoju moć i dominaciju.
- » **OUTING:** elektroničko razotkrivanje koje podrazumijeva otkrivanje tajni, dijeljenje osjetljivih, neugodnih privatnih informacija i fotografija koje su najčešće prikupljene dok su osobe bile u bliskom kontaktu.
- » **PHISHING:** prevara koja korisnika/cu navodi na otkrivanje korisničkog imena i lozinke i upisivanje u krivotvorenu internetsku stranicu.
- » **SEXTING:** slanje neprimjerenih seksualnih poruka i fotografija putem mobitela i interneta.

.....
 49 Svijet Interneta na Dlanu. URL: <http://dkmk.hr/wp-content/uploads/2016/01/Svijet-interneta-na-dlanu.pdf>

Koji su sve oblici elektroničkog nasilja. URL: <http://www.medijskapismenost.hr/oblici-obiljezja-elektronickog-nasilja/>

- » **SPAM:** neželjena elektronička pošta, najčešće u obliku reklama i lažnih oglasa koja može biti i opasna ukoliko u sebi sadržava virus koji otvaranjem poruke može naštetiti računaru.
- » **TROLLING:** namjerno učestalo širenje sarkastičnih komentara upućenih slučajno odabranom osobi s ciljem izazivanja sukoba.

Amina Ganić, Gimnazija Dobrinja, Sarajevo

KAKO PREPOZNATI SIMPTOME ONLINE NASILJA

- » Potištenost, anksioznost, depresija, promjene raspoloženja
- » Izbjegavanje školskih aktivnosti
- » Gubitak interesa za druženje i povlačenje u sebe
- » Uzrujanost prilikom ili nakon korištenja elektroničkih uređaja
- » Izbjegavanje razgovora o internetu
- » Brisanje korisničkih računa
- » Otvaranje više različitih profila na društvenim mrežama
- » Raspitivanje o načinima blokiranja drugih korisnika
- » Oslabljeno samopoštovanje

- » Korištenje računara ili mobitela noću (kada nitko ne nadzire)
- › Najteža posljedica bivanja žrvom nasilja jest “internaliziranje problema” što vodi negativnoj percepciji sebe, anksioznosti i depresiji.

KAKO SE ZAŠTITITI:

- » Podešavanjem postavki privatnosti (selekcijom tko može vidjeti vaše privatne informacije i objave) – potrebno je redovito provjeravati postavke zbog čestih izmjena pravila
- » Dva puta razmisliti prije objavlivanja tj. postavljanja nekog sadržaja na Mrežu – ne smije se zaboraviti da je internet javan i da ono što se distribuira online ne može biti vraćeno nazad (drugim riječima, ako se nešto ustručavate reći među strancima onda to nemojte izgovarati ni online), čak i ono što se dijeli i razmjenjuje putem e-maila može imati posljedice koje nije moguće unaprijed predvidjeti
- » Čuvati osobne informacije odnosno ne otkrivati online identifikacijske podatke (adresu, telefon, broj kreditne kartice) – ne dijeliti lozinke (imati na umu da je to isto kao davati ključeve od stana prijateljima, poznanicima, strancima). Jedine osobe kojima možete povjeriti lozinke su roditelji.

POGREŠKE KOJE MOGU DOVESTI DO NASILJA PUTEM INTERNETA:

- » Objavlivanje adrese i broja mobitela
- » Zanemarivanje pravila korištenja određene društvene mreže (eng. Terms of service)
- » Objavlivanje lokacija na kojima se trenutno nalazimo (eng. Check-in)
- » Prihvatanje nepoznatih ljudi za prijatelje
- » Prihvatanje automatski postavljenih postavki
- » Stalno objavlivanje fotografija, osobito neprimjerenih

SIGURNOSNE PREPORUKE ZA DRUŠTVENE MEDIJE⁵⁰

» NEADEKVATNI SELFIJI

Pritisak vršnjaka i potreba za pažnjom potiču želju da se fotografije dijele sa online prijateljima bez da se nešto zna o toj želji odnosno potrebi kao i mogućim dugoročnim posljedicama (posebno ako se fotografije koriste odnosno dijele bez odobrenja autora/ice).

- » SAVJET:
 - › Ohrabivanje na dijeljenje sadržaja koji se usredotočuju na ono što osoba radi, a ne kako izgleda
 - › Poticanje na druženje i provođenje vremena sa prijateljima koji ne traže odobranje “lajkovima”
 - › LINK – Golišavi selfiji: razgovarati sa djetetom <https://www.thinkuknow.co.uk/parents/articles/Nude-selfies-a-parents-guide/>

.....
⁵⁰ Share Safely on Social Media. URL: <https://www.internetmatters.org/advice/social-media/>

» **PREVIŠE VREMENA NA DRUŠTVENIM MREŽAMA (INTERNETU)**

Zajednički razgovor u obitelji i donošenje “kućnih pravila” o tome kada, kako dugo i koje mrežne stranice posjećivati, trebao bi biti stalna aktivnost.

» SAVJET:

- › Korisno je da i roditelji, a ne samo djeca, poštuju “kućna pravila”
- › Uzeti u opciju instaliranje aplikacije Forest koja pokušava motivirati korisnike da se usredotoče na radne zadatke <https://www.forestapp.cc/en/>

» **DIJELJENJE GEOLOKACIJE**

Isključivanje geolokacije kako bi se podaci o kretanju držali u privatnosti je jedna od elementarnih mjera predostrožnosti.

» SAVJET:

- › Razgovarati sa djecom o razlozima zbog kojih je važno čuvati osobne informacije i ne dijeliti ih s nepoznatim osobama online
- › Otvoreno razgovarati sa djecom i objasniti im zašto je važno da se roditeljima povjere ako i netko ili nešto na Mreži uznemirava
- › Biti siguran/a da se dijete nikada neće susresti s nekim lice u lice bez vašeg odobrenja ili prisustva tj. objasniti da “draga” osoba iz online svijeta može biti netko sa lošim namjerama

» **NEKONTROLIRANO DIJELJENJE PRIVATNIH INFORMACIJA ONLINE**

Razgovarati sa djetetom o sadržajima koji se dijele na Mreži te objasniti rizike. SAVJET:

- › Pomoći djeci da uklone određene sadržaje sa svojih profila (korisničkih računa)
- › Objasniti moguće posljedice dijeljenja online sadržaja, informirati djecu o oblicima zlouporabe
- › Podesiti filtere privatnosti na korisničkim profilima te ograničiti sadržaje za razmjenu isključivo sa prijateljima
- › How to Guides / Share Aware - vodič za roditelje: <https://www.nspcc.org.uk/globalassets/documents/advice-and-info/share-aware.pdf>

» **RAZGOVOR SA NEZNANCIMA**

Objasniti djeci da se ljudi mogu skrivati iza lažnih profila odnosno da osobe sa kojima se vodi online razgovor mogu imati loše namjere

» SAVJET:

- › Pojasniti djeci razlike između online i offline “prijateljstva”
- › Objasniti zašto je opasno osobne podatke dijeliti u online razgovoru (chat)

- › Iako igrati igrice online može biti zabavno, ova aktivnost može poslužiti kao “okidač” osobama s lošim namjerama, ali također i agresivnim oglašivačima
- › Uputstvo za roditelje o rizicima online gaminga: <http://www.childnet.com/ufiles/Online-gaming.pdf>

» **STOTINE PRATITELJA NA DRUŠTVENIM MEDIJIMA**

Razgovarati sa djecom i objasniti im kako osoba koja loše utiče na njihova osjećanja ne može biti smatrana prijateljem.

- » SAVJET:
 - › Razgovarati sa djecom o razlici između online “prijatelja” i “sljedbenika”
 - › Pojasniti djeci kako da blokiraju osobe koje ne poznaju

» **OBJAVLJIVANJE FOTOGRAFIJA NA DRUŠTVENIM MEDIJIMA KOJE VAS MOGU POSRAMITI**

Informirati djecu da svaka objavljena fotografija (sadržaj) na Mreži ostavlja tzv. digitalni otisak.

- » SAVJET:
 - › Podesiti postavke profila na način da se fotografije mogu vidjeti samo od strane odobrenih prijatelja
 - › Objasniti zbog čega je izuzetno važno dobro promisliti prije nego se neki sadržaj distribuira na Mrežu kao i o tome kako bi distribuirani sadržaji mogli da utjecati na osobu koja dijeli sadržaj, ali i druge
 - › Učiti djecu o tome da je privatnost na Mreži izuzetno važno štititi, pa da se čak mogu “presresti” i poruke koje se dijele sa prijateljima
 - › Roditelji bi također trebali biti uzor djeci kada su u pitanju sadržaji koji se distribuiraju na Mreži

» **ONLINE NASILJE (CYBER BULLYING)**

Ako sumnjate da je došlo do nasilja na internetu važno je ostati smiren/a, ne donositi ishitrene odluke i prosudbe, a osobito je važno uvjeriti dijete da mu/joj možete pomoći. Iznimno je važno izbjeći reaktivne radnje djeteta (osveta) i spasiti sve dokaze.

- » SAVJET:
 - › Razgovarati sa djetetom bez osuđivanja
 - › Prijaviti nasilničko ponašanje
 - › Blokirati i onemogućiti zlostavljača/icu da nastavi kontakt
 - › Napraviti sliku/snimku (screenshot) sa dokazom nasilja
 - › Ne odgovarati na uznemirujuće poruke
 - › Ne dijeliti, ne komentirati uznemirujuće poruke

- › Izvijestiti o događajima cyber zlostavljanja pružateljima internet usluga, kao i kompaniji na čijim se online platformama nasilje pojavilo

» STAROSNA DOB (OGRANIČENJE)

Roditelji moraju procijeniti zrelost svoje djece za uporabu društvenih medija te imati na umu da većina aplikacija ima ograničenja za djecu ispod 13 godina.

» SAVJET:

- › Istražiti je li na društvenoj mreži kojoj se dijete želi priključiti postoji ograničenje starosne dobi
- › Objasniti djeci da na društvenim mrežama mogu doći u kontakt sa osobama koje su puno starije od njih i koji su rizici

NEKOLIKO MITOVA O CYBER ZLOSTAVLJANJU⁵¹

1. Nasilje, bez obzira je li se događalo licem u lice ili online, isključivo negativno djeluje na žrtvu.
 - » Istina je da i žrtva i počinitelj/ica proživljavaju emocionalnu, fizičku i socijalnu bol, ali proživljavaju i promatrači
2. Jedino djeca i tinejdžeri bivaju žrtve cyber nasilja
 - » Istraživanje Pew Research centra pokazuje kako je čak 40% odraslih iskusilo neki oblik zlostavljanja na Mreži (a sve su i češća izvješća koja ukazuju na zlostavljane nastavnika od strane učenika)

.....
 51 Tackling the myths surrounding cyberbullying. Malwarebytes lab <https://blog.malwarebytes.com/101/fyi/2017/06/tackling-the-myths-surrounding-cyberbullying/> (16. 6.2017)

3. Najbolji način da se obrani od napada je uzvratanje
 - » Ovakva stanovišta dovode do još većeg osjećanja krivnje kod osoba koje zbog straha i osjećaja bespomoćnosti nisu u stanju da se obrane
4. Nasilje je dio života, treba ga preboliti
 - » Ovakvi “savjeti” ne pomažu (osobito emotivno ranjivim osobama). Nasilje je društveni problem koji se mora tretirati sa punom ozbiljnošću
5. Kada se nasilje prekine, život žrtve se normalizira
 - » Posljedice se zadržavaju dugo vremena i mogu poprimiti različite forme depresije, paničnih napada i problema u socijalizaciji
6. Ne postoje zakoni protiv nasilja i online nasilja⁵²

SURADNJA ŠKOLE I RODITELJA U RJEŠAVANJU PROBLEMA ONLINE NASILJA

OSNAŽIVANJE NASTAVNIKA

Kada je u pitanju online nasilje, nastavnici najčešće rješenja očekuju kroz implementacije tzv. softvera za blokiranje (*blocking software*) kako bi se prevenirao pristup određenim mrežnim mjestima (websites). Ova metoda, međutim, ima ograničenja iz najmanje dva razloga. **Prvi je činjenica da se softveri za blokiranje ne mogu instalirati na mobitele (ukoliko ih djeca nose u školu), a druga se tiče da je izvjestan broj učenika potencijalno spreman pronaći načine da se “zaobiđu” postavljene zabrane.** S druge strane, ova mjera nije učinkovita i zato što učenici također mogu pokušati koristiti uređaje sa lokacija na kojima nisu instalirani softveri za blokiranje te treba imati na umu da se pristup društvenim mrežama događa i izvan školskog vremena.

Neophodno je uspostaviti kontinuitet suradnje odnosno komunikacije sa učenicima i roditeljima u formi obrazovnih programa namijenjenih kreiranju strategija prevencije online nasilja. Radionice o online nasilju bi trebale omogućiti nastavnom osoblju da razumije pojam online nasilja, karakteristike žrtava i počinitelja te da

52 “Postojeći zakoni u Bosni i Hercegovini baziraju se prvenstveno na zaštiti po pitanju dječije pornografije i drugih oblika seksualnog iskorištavanja djece putem informacijskih i komunikacijskih tehnologija. Krivična djela koja se odnose na ovaj problem uređena su entitetskim Kaznenim zakonodavstvom (Kazneni zakon FBiH, Krivični zakon RS-a) te Krivičnim zakonom Brčko Distrikta. Ovi zakoni u pojedinim članovima inkriminiraju zlorabljenje djece i maloljetnika za izradu pornografskog materijala kao i činjenje dostupnim široj javnosti takvih materijala. U kaznenom zakonu RS ova je inkriminacija propisana kroz dva člana, član 199. Iskorištavanje djece i maloljetnih lica za pornografiju, kojim se inkriminira zloropaba djece i maloljetnih lica za izradu pornografskih materijala, dok se članom 200. Proizvodnja i prikazivanje dječije pornografije inkriminira činjenje dostupnim takvih materijala široj javnosti.

U KZ-u FBiH članom 212. i KZ-u Brčko Distrikta BiH članom 209. se inkriminira radnja kojom se djeci prodaje, prikazuje ili javno izlaže ili na drugi način čini dostupnom pornografski materijal bilo koje vrste. Ovdje se radi sa upoznavanjem djeteta odnosno lica do 14 godina, s bilo kojim materijalom takvog sadržaja.

Svaka se država, pa i BiH, prema pravilima međunarodnog javnog prava, ratifikacijom konvencija, protokola i međunarodnih ugovora, obvezuje da svoje zakone uskladi s prihvaćenim međunarodnim dokumentima. Jedan od njih je i Konvencija o cyber kriminalu Vijeća Evrope.” Više o ovoj temi pronaći na: Sigurnost djece i mladih na internetu <http://civitas.ba/projektgradjanin/members/dragana/profile/> (13.11.2017) i Akcioni plan za zaštitu djece i sprječavanje nasilja nad djecom putem informaciono-komunikacijskih tehnologija u Bosni Hercegovini 2014-2015 http://msb.gov.ba/PDF/140605_Nasilje_bosnanski_SG_ver2.pdf (13.11.2017)

kreira i usvoji školska pravila ponašanja na Mreži, ali također da se upozna s pravnim odgovornostima škole da intervenira u slučajevima koji traže izravniji angažman.

Vrlo je bitno znati da IT vještine nisu presudan faktor za uključivanje nastavnog osoblja u procese osnaživanja za preveniranje online nasilja, te da ignoriranje ili kritiziranje fasciniranosti mladih novim medijima ne može doprinijeti stvaranju atmosfere koja bi omogućavala otvoren razgovor o ovim temama. Suradnja sa IT inženjerima škole (mrežnim administratorima) svakako je poželjna u kontekstu minimaliziranja rizika, međutim, u cjelosti je neprihvatljivo potpuno prebacivanje odgovornosti na njih odnosno kretanje u pravcu očekivanja da će se njihovim angažmanom ovi problemi riješiti.

Škole bi zbog toga morale razmišljati o proaktivnim načinima uključivanja u problematiku online nasilja (kurikulum informacijske/medijske pismenosti) kako bi se kontinuirano pratili tehnološki trendovi i stjecale vještine novih oblika pismenosti umjesto obeshrabrivanja i zastrašivanja.

OSNAŽIVANJE RODITELJA I DJECE

Popularnost društvenih medija obično pretpostavlja kako uporaba sofisticiranih aplikacija na pametnim telefonima, tabletima i računarima ide “ruku pod ruku” s razumijevanjem rizika iako često ni roditelji nisu upoznati s njima. Konzumiranje i dijeljenje uznemirujućih sadržaja, lažnih vijesti, pornografije, ekstremističkih svjetonazora, promoviranje devijantnog ponašanja kao i prekomjerno dijeljenje privatnih informacija potencijalno dovode do uplitanja u mrežu zlostavljanja koje najčešće potiče na radnje koje vode različitim oblicima uhođenja, ucjenjivanja, iznuđivanja, krađi “identiteta” te navođenja na rasuđivanje koje šteti psihičkom zdravlju. **Uznemirenost i nesigurnost koja proističe iz kontakta sa neprimjerenim sadržajima i/ili komunikacijama (koje navode na rizično ponašanje) proistječu iz činjenice da mladi u društvenim medijima vide alate za izgradnju vlastitog imidža (samodokazivanja, samopotvrđivanja, samoizražavanja) te se upravo potrebe da budu prihvaćeni od strane drugih nerjetko okreću protiv njih.**

Precjenjivati sposobnosti mladih da koriste aplikacije društvenog softvera na siguran način često vodi ka tome da roditelji nemaju informacije koje alate djeca instaliraju na svoje uređaje niti se interesiraju iz kojih ih razloga vole. Upravo zbog toga bi **jedan od prvih koraka trebao biti razgovor o instaliranim aplikacijama te dijeljenje informacija njima o između roditelja i djece. To je uvjet da se uopće dođe do koraka koji se odnosi na postavke privatnosti (npr. ko može vidjeti sadržaje, isključiti geolokacijske oznake kretanja, blokirati osobe koje uznemiravaju, prijavljivati uvredljiv sadržaj, urediti postavke “taggovanja” kako ne bi došlo do neželjenog otkrivanja identiteta).**

Bez otvorenog razgovora djeca ne mogu znati da online okruženje može biti generator različitih nevolja zbog čega im je važno pomoći da razumiju tanku granicu između njihovih očekivanja i namjera drugih osoba na Mreži.

Djeca bi morala biti upoznata sa činjenicama:

- » Da se ljudi namjerno lažno predstavljaju
- » Da se nije mudro u realnom svijetu susretati sa osobama koje dijete “poznaje” isključivo online
- » Da se sadržaji odnosno riječi i slike koje se distribuiraju na Mreži mogu snimiti i emitirati bez njihove volje te nenadano (viralno) proširiti bez njihove kontrole

- » Da namjere osoba koje se kriju iza lažnih profila mogu biti loše i navoditi na pripadnost određenim skupinama ili pak radnjama iz kojih stoje neprimjerene ideje, itd.

Oslanjanje na alate za obranu od online nasilja podrazumijeva edukaciju korisnika. Danas postoje različiti alati za zaštitu privatnosti međutim osposobljavanje za korištenje nije dio obveznog kurikularnog odgoja. Iako je tehnološke inovacije teško predvidjeti kao i dovoljno promptno razvijati tehnike učinkovitog korištenja digitalnih tehnologija, moguće je dati neke smjernice korisničkog osnaživanja. Jedan od najrelevantnijih savjeta je otvoreno i slobodno govorenje o digitalnim formama života (pa tako i online nasilju) unutar zajednice koja razumije izazove novomedijskog okruženja.

Odnos privatnosti i digitalnog otiska koji ostavljamo online pretpostavlja razumijevanje kako se informacije mogu pratiti i prikupljati:

- a.) Preko mrežnih stranica koje posjećujemo (najčešće putem tzv. cookies/ kolačići – malenih datoteka koje se spašavaju na računalo tijekom kretanja internetom, osobito kada posjećujemo neke mrežne stranice te se pohranjuju u korisnički preglednik. Nisu štetne jer se koriste u cilju poboljšanja iskustva surfanja Mrežom, ali ih kompanije koriste i za ciljano reklamiranje proizvoda)
- b.) Preko preglednika/browsera (lokacija, vrijeme, riječi koje koristimo u pretragama, što pretražujemo)
- c.) Preko IP adresa (jedinственog online identiteta računara), društvenih mreža (s kim se povezujemo, što govorimo, što dijelimo, lajkujemo, komentiramo i sl.)
- d.) Preko e-maila (kome i što pišemo)
- e.) Registracijskih formulara koje online popunjavamo
- f.) Pri online kupovinama i transakcijama (koliko novca trošimo)

Ovi podaci se najčešće koriste u marketinške svrhe, ali i za promicanje društvenog utjecaja i digitalne reputacije, sve do invazivnih ugrožavanja privatnosti u formi hakiranja, malware i spyware napada malicioznim softverskim paketima za špijuniranje, iznuđivanje i sl. Zbog toga je **prilikom svakog objavljivanja informacija važno razmisлити što, kada i kako će se nešto dijeliti online (preko koje platforme, kojeg medija, u kojem formatu, kojem tonu).**

Prema navodima Electronic Frontier Fondacije⁵³ koja ima dvadesetpetogodišnje iskustvo na području promoviranja i zaštite tzv. digitalnih prava, sljedeći koraci mogu voditi boljoj online zaštiti:

1. Razumijevanje alata za tzv. konfigurabilno blokiranje, filtriranje i prijavljivanje govora mržnje
2. Poboljšavanje načina za kolektivni monitoring i odgovaranje na nasilničko ponašanje od strane online zajednice a ne, kao što je to sada slučaj, prepuštanje tereta pojedincima da se sami nose sa društvenim medijima
3. Automatizirani alati koji omogućavaju ljudima da prate i ograničavaju dostupnost personalnih informacija (uključujući i javne izvore podataka) kako bi se bolje branili od prijetnji tzv. doxxinga (“meta” izložena doxxingu postaje

.....
53 Kayyali, D., O'Brien, D. Facing the Challenge of Online Harassment. Electronic Frontier Foundation <https://www.eff.org/deeplinks/2015/01/facing-challenge-online-harassment> (8.1.2015)

žrtva javnog iznošenja personalnih podataka poput adrese, telefonskog broja ili računa)

4. Alati koji dopuštaju metama nasilja da sačuvaju dokaze na način koji zakon razumije i može prihvatiti, a ne kao što je to danas uglavnom slučaj da su tzv. izvješća o zlostavljanju (abuse reports) dizajnirana za interne procese internet kompanija, a ne zakonodavni sustav
5. Poboljšanje alata za anonimnost kao oblik zaštite bez potrebe za prevelikim tehničkim vještinama

OBRAZOVNE USTANOVE BI TREBALE...

1. USVOJITI CJELOVIT PRISTUP ŠKOLE U PREVENCIJI ONLINE NASILJA

- I. U Pravilnik o ponašanju u školi uključiti Pravila o prevenciji nasilja na Mreži
 - a. Škole bi trebale imati Pravilnik o politikama prihvatljivog korištenja interneta koji bi se odnosio na specifikaciju što je dopušteno, a što nije dopušteno prilikom korištenja školske internet mreže.
 - b. Škole bi trebale razvijati programe pod nazivom Korištenje društvenih medija kao sredstvo učenja (npr. u knjižnicama i suradnji sa knjižnicama).
 - c. Škole bi trebale osigurati da njihovo osoblje ovlada vještinama i usvoji znanja o odgovornom korištenju digitalnih tehnologija (organiziranje radionica i treninga za nastavno osoblje).
 - d. Škole bi trebale razvijati etiku ohrabririvanja otkrivanja i diskutiranja o incidentima povezanim sa online nasiljem.
 - e. Škole bi trebale razvijati procedure izvještavanja o incidentima online nasilja.

2. OSIGURATI OBUKU NASTAVNIKA

- a. Preporuke za odgovorno korištenje društvenih medija u školi
- » Ne koristiti osobne Facebook, Twitter i sl. profile na društvenim medijima u bilo kom školskom projektu
 - » Poželjno je obavijestiti školsku upravu ili dobiti odobrenje za korištenje društvenih medija u školskim projektima i aktivnostima, kao i suglasnost roditelja za učešće djece
 - » Najpoželjnije bi bilo koristiti diskusione skupine na društvenim medijima koji omogućavaju pristupanje diskusiji samo nakon poziva moderatora skupine/diskusije
 - » Koristiti u komunikaciji sa učenicima npr. Facebook stranice jer to omogućava da se učenici povežu sa nastavnicima, a da pri tome ne moraju postati "prijatelji" s njima
 - » Nastavnici bi trebali maksimizirati postavke privatnosti na korisničkim računima škole (apsolutne zaštite privatnosti svakako nema niti postoje garancije da netko od "prijatelja" neće proširiti i dijeliti dostupne sadržaje
 - » Ne povezivati se sa osobama koje nije moguće identificirati ili onima koje postavljaju neprimjerene sadržaje
 - » Učenike je potrebno informirati da nije dopušteno fotografirati niti snimati bez dopuštenja (osim ako se radi o dopuštenoj projektnoj aktivnosti unutar škole)
 - » Nastavnici ne bi smjeli iznositi online komentare o učenicima niti postavljati njihove fotografije
 - » U idealnom slučaju škole bi trebale imati vlastite platforme za e-učenje (npr. Moodle)
 - » Nastavnici i učenici bi morali biti svjesni osnovnih principa o autorskom pravu i plagijerizmu

PREPORUKE ZA VJEŽBANJE MEDIJSKE PISMENOSTI:

- » Razgovarati sa učenicima o različitim oblicima novomedijskog predstavljanja sadržaja
- » Razgovarati o oblicima tzv. digitalnog čitanja/učenja
- » Ohrabriti učenike da kreiraju multimedijalne sadržaje
- » Pokazati učenicima kako da uključe hiperlinkove u svoje tekstove
- » Napraviti blog za objavljivanje radova učenika
- » Diseminirati zajedno sa nastavnicima sadržaje putem društvenih mreža

PRIJEDLOG RADIONICA ZA RAD NASTAVNIKA SA RODITELJIMA

“NE PRIČAMO O VAMA NEGO O DJECI“

UVOD: Zajedničko gledanje kratkog filma “Ne pričamo o vama nego o djeci” (režija: Luka Rukavina, 2015) kao uvod u razgovor o odgovornosti roditelja i nastavnika u zajedničkom strateškom planiranju koraka u prevenciji online nasilja.

LINK: <http://www.medijskapismenost.hr/ne-pricamo-vama-djeci/>

MATERIJALI ZA RAD: Papiri, flomasteri, tehnička oprema za video projekciju, internet

RADNI LIST: POJMOVNIK ONLINE NASILJA (prepoznavanje učestale terminologije)

Nastavnici roditeljima daju radne listove uz molbu da zaokruže odgovore koje smatraju tačnima. Evaluacija radnih listova.

DEMONSTRACIJA ALATA ZA ZAŠTITU PRIVATNOSTI: <https://ssd.eff.org/en>

PREPORUČENI EDUKATIVNI VIDEO MATERIJALI I LINKOVI:

<http://sigurnodijete.ba/bs/roditelji>

<http://sigurnodijete.ba/bs/djeca>

<http://sigurnodijete.ba/bs/tinejdzeri>

<http://www.sigurnodijete.ba/bs/89-najave/1066-razvoj-smjernica-za-prevenciju-nasilja-nad-djecom-u-bosni-i-hercegovini-prilagodjenih-djeci>

<http://www.medijskapismenost.hr/kako-se-osjecaju-zrtve-elektronickog-nasilja-i-gdje-je-izlaz/>

<http://www.medijskapismenost.hr/crtani-film-put-u-svijet-medijske-pismenosti/>

<http://www.medijskapismenost.hr/pitanja-koja-si-postavljaju-medijski-mudra-djeca/>

RADNI LIST: POJMOVNIK ONLINE NASILJA

PITANJE	A	B	C	ODGOVOR
CATFISHING	Otvaranje lažnih profila putem kojih napadač/ica navodi drugu osobu na ljubavnu vezu putem interneta.	Vrijeđanje porukama ili ratovanje tekstom, namjerno slanje agresivnih, uvredljivih i neprimjerenih poruka s ciljem poticanja online svađa i nasilja.	Mamljenje djece radi seksualnih potreba.	
CYBERSTALKING	Slanje ili objavljivanje tračeva ili glasina koje mogu naštetiti ugledu osobe.	Elektroničko zastrašivanje odnosno intenzivno online uznemiravanje koje uključuje brojne akcije poput prijetnji (npr. fizičkim ozljeđivanjem), a što može rezultirati dugotrajnim osjećajem straha.	Isključivanje iz online skupina ili brisanje sa popisa prijatelja (ostracizam – odrezanost, odbačenost, izbačenost tj. ignoriranje ili isključivanje pojedinaca i skupina).	
FLAMING	Izvedenica od riječi Facebook i silovanje kojom se opisuje nasilni upad “prijatelja/ice” na nečije mrežne stranice s kojih šalje neugodne poruke drugima kao da to čini vlasnik/ca profila.	Širenje neistinitih informacija preko elektroničke pošte ili mrežnih stranica te objavljivanje izmijenjenih (preuređenih) fotografija.	Vrijeđanje porukama ili ratovanje tekstom, namjerno slanje agresivnih, uvredljivih i neprimjerenih poruka s ciljem poticanja online svađa i nasilja.	

FRAPING	Video snimanje napada. Skupina napada pojedinca/ku, nasilje snima mobitelom ili kamerom i kasnije snimku objavljuje na internetu.	Zlonamjerni programi koji mogu ugroziti računar.	Izvedenica od riječi Facebook i silovanje kojom se opisuje nasilni upad "prijatelja/ice" na nečije mrežne stranice s kojih šalje neugodne poruke drugima kao da to čini vlasnik/ca profila.	
HAPPY SLAPPING	Krađa lozinki ili lažno predstavljanje, a zatim slanje materijala kako bi se žrtva dovela u opasnost ili naštetilo njenom ugledu.	Video snimanje napada. Skupina napada pojedinca/ku, nasilje snima mobitelom ili kamerom i kasnije snimku objavljuje na internetu.	Namjerno učestalo širenje sarkastičnih komentara upućenih slučajno odabranoj osobi s ciljem izazivanja sukoba.	
GROOMING	Mamljenje djece radi seksualnih potreba.	Elektroničko razotkrivanje koje podrazumijeva otkrivanje tajni, dijeljenje osjetljivih, neugodnih privatnih informacija i fotografija koje su najčešće prikupljene dok su osobe bile u bliskom kontaktu.	Prevara koja korisnika/cu navodi na otkrivanje korisničkog imena i lozinke i upisivanje u krivotvorenu internetsku stranicu.	

PHISHING	Slanje neprimjerenih seksualnih poruka i fotografija putem mobitela i interneta.	Prevara koja korisnika/cu navodi na otkrivanje korisničkog imena i lozinke i upisivanje u krivotvorenu internetsku stranicu.	Elektroničko razotkrivanje koje podrazumijeva otkrivanje tajni, dijeljenje osjetljivih, neugodnih privatnih informacija i fotografija koje su najčešće prikupljene dok su osobe bile u bliskom kontaktu.	
SEXTING	Slanje neprimjerenih seksualnih poruka i fotografija putem mobitela i interneta.	Neželjena elektronička pošta, najčešće u obliku reklama i lažnih oglasa koja može biti i opasna ukoliko u sebi sadržava virus koji otvaranjem poruke može naštetiti računaru.	Opetovano slanje poruka kojima je cilj prisiliti nekoga da bude u ponižavajućoj situaciji ili prisilnoj podređenosti, dok počinitelj/ica demonstrira moć i dominaciju.	
TROLLING	Vrijeđanje porukama ili ratovanje tekstem. Namjerno slanje agresivnih, uvredljivih i neprimjerenih poruka s ciljem poticanja online svađa i nasilja.	Namjerno učestalo širenje sarkastičnih komentara upućenih slučajno odabranoj osobi s ciljem izazivanja sukoba.	Slanje ili objavljivanje tračeva ili glasina koje mogu naštetiti ugledu osobe.	

“MALI BRAT”

Iskoristiti resurse knjižnice kako bi se promovirale vještine informacijske/medijske pismenosti. U suradnji sa knjižničarem/kom organizirati čitanje tinejdžerskog romana “Mali Brat” (Cory Doctorow, Zagreb, 2011) te uključiti učenike, nastavnike i roditelje u zajedničku radionicu.

Roman o sedamnaestogodišnjaku Marcusu Yallowu koji se ponaša kao haker i demonstrira vještenu “zaobilaženja” nadzornog sustava srednje škole, nakon čega upada u nevolje koje sežu do samog uhićenja. Ovaj roman tematizira suvremeno tzv. *hi-tech* buntovništvo te kreira kontekst koji otvara mogućnost za diskusiju o uporabi digitalne tehnologije, građanskim slobodama, privatnosti, nadziranju, sigurnosti i kontroli.

Obzirom na to da je roman prepun tzv. *geek-talka* (popularnog rječnika osoba koje vole tehnologiju) načiniti listu tehničkih izraza (riječi korištenih u romanu).

PROBUDI
POKRENI
PROMIJENI

*Budi istrajan/a u svojim odlukama,
ali budi fleksibilan/a u svojim pristupima.*

Autor: Neven Misaljević

DVOJBE I SAVJETI RODITELJA

Priredila: Elma Softić-Kaunitz

KOLIKO SU RODITELJI SPREMNI ZA ŠKOLU?

Dvojbe: Vodeći djecu na prvi školski sat, bila sam uvjerena da znam što je škola. Tek kasnije sam shvatila svoju zabludu. Ni ono što sam znala o školi iz vlastitog učeničkog iskustva, ni moje iskustvo nastavnice nije bilo dovoljno da me pripremi za ono što je uslijedilo: 12 godina nedoumica, preispitivanja vlastitih stavova, eksperimentiranja, dugih razgovora sa mojom majkom – profesorkom u penziji – koji su se uvijek završavali pitanjem “Kako ste ti i tata uspjeli da postignete da sestra i ja zavolimo učenje?” Njen odgovor je bio: “Ne znam. To moraš sama otkriti.” I danas se pitam što sam mogla učiniti više i bolje da moja djeca razviju ljubav prema učenju u onoj mjeri u kojoj sam ja imala i imam još uvijek.

Da se razumijemo – moja djeca su bila solidni đaci, dakle ja ne govorim o njihovom uspjehu u školi već o njihovoj potrebi, želji i ljubavi za učenjem i saznavanjem. Imam li danas odgovor? Na žalost nemam. I dalje ne znam što sam mogla učiniti bolje i više, ali sam zato došla do tri vrijedna zaključka:

Prvo – škola je živi organizam u stalnoj mijeni. Uvijek se mijenja i moje učeničko iskustvo danas malo vrijedi.

Drugo – i ja sam se promijenila tj. moja uloga i perspektiva se promijenila. Sada sam sa “druge strane barikade” i stojim tamo gdje su nekada stajali moji roditelji, s tim da je ova sličnost samo prividna jer su “uvjeti borbe” sasvim drukčiji.

Treće – odgovornost za obrazovanje, pa čak i odgoj naše djece nije bila samo na nama, roditeljima, već i na školi.

Sada shvaćam – sa zakašnjenjem od kojih deset do dvanaest godina – da smo i ja i škola trebali posvetiti kudikamo više pažnje mom obrazovanju i odgoju kao roditelja i da je bilo potrebno uložiti mnogo više obostranog truda da, kada djeca krenu u školu, ja budem spremna za ulogu mame u odgojno-obrazovnom procesu. **Ispostavilo se da je biti mama (ili tata) školarca vrlo kompleksna uloga koja zahtijeva ne samo roditeljsku ljubav i pažnju prema djetetu, ne samo posvećenost njegovom/njenom odgoju, napretku i obrazovanju, već i čitav niz znanja i vještina koje uključuju: poznavanje aktualnog obrazovnog modela sa svim njegovim manama i prednostima, sposobnost objektivnog sagledavanja cjelokupnog školskog sustava, poznavanje pravila medijacije među različitim interesnim skupinama i pojedincima, sposobnost da se bude objektivan/a u odnosu na dijete,**

posjedovanje znanja koje će mi omogućiti da valoriziram prioritete mog djeteta, škole, mene kao roditelja, nastavnika, druge djece i njihovih roditelja i na kraju cjelokupnog društva u čijim se okvirima i odvija najupečatljiviji dio života mladog čovjeka koji se školuje. Ruku na srce, većina gore navedenog su znanja i vještine koje prosječna osoba postepeno razvija i usavršava tijekom života.

Svaki/a roditelj/ica djeteta školskog uzrasta u jednom se trenutku nađe pred zidom koji se čini nepremostiv: dijete se mijenja iz dana u dan, znanost i tehnologija napreduju, školski program se mijenja, uvode se novi predmeti koji u vrijeme kada su roditelji bili učenici nisu postojali, društvene prilike se mijenjaju, kao i dječji interesi. Kako izaći na kraj sa svim tim promjenama i uz to biti dobar/a roditelj/ica? Naravno ni nastavnici ne ostaju isti jer i njih sve gore pomenute promjene takođe pogađaju i otežavaju obavljanje njihovih profesionalnih zadataka unutar obrazovnog sustava koji je, obzirom da se radi o instituciji, trom i po svojoj biti sklon da se odupire promjenama – što je naravno u nekim situacijama dobro i poželjno u drugim pak predstavlja otežavajuću i neproduktivnu osobinu. Negdje u sredini su djeca/učenici koji se u većini lako prilagođavaju promjenama, pa sukladno tim lako prihvataju nove stvari i spoznaje, nove načine ponašanja, te lako i brzo usvajaju različite identitete – shodno potrebama trenutka.

Ovo su činjenice koje su takve kakve jesu i one su konstanta, dakle nije ih moguće promijeniti, pa ne treba ni pokušavati. Kako onda funkcionirati unutar te konstante i kako izvući najbolje što je moguće za dobrobit djeteta, nastavnika i škole? Svakako ne na isti način kako se to radilo “u naše vrijeme”, a upravo svi – i roditelji i nastavnici i škola padaju u istu zamku: pokušavaju da starim receptima liječe nove bolesti.

Usudiću se da kažem da roditelji i nastavnici i učenici rade na istom “projektu” a to je odgoj, obrazovanje, usavršavanje, što je zapravo ulaganje u budućnost. Dakle roditelji, nastavnici, djeca i škola su u istom timu. Da bi projekat uspio potrebno je da postoji čvrsta veza među članovima tima. Kako to postići? Ovaj prilog može samo ponuditi neke prijedloge ali ne i odgovore iz perspektive jedne od bosanskohercegovačkih roditeljica – njega moraju zajednički naći konkretni roditelji i konkretni nastavnici u konkretnoj situaciji za dobrobit konkretne djece, a to zahtijeva više zajedničkih aktivnosti koje izlaze iz okvira uobičajenih sastanaka na kojima nastavnik/ca izvještava, a roditelj/ica sluša, zatim se roditelj/ica malo žali a nastavnik/ca sluša i na kraju poruči preko roditelja/ice nešto učeniku/ci, roditelj/ica to prenese djetetu, ili ga/ju izruži ili ga/ju kazni, a dijete, naviklo na opetovano ponavljanje iste situacije više ne mari jer ništa novo nije čulo te ništa drukčije neće ni poduzeti.

Škola bi trebala biti bude inkluzivno mjesto koje će djecu naučiti da izađu iz okvira šturih podataka iz udžbenika. Uvjet za to je suradnja i povjerenje (koje će doći kao njen rezultat) između roditelja i nastavnika a sve za dobrobit djece koja će graditi svijet u kojem ćemo mi, roditelji i nastavnici, jednog dana zavisiti od znanja, talenta, dobrote i empatije naše djece i učenika.

Nije lako izgraditi povjerenje, ali niko ne može tvrditi da osam, devet ili dvanaest godina nije dovoljan vremenski period za takav poduhvat. To je dovoljno vremena za upoznavanje, uspostavljanje suradnje, ispravljanje grešaka i izgradnju povjerenja. Svako ima svoje mane i nedostatke i svi pravimo greške – i roditelji i nastavnici.

U redovima koji slijede opisaću nekoliko primjera pogrešnog ponašanja i jednih i drugih, ali neću govoriti o greškama učenika – jer oni griješe samo toliko koliko im mi to omogućimo – samo onoliko koliko im mi, roditelji i nastavnici, ostavimo prostora.

- » Roditelji su skloni da se prema djeci odnose pretjerano zaštitnički čak i u onim situacijama kada takva zaštita znači dugoročnu štetu i loš primjer djece. Time, gotovo neprimijetno, roditelji dovode sebe u situaciju da od nastavnika skrivaju stvari koje bi oni o djeci morali znati. Jedan od primjera takvog tihog “urotništva” roditelja i djece je pravdanje izostanaka zbog toga što dijete nije bilo spremno za nastavu, pismeni ili kontrolni rad i sl. Koliko god se činilo da je ovakav postupak okrenut protiv nastavnika/ce i škole, činjenica je da time najviše gube sama djeca. Roditelji sebe mogu zavaravati da to čine iz ljubavi prema djetetu ili zbog brige za djetetov uspjeh u školi. Istina je da je takav postupak rezultat linije manjeg otpora: roditelji nastoje pomoći sebi tako što će izbjeći sukob sa djetetom, nerviranje zbog loše ocjene, brigu hoće li će eventualna loša ocjena pokvariti krajnji uspjeh i sl. Nastavnici su vrlo često svjedoci situacija koje dokazuju da roditelji imaju iskrivljena shvatanja roditeljske ljubavi. Ljubav prema djetetu vrlo često iskazuju na pogrešan način: pretjerana popustljivost ili pretjerana strogost ili već pomenuti pretjerano zaštitnički odnos, itd. Roditelju ne možete reći da dijete voli na pogrešan način ali zato im treba omogućiti da saznaju bitne stvari koje se tiču različitih shvatanja pojma roditeljske ljubavi i odgoja.
- » Nastavnici i pedagozi, na osnovu svoga znanja i iskustva, imaju izoštreno čulo za prepoznavanje nesposobnosti roditelja da vide osobine svoje djece i uoče njihove talente. Neki roditelji opet ne znaju da razviju zanimanje za djetetov emocionalni i socijalni razvoj i ne znaju kako da prilagode svoje ponašanje osobenostima djeteta. Roditeljima je potrebna pomoć, a prvi koji je mogu pružiti su nastavnici i pedagozi. Da bi uspješno reagirali na detektirani problem, nastavnicima je potrebno da bolje upoznaju roditelje i steknu njihovo povjerenje.
- » Roditelji, sa druge strane, treba da pokažu spremnost da i sami uče. Česta praksa u školama je da se na roditeljskom sastanku pročitaju pravila škole. Svi znamo da ovi sastanci već nakon deset minuta postanu beskrajno dosadni. S pravilima roditelji moraju biti upoznati, a još je važnije omogućiti im da ih sami pročitaju, komentiraju, postavljaju pitanja i traže objašnjenja. Podjednako je bitno osmisлити adekvatne prilike i metode koje bi roditeljima pomogle upoznati se s različitim tipovima odgoja, pravilnim i poželjnim načinima komunikacije s djecom, o dobrim i lošim odgojnim metodama.
- » Organiziranje neformalnih sastanaka roditelja ili organiziranje zajedničkih aktivnosti roditelja, djece i nastavnika (izleti, akcije pošumljavanja, akcije prikupljanja pomoći, uređenje školskog dvorišta i slično) doprinijeće međusobnom upoznavanju, boljem razumijevanju i na kraju i razmjeni iskustava u odgoju i obrazovanju djece. Osim toga takva druženja omogućuju roditeljima da vide svoju djecu u uvjetima sasvim drukčijim od onih koji vladaju u kući i užoj ili široj obitelji i dobro poznatom krugu prijatelja, da se upoznaju sa drugim roditeljima i školskim drugovima i drugaricama svoje djece. Nastavnicima pružaju šansu da bolje shvate svoje učenike i njihove roditelje, da dobiju bolji uvid u porodične odnose što može biti prvi korak u otkrivanju i rješavanju različitih problema koji opterećuju učenika (siromaštvo, obiteljsko nasilje, bolest, ovisnost, itd.).
- » Kada djeca krenu u školu – ponovo kreću i roditelji i ne samo zato što će nekada morati priskočiti u pomoć u savladavanju gradiva, već zato što i za

njih počinje jedan sasvim novi životni period, nova situacija u kojoj brigu za odgoj i podučavanje svoje djece dijele sa školom. Iskustva roditelja u ovoj novoj situaciji ravna su nuli – bez obzira što su, možda čak i ne tako davno, završili školovanje, već zato što biti učenik/ca i biti roditelj/ica učenika/ce predstavlja dva sasvim različita statusa. Nasuprot tome, nastavnici su u mnogo boljoj poziciji: emocionalno su manje uključeni, posjeduju formalna znanja i vještine neophodne za rad sa djecom i na kraju imaju iskustvo te pomoć i superviziju kolega. Stoga kompletno školsko osoblje (pedagozi, ravnatelji, predmetni nastavnici i prije svega učitelji i razrednici) moraju biti spremni pomoći roditeljima ne samo da shvate osnove odgoja, već i da prihvate činjenicu da se u ovoj novoj fazi život njihovog djeteta počinje odvijati u novom okruženju u kojem roditelj/ica nije više jedini odgajatelj/ica. Isto tako, roditelju/ici treba dati mogućnost da svoja znanja stavi u službu odgoja ne samo svog djeteta već i njegovih/njenih školskih drugova i drugih roditelja. Liječnici, inženjeri, stolari, ekonomisti, pravnici, krojači, frizeri – za sve roditeljske profesije se može naći prostor da svojim znanjem i vještinama pomognu boljem i zanimljivijem odvijanju školskih i vanškolskih aktivnosti.

Nastavnici bi trebali biti učitelji i vodiči – oni koji će učenike dovesti do znanja, oni koji će ih uputiti koja pitanja da postave da bi sagledali problem iz druge perspektive – oni koji će naučiti djecu kako da se suprotstave i argumentiraju svoj stav. S druge strane, roditelji su oni koji bi trebali biti najviše zainteresirani za dobrobit svoje djece i koji svojim aktivnim učešćem trebaju doprinijeti kreiranju pozitivnih obrazovnih politika počevši od politike svake škole pa do aktivnog učešća u kreiranju reforme obrazovanja.

Na koncu željela bih ovdje da podijeliti jedan zanimljiv primjer onoga što se zove dobra praksa.

Prije nekoliko godina jedan nastavnik mi je ispričao sljedeće. Imao je učenicu petog razreda koja je vrlo lijepo pisala, jasno se izražavala i odavala utisak djeteta koje puno čita. Međutim bio je primoran da joj da jedva dovoljan (2) iz pismene vježbe. Zašto? Zato što od prve do posljednje riječi, inače izvanrednog sastava, nije stavila interpunkcijske znake. Majka te učenice je preko razrednice zamolila sastanak sa nastavnikom i zaista, kada joj je on objasnio o čemu se radi, zahvalila se i rekla da će raditi sa kćerkom na interpunkciji. Za sljedeću pismenu vježbu učenica je dobila odličan (5) – savršen sastav bez ijedne greške. Razrednica ponovo moli nastavnika da primi na sastanak majku. Nastavnik vrlo zbunjen dočekuje majku i pita “U čemu je problem?” Odgovorila je: “Nema problema, ja sam samo htjela da pročitam kćerkin sastav. Ako sam to došla da učinim kada je dobila lošu ocjenu onda je red da isto učinim sada kada je dobila odličnu ocjenu.” Nastavniku se to veoma svidjelo i od tada je odlučio ovaj postupak usvojiti u svakodnevnom radu i komunikaciji sa svim roditeljima.

Savjeti: Roditelji i nastavnici dajte mašti na volju i nađite način da vas djeca čuju – ona su partneri u zajedničkom projektu i bez njihovog učešća projekat propada. Smislite kako da probudite njihov interes i ljubav za školu. Nađite način kako da surađujete da biste školski program – kakav god on bio – učinili bogatijim. Ako odgoj i obrazovanje djece prepustimo samo ministarstvima dobićemo ono što već imamo: samo set zakona, pravila i uputa koji će, kakvi već zakoni i pravila nužno jesu, biti opće i nadasve suhoparne smjernice. Uvjerena sam da je u okviru tih administrativnih

stega, moguće učiniti nastavu privlačnijom, zanimljivijom i upečatljivijom. Zato je iznimno važno da roditelji nađu način da budu što nazočniji u životu svog djeteta tako što će više sudjelovati u onom dijelu njihovog života koji se tiče škole.

Evo nekoliko prijedloga:

- » **Ponudite da na satu razredne zajednice održe predavanje iz svoje struke** (narkomanija, vršnjačko nasilje, reproduktivno zdravlje, dentalna higijena, nasilje u obitelji – toliko je važnih tema)
- » **Inzistirajte da roditelji pomažu pri organizaciji školskog izleta.** Šumari, gljivari ili veterinari učiniće izlet zanimljivijim i prenijeće djeci praktična znanja koja ne mogu steći na školskim satovima.
- » **Ponudite roditeljima projekat za uređenje školskog dvorišta.** Animirajte i druge roditelje da se uključe i doprinesu ili svojim stručnim znanjem (zidari, stolari, inženjeri hortikulture, itd.) ili svojim učešćem tako što će umjesto vikendice raditi u školskom dvorištu.
- » **Pozovite ih da se uključe u organizaciju i rad školskih sekcija.** Gitarista/kinja može osnovati školski bend, nogometaš/ica trenirati razredni tim, turistički/a radnik/ca će se uključiti u rad zemljopisne sekcije i pomoći pri organiziranju putovanja.
- » **Pozovite ih da se aktivno uključe u organizaciju školske ekskurzije.** Inicirajte i tražite da planiranje školske ekskurzije bude zajednički, višegodišnji projekat. O školskim ekskurzijama u pravilu se počinje razmišljati kasno – jedva tri ili četiri mjeseca prije nego što djeca sjednu u autobus umjesto da to bude dvogodišnji ili četverogodišnji projekat koji će omogućiti da se nađe način da svi učenici i odu na ekskurziju. Osim toga školska ekskurzija je idealna prilika da se svi uključe.
- » **Pozovite roditelje da se uključe u organizaciju športskih igara u kojima će sudjelovati svi: Vi, Vaši učenici i roditelji.** Mogućnosti ima onoliko koliko ima dobre volje i koliko dopustite vlastitoj mašti da se razmahne. Ako pomislite da nemate vremena – pronađite ga tako što ćete pravilno postaviti prioritete.
- » **Na koncu počnimo svi zajedno razmišljati o školi na drukčiji način – promijenimo ustaljene šablone!**

PR BUDI
P KRENI
PR MIJENI

*Lična/osobna sreća je nemoguća
bez sreće drugih.*

Autor: Neven Misaljević

ŽIVOTOPISI AUTORA/ICA

Dr. Amra Delić je specijalistica neuropsihijatrije, psihoterapeutkinja i istraživačica. Tijekom rata i poraća u BiH bila je koordinatorka brojnih međunarodnih humanitarnih, psihosocijalnih, edukacijskih i istraživačkih projekata s fokusom na posljedice ratne traumatizacije kod žena i djece. Ima višegodišnje kliničko iskustvo u oblasti psihijatrije, psihoterapije, i promocije i zaštite mentalnoga zdravlja. Medicinski fakultet i poslijediplomski studij završila je na Univerzitetu u Tuzli, a trenutno je doktorantica pri Klinici za psihijatriju i psihoterapiju Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Greifswaldu i gostujuća istraživačica pri Odjelu za medicinsku psihologiju i medicinsku sociologiju Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Leipzigu, Njemačka. Fokus njezinog istraživačkog interesa je seksualno nasilje u konfliktu i ljudska prava. Kao aktivistica za ljudska prava, dobitnica je prve nagrade za doprinos ravnopravnosti spolova u 2014. godini. Osobito je značajan njezin volonterski angažman u osnaživanju i motiviranju žena preživjelih seksualnog nasilja u ratu da prekinu šutnju.

Šejla Džanan je rođena 1974. godine u Zenici. Osnovnu školu i gimnaziju te Pedagošku akademiju, Odsjek razredna nastava, je završila u Zenici. 2000. godine je diplomirala na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, Odsjek pedagogija. Magistarski i doktorski studiji završila je na Pedagoškom fakultetu u Zenici na temu: "Povezanost socijalne kompetencije obrazovnih menadžera sa stupnjem zadovoljstva uposlenika u obrazovanju" čime je stekla zvanje doktorice društvenih znanosti u oblasti obrazovnog menadžmenta. Već 18 godina radi na poziciji školske pedagogice "Treće osnovne škole Bugojno" u Bugojnu. Stručna je suradnica na izradi publikacije "Stop vršnjačkom nasilju u školi! Razvoj mehanizama rane prevencije i intervencije vršnjačkog nasilja u školi" čiji je nakladnik Udruga roditelja, građana i prijatelja za pomoć djeci i omladini s posebnim potrebama "Leptir" Bugojno.

Edna Haznadarević je rođena 1981. godine u Mostaru. Profesorica je pedagogije i certificirana sistemska obiteljska psihoterapeutkinja. Sudjelovala je na Međunarodnim konferencijama kao koautorica stručnih radova. Iskustva je stekla u NVO sektoru, dječijem vrtiću i školi sa roditeljima i djecom i to individualnim i skupnim savjetodavnim i terapeutskim radom. Organizatorica je mnogih stručnih i kreativnih radionica i predavanja za djecu, roditelje, nastavno osoblje i stručne suradnike.

Doc. dr. Mario Hibert predaje na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, Odsjek za komparativnu književnost i bibliotekarstvo, od 2006. godine. Doktorirao je informacijske i komunikacijske znanosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, a magistrirao ljudska prava i demokraciju u Centru za interdisciplinarnu postdiplomsku studiju UNSA i Sveučilišta u Bologni. Istražuje problematiku u domenu kritičkog knjižničarstva, socijalne epistemologije, digitalne kulture, informacijske politike, ekonomije i etike. Autor je preko dvadeset stručnih i znanstvenih radova na bosanskom i engleskom jeziku. Kao gostujući nastavnik, predavao i na Odsjeku za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru. Član je Upravnog odbora Centra za socijalna istraživanja "Analitika",

te Programskog savjeta Komisije za slobodan pristup informacijama Hrvatskog knjižničarskog društva.

Berminka Hrelja je rođena 16.12.1960. u Sarajevu. Specijalistica je traumatske psihologije, sistemska obiteljska psihoterapeutkinja i certificirana supervizorica. U dugogodišnjem radu i angažmanu stekla je iskustvo rada voditeljice kvalitete u obrazovanju sa preko 3500 sati supervizijskog rada. Trenerica je i konzultantica za NVO, autorica i koautorica istraživačkih izvještaja, brošura, tekstova i materijala koji promoviraju mentalno zdravlje, socijalne vještine i komunikaciju među ljudima.

Doc. dr. med. sc. Kravić Nermina je specijalistica neuropsihijatrije, subspecijalistica dječje i adolescentne psihijatrije i grupna analitičarka. Zaposlena je na Klinici za psihijatriju UKC Tuzla gdje je šefica Odjela za dječju i adolescentnu psihijatriju. Docentica je na Medicinskom fakultetu u Tuzli i u nastavnom procesu sudjeluje od 2004. godine. Završila je Medicinski fakultet u Tuzli. Magistarski rad na temu "Utjecaj ratnih traumatskih iskustava preživljenih u djetinjstvu na psihičko zdravlje u adolescenciji" obranila je 2008. godine, a 2014. godine je doktorirala na temu "Rizični i protektivni faktori za mentalno zdravlje djece čiji su očevi poginuli u ratu". Stručni poslijediplomski studij iz dječje i adolescentne psihijatrije pohađala je na Medicinskom fakultetu u Zagrebu. Zvanje grupne analitičarke je stekla 2011. godine u organizaciji Instituta za grupnu analizu iz Zagreba. Sudjelovala je u više domaćih i međunarodnih projekata suradnje i istraživanja posljedica ratne traume na populaciju djece i odraslih u Bosni i Hercegovini te izlagala na više domaćih i međunarodnih kongresa i simpozija iz oblasti mentalnog zdravlja. Objavila više znanstvenih i stručnih publikacija, a glavna područja istraživanja su mentalno zdravlje djece i mladih, psihotraumatologija, rani rast i razvoj, neuropsihologija. Članica je Udruge psihijatara u BiH i tajnica Udruge psihijatara za dječju i adolescentnu psihijatriju u BiH.

Melisa Mizdrak je rođena 1981. godine u Sarajevu gdje je završila osnovnu i srednju Učiteljsku školu. Diplomirala je na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu. Zaposlena je kao stručna savjetnica u Ministarstvu za obrazovanje, znanost i mlade Županije Sarajevo. Usavršavala se brojnim programima u zemlji i inostranstvu te sudjelovala na seminarima iz oblasti odgoja i obrazovanja. Koordinatorica je Tima Vlade Županije Sarajevo za borbu protiv maloljetničke delikvencije.

Članica je nekoliko radnih skupina za prevenciju nasilja i zaštitu djece od nasilja. Trenutno pohađa edukaciju za transakcijsku analitičarku - psihoterapeutkinju.

Amela Petričević je rođena 2.6.1970. u Tuzli. Diplomirala je na Filozofskom fakultetu u Tuzli, Odsjek razredna nastava i Ekonomskom fakultetu u Tuzli. U nastavnom procesu je više od 23 godine. Posao prosvjetne radnice izabrala je prvenstveno iz ljubavi prema ovom pozivu. U tijeku rada se kontinuirano stručno usavršavala. Pored rada u školi, angažmanom u vannastavnim aktivnostima surađuje s lokalnom zajednicom i nevladinim organizacijama. Građanskim aktivizmom se bavi više od petnaest godina, a osobito je posvećena aktivnostima koje su u službi promicanja mira i nenasilja te poštivanja

ljudskih prava i međureligijskog dijaloga.

Elma Softić Kaunitz je diplomirala filozofiju i književnost na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, te magistrirala društvene znanosti u oblasti religijskih studija. Objavila je knjigu pod naslovom “Sarajevski dani sarajevske noći” koja je prevedena na engleski i nizozemski jezik. Knjiga je doživjela i scensku izvedbu u Torontu, Atlanti i Chicagu kao monodrama pod nazivom “Out of Spite” (Out of Spite – Toronto 1995, Atlanta 1996, Chicago 1997). Koautorica je (sa suprugom Pavlom Kaunitz) stripovanih priča “Nira” i dvije knjige kratkih priča: “Nirini izazovi” i “Sve što (ne) želimo znati” koje su izašle u izdanju

TPO Fondacije iz Sarajeva 2014., 2015. i 2016. godine. Radi u Jevrejskom kulturno-prosvjetnom i humanitarnom društvu “La Benevolencija” na poziciji generalne tajnice.

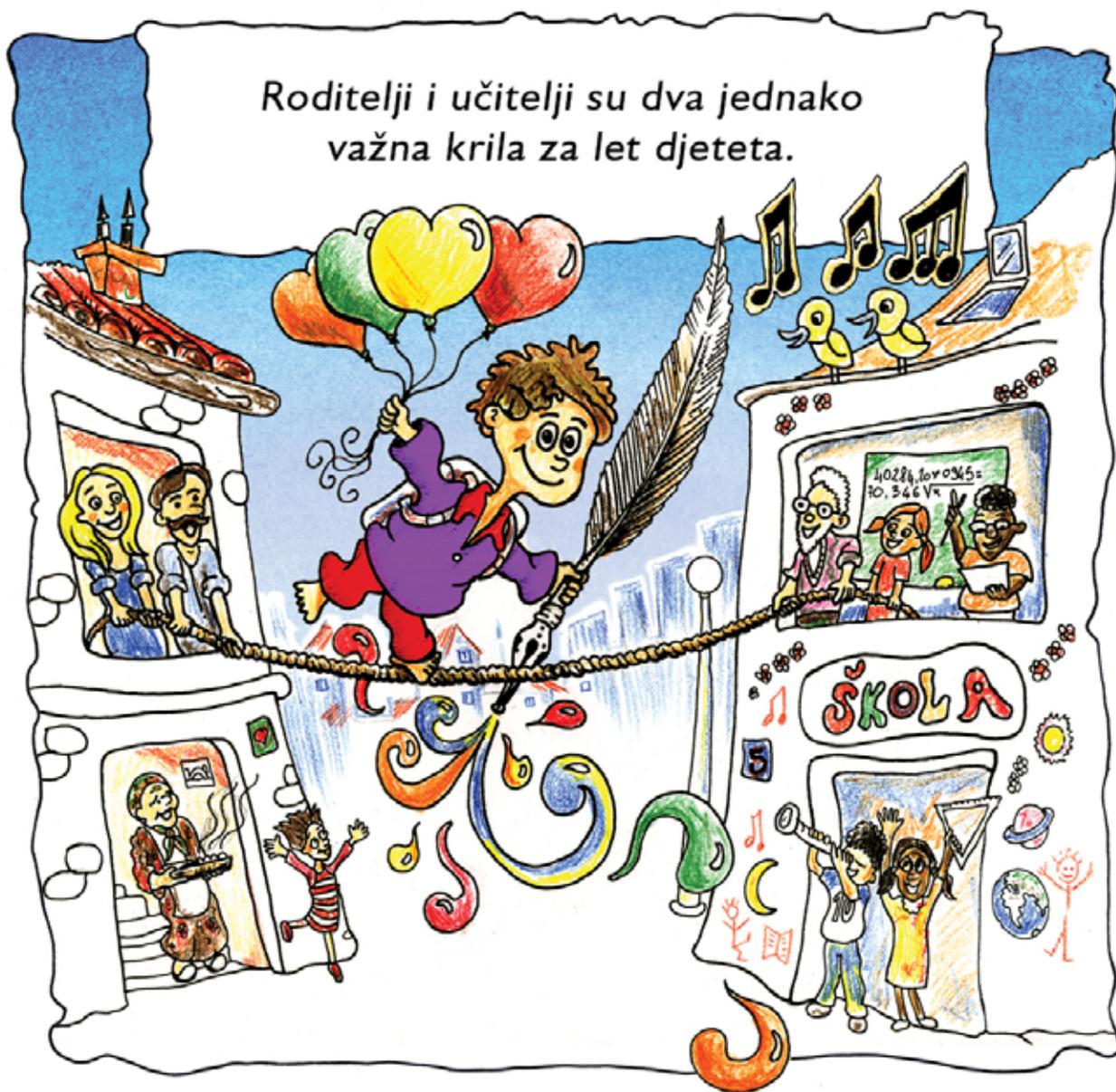
Monja Šuta-Hibert (Sarajevo, 1980.) diplomirala je i magistrirala na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, Odsjek za komparativnu književnost i bibliotekarstvo. Tijekom i nakon studija je radila kao koordinatorica i prevoditeljica na projektima iz oblasti kulture i prevođenja u Goethe Institutu u Sarajevu, a od 2005. do 2011. u Centru za interdisciplinarnu postdiplomske studije UNSA na magistarskome programu iz oblasti demokracije i ljudskih prava. Radno iskustvo u oblasti dokumentarnoga filma i neformalnih metoda u obrazovanju je stekla

tijekom dugogodišnjega rada i djelovanja u Udruzi Pravo Ljudski čija je osnivačica i gdje je obavljala funkciju izvršne ravnateljice osam godina.

Do danas je vodila brojne projekte lokalnog i međunarodnoga karaktera, a u posljednjih pet godina gostovala je kao gostujuća predavačica na Comenius Sveučilištu u Bratislavi, Fakultetu za obrazovanje i pedagoški rad i Sveučilištu u Varšavi, odnosno Institutu za zapadnu i istočnu slavistiku. U rujnu 2014. pridružila se TPO timu gdje radi kao koordinatorica Incijative ETOS i kreatorica obrazovnih programa i inicijativa. Dosadašnji rad i angažman ponajviše je usmjerila ka istraživanju različitih tema i oblasti koje se vežu za medijsku pedagogiju, rodna pitanja, informacijsku pismenost, kolaborativne i participatorne prakse u procesima učenja i podučavanja, kao i radu s mladima i nastavnicima/ama širom Bosne i Hercegovine.

PROBUDI
POKRENI
PROMIJENI

Roditelji i učitelji su dva jednako
važna krila za let djeteta.

Autor: Neven Misaljević

LITERATURA

- Alibabić, Š., Avdagić, E., Popović K. (2012) *Naknadno sticanje osnovnog obrazovanja - Andragoški priručnik za nastavnike*. Sarajevo: Deutsche Gesellschaft für internationale Zusammenarbeit (GIZ)
- Alić, A. (2009) *Roditeljski stilovi*. Takvim. Sarajevo: El-Kalem
- Boyd, D. (2014) *It's Complicated: The social lives of networked teens*. Yale University Press Dostupno na: <https://www.danah.org/books/ItsComplicated.pdf>
- Coloroso, B. (2006) *Deca to zaslužuju*. Beograd: Beoknjiga
- Ćatić, R. (1997) *Slika o sebi djece nepotpunih i potpunih porodica*. Tešanj: Planjax
- Ekermen, N. (1987) *Psihodinamika porodičnog života*. Titograd: NIO Pobjeda
- Goldner Vukov, M. (1988) *Porodica u krizi*. Beograd-Zagreb: Medicinska knjiga
- Hasanović, H. (2009) *Podsistemi transakcijskog i transformacijskog vođenja u srednjim školama Tuzlanskog kantona*. Tuzla: Privredna akademija
- Janković, J. (2004) *Pristupanje obitelji*. Zagreb: Alinea
- Konvencija o pravima djeteta*, Opća skupština Ujedinjenih naroda, 1989. (rezolucija br. 44/25)
- Malaguzzi, L. (1993) *The Hundred Languages of Children*. ALEX: Publishing
- Maleš, D. (1995) *Od nijeme potpore do partnerstva između obitelji i škole*. Društvena istraživanja: Časopis za opća društvena pitanja, Zagreb: Filozofski fakultet
- Maslov, A. H. (1982) *Motivacija i ličnost*. Beograd: Nolit
- Okvirni Zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini, Službeni glasnik BiH, 18/2003
- Pašalić Kreso, A. (2004) *Koordinate obiteljskog odgoja, prilog sistemskom pristupu razumijevanja obitelji i obiteljskog odgoja*. Sarajevo: Jež
- Roncelli, V. (2000) *Primjerava managementa in vodenja v nevropskih šolah. Šole za ravnateljce*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede
- Stevanović, M. (2000) *Obiteljska pedagogija*. Vraždinske Toplice: Tonimir
- Trnavčević, A. (2000) *O kakovosti se malo drugače*. Zbornik: Raznolikost kakovosti. Šola za ravnateljce. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede
- Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju KS, Službene novine KS 10/04, 31/11

INTERNET IZVORI:

Advice for Parents. Helping your child succeed in school - and life http://www.whatkidscando.org/specialcollections/advice_for_parents/pdf/Advice_for_Parents.pdf (14.03.2017);

Agabrian M. Relationships Between School and Family: The Adolescents' Perspective <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/209/461> (03.03.2017) (14.03. 2017)

Akcioni plan za zaštitu djece i sprečavanje nasilja nad djecom putem informaciono-komunikacijskih tehnologija u Bosni Hercegovini 2014-2015 http://msb.gov.ba/PDF/140605_Nasilje_bosnanski_SG_ver2.pdf (13.11.2017)

Asertivna komunikacija - 6 saveta http://old.skills.rs/sr/E-Zine-MANAGEMENT_News_and_Views/2007/mart/asertivna-komunikacija.html (20.10.2017)

Borba, M. 17 Ways Schools Can Educate Parents About Bullying. <http://micheleborba.com/17-ways-schools-can-educate-parents-about-bullying/> (20.06.2017)

Doctorow, C. How to Talk to Your Children About Mass Surveillance. Locus Online <http://www.locusmag.com/Perspectives/2014/05/cory-doctorow-how-to-talk-to-your-children-about-mass-surveillance/> (2.5.2014.).

Đorđević, A. Životni ciklus porodice <http://psihoterapijsketeme.rs/2011/zivotni-ciklus-porodice/> (25.2.2017)

JU MSŠ "Musa Ćazim Ćatić" Kladanj, Saradnja porodice i škole http://www.msskladanj.com.ba/objave/Saradnja_porodice_i_%9Akole.pdf (30.10.2017)

Kartal, D. Sigurnost djece i mladih na internetu <http://civitas.ba/projektgradjanin/members/dragana/profile/> (13.11.2017)

Kayyali, D. O'Brien, D. Facing the Challenge of Online Harassment Electronic Frontier Foundation <https://www.eff.org/deeplinks/2015/01/facing-challenge-online-harassment> (8.1.2015.)

Keresteš, G. Agresivno i prosocijalno ponašanje školske djece u kontekstu ratnih zbivanja: provjera posredujućeg utjecaja roditeljskog ponašanja <http://www.darhiv.ffzg.hr/> (26.10.2009)

Koji su sve oblici elektroničkog nasilja. URL: <http://www.medijskapismenost.hr/oblici-obiljezja-elektronickog-nasilja/>

Lessig, L. Arhitektura inovacije. <http://www.gordogan.com.hr/gordogan/wp-content/uploads/2011/10/2009-Gordogan-15-18-127-135-Lessig-Arhitektura-inovacije.pdf> (26.10.2009)

Martić, M. Suradnja roditelja i škole <https://dr.nsk.hr/islandora/object/ufzg%3A135/datastream/PDF/view> (14.03.2017.)

Pejčić, A. Aktivno slušanje <http://www.pozitivnapsihologija.rs/aktivno-slusanje/> (24.10.2017)

Projekt MPPI - Radionice i letak http://udrugaignra.hr/wp-content/uploads/2011/03/MPPI_radionice_i_letak-opisi-radionica.pdf (10.06.2017)

Priručnik za rad vijeća roditelja. Udruga Naša djeca <http://www.nasadjeca.org/attachments/article/14/Prirucnik%20za%20rad%20Vijeca%20roditelja.pdf> (14.03.2017.)

Pristup partnerstvu roditelja i odgojno-obrazovnih ustanova <https://element.hr/artikli/file/1915> (23.10.2017)

- Rabađija, M. Suradnja dječijeg vrtića i obitelji, <https://repozitorij.ufzg.unizg.hr/islandora/object/ufzg%3A72/datastream/PDF/view> (25.10.2017)
- Share Safetly on Social Media. URL: <https://www.internetmatters.org/advice/social-media/> (18.10.2017)
- Sinek, S. Millennials in the Workforce, A Generation of Weakness. After Skool <https://www.youtube.com/watch?v=QXWNCholluo> (5.1.2017.)
- Svijet Interneta na Dlanu. URL: <http://dkmk.hr/wp-content/uploads/2016/01/Svijet-interneta-na-dlanu.pdf>; (15.06.2017)
- Turner&Shepherd. 1999. <http://www.mrezainkluzija.org/resursi/category/34-prezentacije-sa-petog-regionalnog-sastanka-mreze-podrs> (20.06.2017)
- Ttofi, M., Farrington, D. Effectiveness of school-based programs to reduce bullying: a systematic and meta-analytic review <http://njbullying.org/documents/ttofifarrington2011.pdf> (19.10.2017)
- Tackling the myths surrounding cyberbullying. Malwarebytes lab <https://blog.malwarebytes.com/101/fyi/2017/06/tackling-the-myths-surrounding-cyberbullying/> (16. 6.2017)
- Vasta, R. Haith, M. Miller, S. Dječija psihologija, <http://www.darhiv.ffzg.hr//> (26.10.2009)
- Žužić, S. Suradnja roditelja i škole http://www.ssmb.hr/libraries/0000/6708/Suradnja_roditelja_i_%C5%A1kole__Slavica_%C5%BDu%C5%BEi%C4%87_-_pdf.pdf (14.03.2017)
- WHO, Department of Reproductive Health and Research, London School of Hygiene and Tropical Medicine, South African Medical Research Council, Global and regional estimates of violence against women: Prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence, 2013 http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/85239/1/9789241564625_eng.pdf?ua=1 (20.10.2017)
- <http://www.tpo.ba/b/MedijskaP/170501%20MedPed.html> (15.06.2017)
- <http://www.tpo.ba/b/BaukFemiNauk/Bauk.html> (15.06.2017)
- <http://www.tpo.ba/b/K16%20dana/K16dana.html> (15.06.2017)

Norwegian Embassy

Izdavanje publikacije pomoglo je Veleposlanstvo Kraljevine Norveške u Sarajevu.
Stavovi i zaključci izneseni u ovoj publikaciji na bilo koji način ne predstavljaju zvanične stavove Veleposlanstva Kraljevine Norveške u Sarajevu.